

pe coperta I

Cupa

Biblioteca

TABEL CRONOLOGIC

Cronologia greacă fiind încă imprecisă în detaliu, mai ales pentru epocile îndepărtate, tabelul de mai jos nu are pretenția decât să dea unele puncte de reper, alese dintre cele mai sigure, sau, cel puțin, dintre cele mai probabile. Chiar și așa, multe din datele menționate rămân încă în discuție. Puținele indicații privitoare la istoria artei vădesc sărăcia informației noastre în materie de date precise în acest domeniu, unde cronologia se întemeiază mai ales pe evoluția stilistică, a cărei apreciere este, într-o oarecare măsură, mereu subiectivă.

Evenimente politice.

INDICE DOCUMENTAR

Acest indice nu este un dicționar de antichități grecești și nu are nici un fel de pretenție enciclopedică. Unicul lui țel este de a ușura cititorului consultarea lucrării. Aici se vor afla deci majoritatea noțiunilor importante ce figurează în text, insolite de trimiteri la pagini și ilustrații. Unele voci au fost mai mult sau mai puțin dezvoltate pentru a permite fie subsumarea informației dispersate, fie cuprinderea unor informații complementare ale ordin biografic, topografic sau tehnic. Multe din atare completări se referă la istoria artei. Nu se afla, în schimb, nici o voce privind mitologia: bogăția și varietatea legendelor grecești nu permiteau prezentarea lor aici iară simplificări abuzive, ce le-ar fi falsificat spiritul. Cititorul dornic să se informeze în această privință se poate însă adresa lucrărilor de specialitate, a căror listă este dată în bibliografie. Cuvintele în alt caracter de literă trimit la vocile respective.

ACARNAI

Așezare din Altica. M lua ta la poalele muntelui Parnes, la circa 100 km nord de Atena. Aristofan a adus pe scenă pe țărani din această regiune, producători de cărbune de lemn. în piesa sa Acarnienii.

ACROPOLĂ

Porțiune înaltă a unui oraș antic, servind drept fortificație defensivă. Aici își au de obicei Incașele principalele culte ale cetății (P- 283*).

ACROPOLA ATENEI
Teritoriul Atenei era locuit încă de la începutul mileniului II î.Hr. Acropole (a se vedea fig. 21; macheta, ii. 119 > vedere generală, ii. 120), colină stâncoasă și abruptă care domină câmpia de la înălțimea de 80 m., a fost cea mai

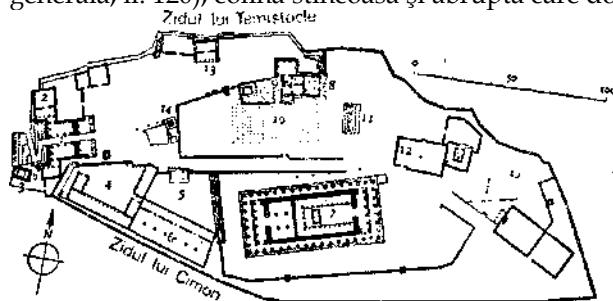

Fig. 21. ACROPOLA ATENEI

(După Dinsmoor)

1. Propileele lui Mnesicles 2. Pinacoteca Propileelor 3. Sanctuarul și templul Atenei Nike 4. Sanctuarul Artemidei Brauronia 5. Curtea halcotecii 6. Halcoteca 7. Partenonul 8. Erehteionul 9. Sanctuarul Pandrosei 10. Amplasamentul vechiului templu al Atenei 11. Marele altar al Atenei 12. Sanctuarul și altarul lui Zeus Polieus 13. Casa areforelor 14. Baza statuii Atenei Promahos.

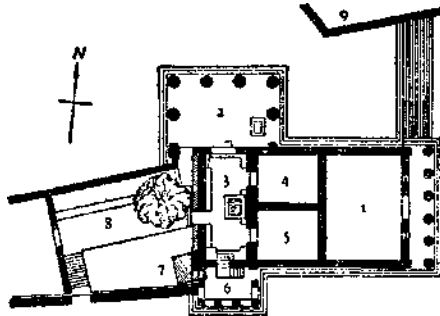

Fig. 22. PLANUL EREHTEIONULUI

(După Dinsmoor)

1. Sanctuarul Atenei 2. Porticul nordic 3, 4, 5. Sanctuarul lui Poseidon Erehteus, al eroului Butes și al lui Hefaisloa
8. Tribuna cariatidelor 7, Mormîntul lui Cecrops B. Incinta Pandrosei 9. zidul nordic al Acropolei.

* Paginile la care nu se specifică volumul fac trimitere la 25 voi. I.

veclie parte locuită, în epoca miceniană pe ea se aflau palatul și lăcașele de cult ale zeilor tutelari, în secolul XIII a fost întărită cu un zid gros, Pelasgikon, străpuns de nouă porți Platoul de deasupra a fost rezervat exclusiv sanctuarelor încă de la sîrșitul veacului X. Mai multe temple ale Atenei s-au succedat pînă în 480, cînd primul Partenon neisprăvit a fost incendiat de Xerxes, împreună cu toate ofrandele și celelalte monumente ale sanctuarului. TEMÍSTOCLE a refăcut zidul nordic cu material din edificiile distruse, iar CIMON, zidurile de la sud și est. Dar abia marile lucrări ale lui PERICLE au dat Acropolei întreaga ei strălucire. Parte-nonul (a se vedea planul în lig. 32, p. 122, voi. II, și ii. 180; friza, ii. 91, 94, -95) a fost ridicat între 447 și 432 de către ICTINOS, CALICRATES și FIDIAS: este un peripter doric de 8 x 17 coloane, totul în marmură de Pentelic, cu un vestibul, o cella cu o colonadă interioară, și un opistodom cu acces la o sală cu patru coloane, care era Partenonul propriu-zis. Templul era construit după calcule sofisticate și împodobit cu o bogată decorație sculptată: frize exterioare dorice cu metope istoriate (centauromahia la sud, gigantamahia la est, amazonamahia la vest și scene din cucerirea Troici la nord), friză ionică în partea superioară a zidului exterior, sub colonadă (procesiunea Marilor Panatenee și adunarea zeilor), nașterea Atenei pe frontonul estic și cearta dintre Poseidon și Atena pentru stăpînirea Atticii pe frontonul vestic. Statuia de cult hryselefantină, operă a lui Fidias, a fost consacrată în 438. Propileele (ii. 185) au fost construite de MNESIGLES între 437 și 432; ele se compun dintr-un corp central, cu șase coloane dorice pe fiecare din cele două fațade cu frontoane, împărțit în interior în două vestibule de către un zid străbătut de cinci porți. Vestibulul vestic avea înăuntru două rînduri de trei coloane ionice. Pinacoteca de la nordul corpului central adăpostea picturi, iar la sud un simplu vestibul dădea spre sanctuarul Atenei Nike. Templul Atenei Nike, mic edificiu ionic amfiprostil cu patrii coloane și împodobit cu o friză (ii. 47 – 50), a fost construit prin 425. Bastionul pe care se ridică era înconjurat cu o balustradă de marmură decorată cu Victorii sculptate, în 421 a fost construit templul ionic al Atenei Polias și al lui Poseidon Erehteus (EreMeton, vezi fig. 22, p. 25, voi. U). Planul este complex din pricina unor rațiuni de ordin religios. Edificiul reunea într-adevăr un sanctuar al Atenei (cella precedată de un portic cu șase coloane, a cărui fațadă este orientată spre est), un sanctuar al lui Poseidon-Erehteus, spre vest, avînd la nord un mare portic prin care se intra de asemenea în Pandroseion și, în fine, la sud, în fața Partenonului, tribuna împodobită cu șase cariatide, a cărei destinație rămînc încă necunoscută, în fața zidului vestic se afla sanctuarul Pandrosei, măslinul sacru și altarul lui Zeus Herkeios. La stîngă Căii Sacre se înălțau oirande, printre care Atena Promahos și Lemnia ale lui Fidias. Pe povîrnisurile Acropolei se aflau mai multe sanctuare: la nord, grota Nimfelor și a lui Pan, lăcașele lui Apollo Hypakraios, Aglauros, Afrodită; la sud, și col al lui Dionysos Eleuterios, cu un templu datînd de pe

. • încă

lui PISISTHATE și altul clădit după pacea lui și teatrul, la început de lemn, apoi de piatră. La est ^teatru se afla Odeonul lui PERICLE (vezi ODEON). La <t 'ceva mai sus. era situat sanctuarul lui Asklepios.

AGALMA

imagine s zeului \$> • *n special, statuie de cult (p. 199).

AGESILAUS

Născut în 444. rege al Spartei în 401, duce strălucite cam-nanii împotriva persilor, în Asia Mică, apoi, chemat în Grecia, infringe Teba și Atena la Coronea în 394 (p. 12T>). După pacea lui Antalcidas (386), întărește hegemonia spartană, susținînd în toată Grecia regimurile oligarhice; nu poate însă împiedica hegemonia tebană (p. 130). În 361 se pune în slujba principilor egipteni Tahos și Nectanebo, răsculați împotriva regelui Perși ei, și moare în 360 în timpul călătoriei de întoarcere. Plxvtarh i-a consacrat una din Viețile paralele.

AGORA

Piață publică. Loc al cultelor legate de istoria mitică a cetății (eroi iondatori, zei tutelari) și al sărbătorilor religioase (primele reprezentații teatrale la Atena), ea este și centrul vieții politice, servind drept loc de întrunire al adunării și acoperindu-se cu edificii publice (bulenlerion, birouri ale magistraților, tribunale, arhive) și cxi momente onorifice. Funcția ei comercială se dezvoltă mai ales în epoca clasică. Deopotrivă centru religios, politic și economic, agora ocupă un loc esențial în planurile urbanistice; evoluția ei arhitectonică denotă o tot mai mare grijă pentru unificarea într-un ansamblu a unor edificii disparate (influență a urbanismului ionian) prin folosirea în special a porticelor ce mărgineaxi și delimitau piața (p. 283).

AGORA DIN ATENA

(Vezi ATENA și fig. 23, p. 3f>, voi. 11.; macheta, ii. 118).

AGORACRITOS

Sculptor din a doua jumătate a veacului V, originar din Páros, dar care a lucrat mai ales în Attica. Elev și prieten al

hii Fidias, el a fost atît de mult infmcnțat de maestrul sau incit doxiă din operele lui principale, Mama zeilor (statuie de cult pentru MeJroon-ul din agora Atenei) și Nemesis de la Ramnus, treceau drept opere ale lui Fidias. S-au găsit o bucată din capul Nemesidei și cîteva fragmente foarte deteriorate din reliefurile bazei aceleiași statui.

AGORANOMI

Funcționari atenieni însărcinați cu poliția piețelor și controlul măsurilor și greutateilor (p. 316). A se vedea Aristotel, Constituția atenienilor, 51.

27

(P- 279 și urm. și jl. 134-136, 138, 139).

AGHIGENT

Oraș grecesc pe coasta sudică a Siciliei (p. 66 și fig. 6, p. 5\$ \ întemeiat de GELA prin 580 pe un larg platou înclinat către mare, pe marginea căruia se aliniau principalele temple Agora se afla rnai jos, între oraș și port. Străzile largi, grăi dinile și măreția edificiilor publice și a sanctuarelor ei făceau din Agrigent, la începutul secolului V, „cea mai frumoasă cetate a muritorilor”, după Pindar (Pitica a XII-a). A fost cucerită și jefuită de Gartagina în 40G și repopulată în seco Iul IV (p. 126).

AIGOSPOTAMOS

Riu din Ghersonesul tragic. Bătălia navală de la Aigospotamos din 405 (p. 122, 178).

AIGOSTENE

Cetate din Megarida, situată pe malul golfului corintic, la picioarele muntelui Citeron. Zidurile de incintă, datînd din veacul IV, sînt deosebit de bine păstrate (p. 163 și ii. 70).

ALASIOTAS

Denumire a lui Apollo în Cipru (p. 200 și ii. 21).

ALCAMENE

Sculptor atenian, contemporan și emul al lui FIDIAS. Activitatea lui s-a desfășurat mai ales în Attica în răstimpul ultimilor treizeci de ani ai secolului V. I se datorau statuile de cult ale multor sanctuare (Afrodita din Grădini, Dionysos din noul templu de lângă teatru, Ares din agora, Hefaistos și Atena din Hefaisteion, HekateEpipgrgia de pe Acropole). Un grup de marmură, reprezentînd pe Procne și Itys, descoperit pe Acropole, constituie probabil o ofrandă și o operă a lui Alcamene, menționată în acest loc de către PAUSANIA (I, 24). în plus, era și autorul celebrului Herrnes Propylaios, amplasat în apropierea intrării Propileelor și care a fost deseori reprodus de copiiști.

ALGEU

Poet liric, născut prin 630 la Lesbos, dintr-o familie aristocratică; amestecat în lupta împotriva tiranului Pitacos, a trebuit să se exileze în Tracia și Egipt; apoi s-a reîntors în patrie. Fragmentele rămase ale operelor sale păstrează amintirea acestor lupte politice. A scris, de asemenea, imnuri și scolii destinate banchetelor (p. 331 și ii. 161).

ALGIBIADE

Atenian, fiu al lui Clinias, născut prin 450, 1-a avut tutore pe PERICLE și profesor și prieten pe SOGRATE. Aristocrat prin naștere și gusturi, seducător prin inteligență și frumusețe, dar egoist, vanitos și lipsit de scrupule, și-a uimit compatrioții prin marea sa dărnicie, urmînd să joace în curîndun însemnat rol politic. Strateg, împreună cu NICIAS, în 417, a propus în 415 expediția din Sicilia; desemnat drept unul din comandanții armatei, a fost acuzat de parodierea

• terelor de la ELEUSIS și de mutilarea HERMEȘILOR, 15 să se întoarcă la Atena spre a se justifica.

Condamnat

r moarte în contumacie, s-a refugiat la Sparta, pe care a fătuit-o să sprijine SIRAGUZA și să ocupe Decelcia, în Att'ca • tot el a răsculat Ionia împotriva Atenei. Devenit victi-l&& geloziei generalilor spartani, s-a retras pe lângă satrapul Tisafernes (412), apoi a reluat legăturile cu grupurile politice de la Atena, a știut să se facă recunoscut comandant al escadrelor din SAMOS și din Helespont, rămase credincioase celor Patru Sute. învingător la Abydos (411) și la Cizic(410), stăpîn al Bizanțului (409), a intrat triumfal la Atena în 407. A eșuat însă în alte expediții și a trebuit să se exileze în Tracia (406), unde a fost asasinat din ordinul Celor Treizeci (404). Plutarh i-a consacrat una din Viețile paralele (vezi p. 119 și urm.)-

ALCMAN

Poet liric, originar din Sardes, care a trăit la Sparta în a dona jumătate a veacului VI; autor de imnuri destinate coruri lor de fete (partenee; p. 294, 330).

ALCMEONIZI

Familie aristocratică din Atena, ai cărei reprezentanți iluștri au fost Megacles și CLISTENE. PERICLE se înrudea prin mamă cu această familie (p. 76).

ALEGORII (P. 266).

ALTAR

(P. 219 și urm.).

AMASIS

1. Faraon din dinastia saită, cunoscut prin filoenismul său. A domnit de la 568 la 526 (p. 70).

2. Olar atenian a cărui activitate se situează în al treilea sfert al secolului V. A executat vase cu figuri negre de o mare calitate tehnică, decorate adesea de un pictor elegant și minuțios, numit Pictorul lui Amasis (a se vedea CERAMICA și n. loi).

AMAZONOMAHIE

Lupta grecilor contra amazoanelor, temă frecventă a decorațiilor sculptate sau pictate (a se vedea ACROPOLA ATENEI și MAUSOLEU).

AMFIARAOS

Unul din comandanții argieni ai expediției celor Șapte contra Tebei. A fost înghițit de pământ împreună cu carul sau. Cinstit ca prezicător și erou vindecător lângă Oropos, în nordul Atticei, pe lângă sanctuarul său funcționa un oracol 29 (P- 249).

AMFICTIONIE

Ligă sau confederație a populațiilor locuind în aceeași regiune, reunite în jurii J unui sanctuar comun. Membrii sfatului ligii se numeau amficti/oni sau amficioni: ultima ortografie, mai puțin obișnuită în textele literare, este cea a monedelor și inscripțiilor și se potrivește mai bine cu etimologia cuvîntului, „cei care sînt așezați în jur”. Antichitatea greacă a cunoscut mai multe organizații cu acest nume, de pildă cea de la DELOS, în Ciclade (p. 321) sau cea de la CALAURIA, în Argolida. Cea mai vestită a fost cea care reunea în jurul sanctuarului Demetrei de la Antela (lângă Termopile) și al lui Apollo de la Delfi douăsprezece populații din Grecia centrală și de nord. Hotărârile ei aveau uneori grave consecințe politice. Reuniunile bianuale ale delegațiilor populațiilor aderente, sau hieromnemoni, aveau loc primăvara la Antela și toamna la Delfi (p. 83).

AMFIDROMII

Ceremonie prin care noul născut era asociat cultului familial (p. 294).

AMFIPOLIS

Colonie ateniană din Tracia, pe cursul inferior al Strymonu-lui, întemeiată în 436 (p. 112 și fig. G, p. 58). Asediată și cucerită de BRASIDAS în 422 (p. 116). Luată de Filipo în 357 (p. 136). În ultimii ani au fost efectuate săpături importante. AMFIPOLIS

Se spune despre un edificiu ale cărui fațade, anterioară și posterioară, sînt precedate de un portic cu coloane (de pildă templul Atenei Nike pe ACROPOLA ATENEI). ANACREON

Poet liric născut la Teos. în Ionia, către mijlocul secolului VI. Fugind din fața cuceririi persane, a stat la curtea lui POLICRATE (p. 331). iar apoi, după 522, la cea a PISISTRATI-ZILOR (p. 331); la moartea lui HIPARHOS (514), s-a retras în Teos (ii. 162).

ANAXAGORA

Născut la CLAZOMENE, în Ionia, pe la 500, a fost poate elevul filosofului milesian ANAXIMENE. S-a așezat la Atena, avîndu-i ca discipoli pe PERICLE, EURIPIDE și poate și pe SOCRATE. Acuzat de impietate de către adversarii politici ni Ini Perjele, s-a exilat și a murit la Lampsacos, în Helespont, în 428 (p. 269, 342).

ANAXIMANDRU

Filosof originar din Milet, trăind în prima jumătate a secolului VI (p. 283, 342).

ANAXIMENE

Filosof milesian, elevul lui Anaxirandru (prima jumătatea a secolului VI; p. 283, 342).

ANDOCIDE

Om politic și orator atenian, născut prin 440 dintr-o familie aristocratică. Compromis în 415, împreună cu ALGIBIADE, în parodiarea misterelor de la Eleusis și mutilarea Hermeșilor, a fost privat de drepturi politice și religioase și a trebuit să se exileze. Reîntors în 411, este din nou alungat și revine cu Trasibul, în 404]. Discursuri păstrate: Despre Mistere (399), Despre pace (391).

ANDOKIDES

Olar atenian din a doua jumătate a secolului VI. Unul din colaboratorii săi, numit Pictorul lui Andokides, a descoperit poate, prin 530 – 520, noua tehnică a figurilor roșii (vezi CERAMICĂ).

ANTALCIDAS

Spartan care a negociat cu Persia pacea din 387, numită și Pacea lui Antalcidas (p. 120).

ANTENOH

Sculptor attic de la sfîrșitul secolului VI. Fiu al lui Eumares, a sculptat statuile în bronz ale lui Ilarmodios și Arislogeiton, ridicate după înlăturarea PISISTRATIZILOR în 510 și pe care perșii le-au luat ca pradă în 480 (Alexandru sau unul dintre diadohi le-a retrimis la Atena). De la el s-au păstrat două semnături pe Acropole, dintre

care una aparține unei magnifice kore. Î se atribuie sculpturile frontoanelor templului zis al Alcmeoniizilor, de la Delfi.

ANTESTERI

Sărbătorile lui Dionysos în Attica (p. 219).

ANTIFOX

Orator atenian, născut prin 480. A jucat un rol principal în revoluția celor Patru Sute, a negociat cu Sparta și acuzat de trădare de către TEUAMENE. A fost condamnat la moarte în 411, a lăsat câteva discursuri judiciare. Ca profesor de retorică, a fost maestrul lui TUCIDIDE (p. 121, 346). ANTIMAHOS

Poet originar din Colofon, în plină putere creatoare la sfârșitul secolului V și la începutul celui următor. A compus o epopee, Tebaïda, și un lung poem în versuri elegiace, Lijde, care relatează o dragoste nefericită. Foarte gustat de Platon, Antimahos a fost ulterior aspru criticat, în special de Calimach în secolul III. Din opera lui nu ni s-au păstrat decât fragmente nesemnificative (p. 328).

ANTISTENE

Filosof, născut în Atena prin 445, dintr-un cetățean și o sclavă. Elev al sofistilor și al lui SOCRATE, a întemeiat secta cinicilor, numită astfel după gimnaziul Kynosarges, unde și răspîndea învățătura. A murit către 365 (p. 345).

(insule) între Lesbos și coasta Asiei Mici. Bătălie navală în

406 (P-

33

Oraș din Argolida, situat în cîmpie, la oarecare distanță de mare (golful Naupliei), la picioarele colinelor Aspis și Larisa (fig. 1, p. 14). A moștenit influența exercitată mai înainte de MIOENE asupra bogatului bazin agrar ce servește drept centru al acestei regiuni a Peloponesului. Prosperitatea lui a crescut la sfârșitul veacului VIII sub autoritatea regelui Fidon, ce trecea drept inventatorul monedei. Ulterior, păstrîndu-și totuși suficientă putere spre a-și exercita influența asupra cetăților învecinate, Argos a trebuit să lupte neîncetat împotriva acțiunilor Spartei, care a fost marea lui rivală în Pelopones. Argos a fost în chip firesc aliata Atenei în cursul luptelor din secolul V și din cel următor. Amintirea prinților micenieni, a căror capitală a fost mutată de la Micene la Argos, cîntărește și renumele sculptorilor săi din veacurile VI și V (în special al vestitului POLICLET), au contribuit la faima orașului în lumea greacă (vezi SCULPTURA). Săpăturile franceze din cursul ultimilor ani au degajat mai multe cartiere ale orașului, mai multe sanctuare și o parte a necropolelor, cu morminte datînd din epoca geometrică. Marele sanctuar al Herei se ridică la 8 km spre est, pe o colină de la marginea cîmpiei. Acolo au fost descoperite ruinele templului (construit prin 420), în care se afla statuia hryselefantină a zeiței, operă a lui Policlet, și diverse clădiri. Coif și armură găsite la Argos (ii, 61). Monedă din Argos (ii, 83).

ARHEGET

Erou întemeietor al unei cetăți.

ARHELAI

Rege al Macedoniei de la 413 la 399. Numeroși poeți, în special EURIPIDE, și artiști greci, ca ZEUXIS, au poposit la curtea sa de la Pella (p. 134).

ARILLOH

Poet liric născut la Páros, la începutul secolului VII, a participat la colonizarea Tasosului și la luptele dintre coloniști și barbari. De la el nu ni s-au păstrat decât fragmente (iambi) de un ton deseori violent (p. 330).

ARHONTE

Nume generic (cel ce conduce) dat unor magistrați. La Atena, după mijlocul secolului V, cei nouă arhonți nu mai au decât funcții religioase și judiciare. Arhonte eponim dă numele său anului, conduce Marile Dionisii, reglează calendarul, se ocupă de moșteniri, de văduve și orfani; arhonte polemarh are grijă de funeraliile cetățenilor morți în război și se ocupă de străini; arhonte rege diriguiește viața religioasă; ceilalți arhonți tesmoteji sînt președinți ai tribunalelor.

Arhonții sînt trași la sorți dintre candidații aleși de către primelor trei clase, câte unu! din fiecare trib; la ieșirea

funcție, ei intră în consiliul Areopagului. Vezi Aristofan.

Constituția alenienilor, 55 și urm. (p. 303).

ARHYTAS

Matematician, filosof pitagoric și om de stat, prieten al lui Platon; a trăit la Tarcul între 430 și cea. 360.

ARHION

Poet liric născut la Mitylene, în insula Lesbos, la sfârșitul veacului VII. Sespunecă a fost salvat de la înec de un delfin (p. 77, 330).

ARISTIDE

1. Om politic atenian, născut pe la 540 dintr-o familie aristocratică înrudită cu Kerykizii de la Eleusis. Din pricina

integrității lui a fost numit cel Drept. Strateg la Maraton, arhonte în 489, s-a opus lui TEMISTOCLE și a fost ostracizat în 483. Rechemat în vremea celei de a doua invazii persane, a luat parte la bătăliile de la Sa lamina și Plateea, la operațiunile navale din Cipru și de la Bizanț, statornicind cu echitate repartitia tributului între aliați (p. 306). A murit în 4GH. 2. Pictor originar din Telui, trăind în prima jumătate a secolului IV. A pictat Mamă murind împreună cu pruncii l ei. precum și tablouri mitologice. Devenise celebru mai ales printr-o pictură de mari dimensiuni, Lupta împotriva perșilor, în care figurau peste o sută de personaje. Este pentru prima dată în istoria artei grecești că mulțimea își află locul într-o reprezentare (vezi PICTURA).

ARISTOCLHS

Sculptor atlic de la sfirșitul secolului VI cunoscut prin două senmăluri, dintre care una figurează pe vestita stelă înfă' i-șiJidu-1 pe războinicul Aristion (p. 145 și ii. 57).

A HILSTOFA N

Cel mai mare dintre poeții comici ateuieni, reprezentant tipic al comediei vechi. Fiu al lui Filip, s-a născut pe la 445, iar în 427, la 18 ani, și-a reprezentat prima piesă sub un nume de împrumut. Avînd o inspirație foarte fecundă și o vervă jnegalată în ce privește invențiunea comică și virtuozitatea verbală, a fost autorul a cea patruzeci de piese, din care s-au păstrat unsprezece. Acestea sînt: Acarnienii (425), Cavalerii (424), .Varii (423), Viespile (422), Pacea (421). Păsările (-114), 1. y* ist rata sau Femeile la sărbătoarea Tesmo-foriilor (411), Broaștele (405), Adunarea femeilor (392?) și Plulos (388). Majoritatea acestor piese sînt opere de acuaîi-tațj. pline dealuzii contemporane și de satiră politică. Primele, anterioare păcii lui Nicias, SI atacă deseori pe demagogul CLEON, cerînd încheierea păcii cu Sparta pentru ca țărani să se poată întoarce la muncile lor cîmpeneșli-SOCRATE în Xorii și EUHIPIDE în Acarnienii și Broaște l (

fac și ei obiectul unor critici acerbe. Laudator temporis acti, Aristofan laudă cu convingere bunele moravuri de altădată prin opoziție cu cele din vremea lui. îi biciuiește, spunîndu-le pe nume, pe politicienii corupți, pe funcționarii care luau mită* pevicioși și pedesfrînați. Ultimele două piese păstrate, tratînd probleme mai generale (drepturile politice ale femeilor și comunismul, visul unei mai drepte împărțiri a bogățiilor), deschid calea comediei medii (p. 336). _ și „pacifismul" (p, 183). _ și viața religioasă (p. 222, 226 și urm.).

ARISTOGEITON

(Vezi Harmodios).

ASKLEPIOS

Zeu al medicinei care-și avea sanctuarul la Epidaur (p. 209, 263).

Sacrificii aduse lui Asklepios (p. 215).

ASOS

Oraș din Troada, celebru prin templul Atenei, construit în a doua jumătate a secolului VI. Era un templu cu colonadă exterioară (6x13 coloane) de stil doric, a cărei însemnată particularitate consta în decorarea cu reliefuri a arhitravei de deasupra colonadei exterioare: este singurul exemplu cunoscut de arhitravă sculptată în ordinul doric (fragmente la muzeele din Istanbul, Boston și la Luvru).

ATENA

Atena melancolică (ii. 87).

Atena Lenormant (ii. 88, 89).

ATENA NIKE (templul). Vezi ACROPOLA ATENEI. Friza (vezi ii. 47 – 50).

ATENA (topografie).

Gîmpia Atenei, comunicînd prin trecători ușoare cu celelalte regiuni ale Atticii (coline la nord, cîmpia Mesogeei la est, cîmpia de la Eleusis la vest), este delimitată de Himet, Pen-telic, Parnes, Aigaleos și mare. în mijlocul acestui spațiu vast, ACROPOLA, element al unui lanț de coline înalte, încadrată fiind de cursul Cefisului și ale afluentului său Ilisos, oferea o excelentă poziție de apărare, la aproximativ 5 km de coastă (p. 163). Locuită încă din vremea miceniană, ea avea să rămînă de-a lungul veacurilor, împreună cu AGORA, centrul principal al cetății. Vechea agora se afla între Acropole și colina Areopagului. Cea nouă s-a așezat în timpul lui SOLON, la începutul secolului VI, la nordul Areopagului, într-o depresiune în care se încrucișau axele de circulație și care servise pînă în veacul VIII drept cimitir. Principalele edificii se aflau în partea de vest, la picioarele colinei numită Kolonos Agoraios. Acestea erau: Tolos-\ \l, clădire circulară, în care luau masa prytanii și oaspeții oficiali și unde se afla

Templu! Momei Zeilor ttiul Buieuteriqn

Statuile eroilor /"i eponim

/re "l

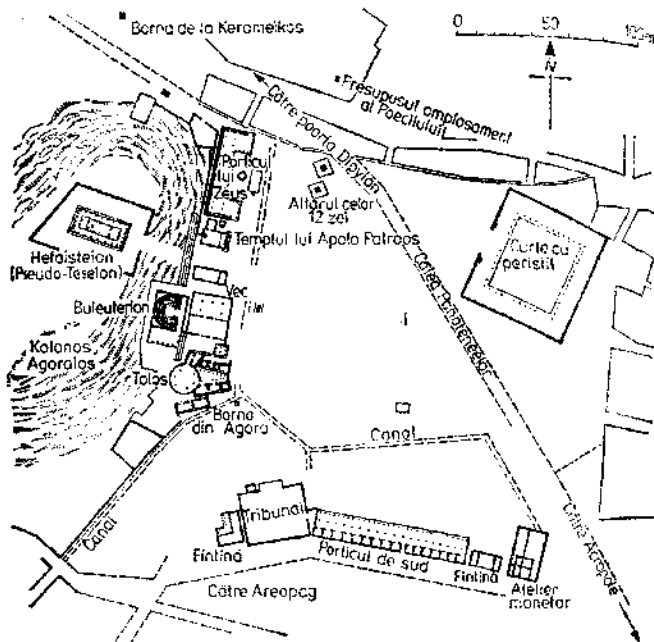

Fig. 23. AGORA ATENEI ÎN SECOLUL V Î.E.N.

(După J. Travlos)

Agora a devenit centrul politic al cetății la începutul secolului VI. Era un loc jos, mărginit la vest de colina Kolonos Agoraios, iar la sud de pantele Areopagului și ale Acropolei. Principalele edificii civice și religioase au fost construite pe o esplanadă amenajată la picioarele lui Kolonos Agoraios. Porticul lui Zeus, templul Mamei Zeilor, cele două clădiri destinate ședințelor sfatului, Tolosul în care-și aveau locul de reuniune prytanii sînt dominate de marele templu ridicat în vârful colinei în cinstea lui Ho-faistos (edificiu numit în mod greșit Teseion). În partea de nord a pieții, Cimon a construit porticul Poikile (dispărut în întregime), împodobit cu picturi celebre. La sud, un mare portic construit sub Pericle, două fântîni și clădiri utilitare se aliniau la picioarele Areopagului. Strada urmată de cortegiul Panateneelor traversa piața în diagonală. Ea trecea pe lângă altarul celor Doisprezece Zei, punctul de plecare al drumurilor din Attica. Lîngă Buleuterion, se ridicau pe o lungă bază comună statuile eroilor eponimi ai celor zece triburi.

36

tra sacră a cetății; Buleuterion-u\, unde se întrunea sfatul va, or cinci Sute; templul lui Apolo Patroos; templul Mărci Mame, clădit la sfîrșitul secolului V pe locul primului Buleit-ri'on; porticul lui Zeus Eleuterios numit și Porticul regal. /-eva mai departe, spre est, se ridica altarul celor Doisprezece Zei. PC colină, către mijlocul veacului V, s-a început construcția templului lui Hefaistos (denumit greșit Te.sci'on). în fața /Ju/eu/crum-ului se ridicau statuile eroilor eponimi „i triburilor. Centrul pieței, rezervat sub PISISTHATE sărbătoririi Marilor Dionisii, era ocupat de grupul Tiranoclo-nilor lui Antenor, iar apoi de cel făcut de Critios și Nesiots. Spre sud, se aflau un tribunal, un portic și două fîntîni; spre nord, porticul Poikile, decorat în interior cu picturi de Mikon (Amăzonomahia), Polignot (Prădarea Troici) și Panainos (Bătălia de la Maraton), în jurul Acropolei și al agorei se întindeau cartierele de locuit, construite fără nici o grijă pentru sistematizare. Ele formau diferitele DEME urbane. Acolo se aflau și alte sanctuare și edificii publice. La vest de Acropole, pe Areopag, își avea sediul, sub cerul liber, cel mai vecin tribunal al Atenei: la picioarele slîncii se afla sanctuarul Eriniilor. Și mai la vest se găseau colina Nimfelor și Pnyxul, pe care se reunea adunarea, încă de pe vremea lui Clistenc, pe un hemiciclu de bănci de lemn, în jurul unei tribune pentru orator, tăiată în stîncă, și ni altarului lui Zcus Agoraios. Drumul spre Pireu contura latura nordică a Areopagului. La nordul Acropolei se ridica Eleusinion-u\ urban (sanctuaral Demetrii și Korei), Ciloncion-u\ (consacrat ispășirii morții complicilor lui Cilon), sanctuarul lui Te/eu (unde au fost depuse resturile aduse de la Sciros) și Prytaneul. Strada Trepiedelor, străjuită de monumente horegice (monumentul lui Lisicrate), ocolea Acropola prin partea estică și dădea în apropierea sanctuarului lui Dionysos și a teatrului. Și mai la est se găsea amplasamentul Olim/iieionului, templul lui Zeus, început de Pisistrate după modelul marilor temple ionice din Asia Mică, dar a cărui construcție a fost abandonată pînă în secolul II al erei noastre. Mai

departe, către sud-cst, curgea Ilisos, pe malul căruia se ridica sanctuarul lui Apolo Pitios. În nordul orașului erau situate cartierele meșteșugărești și comerciale. Cel mni important, Keramei-kos-ul, în care lucrau olarii, depășea zidul de incintă dincolo de Dipylon (poarta dublă) și de Poarta Sacră; Ceramicul exterior era împărțit în două de o stradă mărginită de morminte oficiale (personaje cinstite de stat, soldați căzuți la datorie), drum ce duce spre Academie. Alte două mergeau la Elcuis și la Colonos. Zidul de incintă, construit după războaiele persane în cărămidă nearsă așezată pe un soclu de calcar, completat apoi de CLEON în veacul V și de CONON în cel următor, era flancat de turnuri pătrate. Cele mai importante porți erau spre vest cea a Pireului, poarta Dipylon, spre nord-vest, și poarta înspre Acarnai, la nord. Peri-ieriii formau o centură de vile și grădini, dintre care unele Adăposteau gimnaziile și școli filosofice, în apropiere de Ilisos se găseau Me/roon-ul agraienilor, un mic templu ionic de la sfârșitul veacului V, stadionul amenajat de LIGURG în 3-0 și colina Ardetos, pe care heliaștii depuneau jurământ i Mai la sud, dădeai peste gimnaziul Kynosarges, centrul scor cinice, iar spre nord-est se afla colina abruptă a Licabertuin-1 și gimnaziul Liceului. La nord-vest de Dipylon era Academia' cu sanctuarul Muzelor, unde PLATON își ținea lecțiile' Atena era legată de porturile ei, Pireu și Faleron, prin tre' Ziduri Lungi, construite după războaiele persane, și carp </ uneau cu incinta în apropierea colinei Muzelor (p. Agora (vezi fig. 23, p. și macheta, ii. 118). Cimitirul Ceramicului (vezi ii. 112). Atena și Pireul (vezi fig. 17, p. 174). Vedere generală a Atenei (ii. 120).

ATTIDOGRAFI

Istoriografi ai Atticii (p. 341).

BACHILIDE

Poet originar din Ceos, nepot al lui SIMONIDE din Ceos. A înflorit în prima jumătate a veacului V, în același timp cu PINDAR, al cărui rival a fost. Autor de imnuri, de epinikii și de ditirambi, a cântat, ca și Pindar, victoriile dobândite de HIERON din Siracuză la marile Jocuri. Importante fragmente ale operei sale au fost păstrate pe un papirus (p. 78, 332).

BATYCLES

Arhitect și sculptor originar din Magnezia pe Meandru, în Ionia. Activitatea lui se desfășoară în a doua jumătate a veacului VI. A fost chemat la Sparta pentru a construi și împodobi ansamblul monumental denumit Tronul lui Apolo, care înconjură statuia acestui zeu din sanctuarul de la Amy-clai (p. 82, 365).

BRASIDAS

General lacedemonian, deopotrivă iscusit și viteaz, care a repurtat mari succese în Calcidica și în Tracia între 424 și 422. A murit apărind victorios împotriva lui CLEON orașul Amfipolis, pe care 1-a smuls din alianța ateniană (p. 116).

BRAURON

Sat (demă) situat la 8 km nord-est de așezarea modernă Marcopulo, aflată la aproape aceeași depărtare de coasta răsăriteană a Atticii. După 1948 au fost întreprinse aici săpături arheologice în ruinele unui sanctuar al Artemidei Bran-ronia, în care au fost găsite numeroase sculpturi din veacurile V și IV. Artcmis Brauronia avea de asemenea și un sanctuar pe ACROPOLA ATENEI, între Propilee și Partenon, alături de Halcotecă. Era o simplă incintă mărginită de ziduri și portice, fără templu. Statuia de cult, sculptată de Praxitele

38

ct,uloicline în 34(>), ost t' probabil originalul din care derivă plebra Dianade /a(Ja/m(tH'lată la Luvru). Brauron era patria tiranului Pisistratc. Ursoaicele Brauroniilor (ii. 102, 108). Relief din sanctuarul Artcmidei din Brauron (ii. 90). portic de la Brauron (ii. 122).

(t di n i ca)

în luinea cgecană încă din a doua jumătatea mileniului 111. bronzul a jucat un rol fundamental în civilizația cretauă, apoi în cea miceniană pînă în veacul XII, vreme în care a început să se răspîndească folosirea fierului. Chiar și după aceasta bronzul și-a păstrat prestigiul său de metal nobil întrebunțat cu preferință pentru armele defensive (coifuri, scuturi, pulpare, ii. 59 – 63). pentru vase și ustensile de lux (înlocuind deseori argintul), pentru statuarie și aplicile decorative. Nu t,e cunosc decît cu totul insuficient diferitele aliaje, despre care se face mențiune în texte (în special la Pliniuscel Bătrîn. IK (oria n at ura la, cartea XXXIV) În schimb, studiul rarelor statui de mari dimensiuni (ii. 85, 197, 234). al foarte numeroaselor bronzuri mici (ii. 38, 81, 217), va se și obiecte diverse (ii. 80,157), precum și a l nenumăratelor monede de bronz (destinate, spre deosebire de piesele de argint, unei circulații exclusiv locale din pricina valorii lor reduse) ne uă^o idee asupra diversității acestor aliaje și a tehnicilor de prelucrare a lor. Cei vechi au cunoscut ciocăni-rea, fie pentru fabricarea corpului vaselor mari (ca de pildă craterul de la Vix) din plăci de metal, fie pentru a acoperi cu bronz un miez de lemn sculptat în întregime în prealabil (procedeu cunoscut sub numele de sfyrelaton, adică de lucru cu ciocanul, folosit la statuile arhaice de la Dreros, de exemplu). Au cunoscut de asemenea și au practicat mai ales turnarea directă, după procedeele folosite și astăzi, cu nisip și cu ceară pierdută. Ce.1 din urmă procedeu era cel mai folosit: turnare masivă începînd din epoca miceniană (Apolo Alasiotas de la Rnkomi, în Cipru, ii. 21) și turnare în membrană cu începere din perioada arhaică (procedeu

probabil pus la punct și perfecționat de sculptorii samieni HOICOS și TEODOR, la mijlocul secolului VI). În agora Atenei a fost descoperit un fragment de tipar pentru un A'uros de bronz de la finele veacului VI, vreme căreia îi aparține și marele kuros de la Pireu (ii. 187, 188). Instalații ale turnătorilor au fost săpate la Atena, Ungă Heiaisteion (pseuclo-Teseion), pe Kolonos AyoraioK, cil și la Olimpia. După turnare statuile și statuetele erau supuse unei prelucrări la rece cu dalta și dornul pentru a fi finisate artistic. De obicei bronzului îi era lăsată culoarea lui naturală. Pare-se că grecii din epoca clasică n-au încercat să-l patineze artificial.

BRYAXIS

Sculptor atenian din secolul IV, poate de obârșie cariană. A lucrat la decorarea mausoleului din Halicarnas (după 352, P- 356). Opera sa cea mai celebră este o statuie a lui Pluton Șezînd pe tron, statuie executată pentru un sanctuar din Sinopc, de unde a fost transportată la Alexandria, la începutul secolului II, și botezată ulterior Scapis: există mimeronstropii ale acesteia. O bază cu semnătura lui Bryaxis și împodobită cu reliefuri destul de mediocre se păstrează la Muzeul Național din Atena.

BULE

Sfat cu competență politică, ales prin procedee care diferă de cele la o cetate la alta. El joacă un rol esențial în administrarea majorității cetățivilor grecești. La Atena, unde sîntem destul de bine informați în privința lui, a fost creat de SOLON și avea 400 membri, cîte 100 din cele patru triburi tradiționale! După reformele lui CLISTENE sfatul număra 500 de membri în vîrstă de peste treizeci de ani, trași la sorți, cîte 50 de fiecare trib, pentru o durată de un an. În afara reuniunilor ordinare, sfatul este reprezentat de o comisie permanentă, prytanii, formată din buleuții (p. 303) unui trib, comisie aflată în funcție a zece parte dintr-un an (prytanie), în ordinea obișnuită a triburilor. Prytanii sînt prezidați de un epis-tat tras la sorți în fiecare zi și care, deținînd sigiliul oficial și cheile tezaurului, este de fapt șeful statului. Prytanii sînt hrăniți pe cheltuiala acestuia în Tolos. Ei pregătesc ordinea de zi a ședințelor, convoacă sfatul și adunarea, iau măsurile de urgență. Sfatul studiază proiectele de lege, pe care le prezintă spre votare adunării. El controlează administrația internă și politica externă. Vezi Aristotel, Constituția aleniilor, 8, 43, și urm.

BULEUTERION

Clădire în care se întrunește sfatul (bule). Tipul vechi este o sală lungă cu colonadă centrală; intrarea este pe una din laturile lungi. Un nou tip apare la Atena, la finele veacului V: este vorba de un edificiu pătrat ce adăpostește bănci dispuse în U (fig. 23, p. 36, voi. II). Acest fel de sală de întrunire, deja folosit în scopuri religioase la Telesterion-ul de la Eleusis, a cunoscut o mare răspîndire în antichitate.

GABIRII

Vezi SAMOTRACE.

CADMEEA

Citadelă a Tebei, numită astfel după eroul Cadmos, întemeietorul mitic al orașului (p. 129).

GALAMIS

Sculptor din prima jumătate a veacului V, originar din Secția ori poate din Attica. A executat la Atena, la Teba și în alte orașe statui de cult hryselefantine și ofrande în marmură sau în bronz. Caii săi erau apreciați în reprezentările carelor învingătoare. Critica de artă antică îi lauda grația și delicatețea, dar nu ne-a parvenit nici o copie sigur identificată după operele sale.

insulă a Argolidei în golful Saronic. Ea cuprindea un sanctuar al lui Poseidon, care fusese în epoca arhaică pentru o bucată de vreme centrul unei amficionii, din care făceau arte cetățile din Argolida, Atena, Egina și Orhomene din Beoția. Știm prea puțin despre istoria acestei organizații, care a dispărut repede, în sanctuarul de la Calauria s-a otrăvit în 322 DEMOSTENE, urmărit de soldații macedoneni.

CALCIDICA

peninsulă din nordul Greciei, cu trei promonlorii: Palcne, Sitonia și Acte. A fost colonizată în secolul VIII de euheeni (p. 62 și fig. G, p. 58).

CALENDAR

Diferit după orașe (p. 315). La Atena anul avea 12 luni lunare: 6 luni ciuntite (29 zile) și șase luni pline (30 zile), iar cîteodată o lună intercalată pentru punerea de acord cu anul solar (în acest scop erau practicate diferite sisteme: ciclu de 8 ani cu trei ani prelungiți; ciclu de 19 ani cu șapte ani prelungiți, introdus în veacul V de Meton). Lunile ateniene (din iulie pînă în iunie aproximativ) erau următoarele: Hecatombaion, Metageitnion, Boedromion, Pyanepsion, Mai-macterion, Posideon, Gamclion, Anlesterion, Elafcbolion, Munihion, Targelion, Skiroforion; luna intercalată între Posideon și Gamelion este eventual Posideon II. Fiecare lună era împărțită în trei perioade de zece zile (numai nouă pentru ultima perioadă a lunilor ciuntite). Anii erau individualizați prin numele arhontelui eponim, care figura în fruntea textelor oficiale.

CALIAS

Atenian bogat din familia Kerykizilor, cumnat al lui CIMON, pe a cărui soră Elpinice a luat-o în căsătorie. A

condus delegația ateniană de la Susa, care a încheiat cu Marele Rege pacea zisă a lui Calias (449 – 448; p. 110).

CALICRATES

Arhitect atenian din veacul V, colaborator al lui ICTINOS

la Partcnon și autor al planurilor templului Atenei Nike.

CALIMAH

1. Polemarh atenian care a murit luptând la Maraton. La Atona se păstrează o Victorie de marmură, ofrandă postumă a acestui general, cu o epigramă dedicatorie gravată pe coloana ce o susținea (p.95).

2. Sculptor și orfevru atenian de la sfârșitul veacului V. Arta lui trecea drept foarte rafinată. A lucrat pentru Erehtelon o lampă de aur de mari dimensiuni al cărei fum era evacuat prin trunchiul gol al unui palmier de bronz, care-i servea de horn. Vitruvius îi atribuie paternitatea capitelului corintic.

EBGOTIMOS (autori ai celebrului Vas Franfois, produs 570 – 560). Arta figurilor negre înflorește între 550 și 530 cu EXEKIAS (ii. 78), AMASIS (ii. 101) și Nikostenes („I”, 77). De atunci înainte ceramica attică rămâne fără rivală /n' 88) Introducerea, prin 530, de către ANDOCIDE a figurilor roșii îi dă un nou avânt. EUFRONIOS și ELJTYMIDES, la finele secolului VI (ii. 131), Brygos, Makron și Duris (li. 51» 132, 133), la începutul celui următor (înainte de 480), precum și numeroși pictori anonimi extraordinar de dotați realizează cele mai frumoase vase ale stilului sever. După 480 apare stilul liber, în cadrul căruia calitatea desenului, încă remarcabilă (Pictorul PENTESILEEI, ii. 76; Pictorul Niobidelor), lasă totuși să se întrevadă unci neglijențe. Influența picturii de mari dimensiuni (POLIGNOT) este vizibilă pe unele vase, dar producția în ansamblu pare mai puțin îngrijită, în vremea lui FIDIAS (450 – 430) influența sculpturii clasice se manifestă la mai mulți pictori (Pictorul lui Ahile, ii. 73; Ickijtefunerare cu fond alb, ii. 55, 113 – 115), în vreme ce la finele veacului apare o notă de gingășie în desen, cât și în alegerea subiectelor (Pictorul lui MEIDIAS). Declinul este sensibil la începutul secolului IV. Ceramica attică mai cunoaște încă o scurtă perioadă de strălucire, între 370 și 340, cu vasele stilului K erei (p. 65), Apoi tehnica figurilor roșii dispare subit, în cursul secolului IV, în sudul Italiei (Apulia, Lucania) a înflorit o ceramică imitând-o pe cea attică, producând câteva vase frumoase (ca cele ale pictorilor Astcas și Pyton, care au lucrat la Poseidon ia-Pa estoni). Pentru principalele forme de vase, a se vedea: crater, ii. 16, 204, 205; cupă, ii. 76, 206; oinohoe (cană de vin), ii. 13, 25, 28, 33, 3 l, 80, 202; lekytos, ii. 55 ;ryton, ii. 208; amorfă, ii. 24, 154, 171; skyfos, ii. 207.

CETATE

Definiție (p. 71 și urm., p. 277 și urm.).

Descriere (p. 281 – 283).

Drept de cetățenie (p. 292-293).

Cirmuirea cetății (p. 303 și urm.).

Cetatea și viața religioasă (p. 194 și urm., p. 217 și urm.).

CHERONEEA

Bătălia de la Cheroneea (p. 141 și fig. 16, p. 140).

CIBELE

Importantă divinitate asiatică, numită și Mama Zeilor, al cărei cult a fost introdus în Grecia la sfârșitul epocii arhaice. Metroon, templul ei de la Atena, situat în agora, lângă Duleulcrion, servea drept depozit al arhivelor. Statuia de cult era opera lui Agoracritos.

CII.QN

Învingător atenian, care în 632 a încercat să devină tiran, cu ajutorul trupelor venite de la MEGARA. După eșec a putut scăpa, dar complicității săi, refugiați ca supleanți la

altarul Atenei, au fost executați. Amintirea acestui sacrilegiu a planat multă vreme asupra familiei Alcmeonizilor care purta întreaga vină (p. 85).

CIMON

1. Om politic și general atenian, fiul lui Miltiade și al unei prințese trace. După o tinerețe plină de greutate, și-a reocupat rangul în Atena cu ajutorul bogatului său cumnat Calias Este strateg în 479 și aliat al lui Aristide împotriva lui TEMISTOGLE. Conduce mai multe expediții în Tracia, ia Bizanț, la Sciros, de unde aduce în patrie osemintele lui Tezeu. Moartea lui Aristide și exilul lui Temistocle îl fac stăpîn unic al politicii ateniene, înfrânge flota persană la Eurymedon (468). La Atena, sistematizează agora și reconstruiește zidul de sud al Acropolei, în 463 înăbușă revolta de la Tasos. Favorabil Spartei în timpul revoltei meseniene din 462, este ostracizat în 461 și rechemat în 457 la cererea lui PERICLE. În 450 conduce operațiunile navale contra Persiei și moare în anul următor la asediul orașului Kition din Cipru (p. 107 și urm.).

2. Gravor de matrițe monetare siracuzan, de la finele veacului V (p. 365)

CIPRU

Această insulă mare din Mediterana răsăriteană a cunoscut încă de timpuriu (mileniul IV) o civilizație preistorică originală asupra căreia s-au exercitat ulterior influențe venite din Asia Mică, apoi din Siria și Palestina. Raporturile cu civilizația greacă încep în veacurile XIV și XIII, după cum atestă numeroase vase miceniene descoperite în necropolele cipriote. Multă vreme insula, sub numele de AlasLa, a fost stăpînită de Egiptul Nouului Imperiu. A jucat atunci un rol important ca loc de tranzit între lumea egeană și cea asiatică. Orașul cipriot Enkomi se află față în față cu portul sirian Ugarit (Ras-Şamra), unde ciprioții și egeenii se aflau instalați laolaltă (fig. 2, p. 24). La începutul secolului XII un val de imigranți aheni se abate asupra insulei, acesta corespunzînd legendelor despre întoarcerea după războiul troian (întemeierea Salaminei din Cipru de către Teucros); un veac mai tîrziu un nou val de aheeni a venit din Grecia ca urmare a invaziei doriene. Civilizația Ciprului devine într-un totu greacă pînă în secolul VIII, vreme în care fenicienii se aşază în partea de sud-est a insulei, începînd de atunci, orașele feniciene (Amatus, Kition) sînt vecine cu cele grecești (Salamina, Kurion, Pafos, Marion, Soles, Kerynia). După ce în a doua jumătate a veacului VII a căzut sub dominația asiriană, la pușin timp după 569, insula este cucerită de faraonul Amasis, iar apoi se supune autorității Marelui Rege. Ea era împărțită în mai multe regate, majoritatea grecești, care și-au păstrat autonomia cu condiția să plătească tribut (p. 70). Regele din Salamina a antrenat celelalte orașe (exceptînd Amatus) în revolta Ionici, dar perșii au restabilit controlul asupra insulei chiar din 497. În cursul veacului V, flota ateniană a operat deseori în apele

îi, fără a reuși să elibereze definitiv insula (moartea CIMON sub zidurile Kitioului, în 449, p. 110). În 411 puagoras a devenit rege al Salaminei și a căutat, în cursul "nei lungi domnii (a murit în 374 – 373), să reunească întreaga insulă sub autoritatea sa, scoțînd-o de sub dominația persană, în ciuda sprijinului sporadic al Atenei, intențiile sale au dat greș (p. 126). Încercarea de independență n 351 – 344 n'a *ost n^ci ea ma* reușită. Abia sub Alexandin 351

dru cel Mare devin grecii din Cipru liberi. Elenismul cipriot a ocupat un loc aparte în civilizația greacă. Ceramica acestuia se caracterizează prin tendințe originale, mă i ales în perioadele miceniană, geometrică și arhaică, deopotrivă în ce privește formele și decorația (ii. 15, 16). Sculptura, în majoritatea ei în calcar local și în teracotă, a suferit influența Asiei, a Egiptului și apoi a Ionici înainte de a fi marcată de arta clasică preponderent ateniană. Pînă în veacul III, s-a păstrat un sistem de scriere derivat din linearul B (filiația în detaliu nu este însă clară): acest silabar cipriot este bine cunoscut și a fost utilizat în egală măsură cu scrierea alfabetică pentru a transcrie dialectul grec local, precum și o limbă încă necunoscută, numită etecipriota. Pentru Cîntecele cipriote a se vedea p. 327.

CIPSELOS

Tiran din Corint, care a domnit aproape treizeci de ani, întemeietor în 657 al dinastiei Cipselizilor. Și-a vădit opulența consacînd un tezaur la Delii și bogate ofrande la Olimpia. A avut drept urmaș pe fiul său PERIANDRU (p. 76 și urm.).

CIRENE

Oraș grecesc din Libia, întemeiat în 631 (p. 59, 79). A cunoscut o mare prosperitate sub dinastia celor opt regi Batiazi, care purtau alternativ numele de Bășos și Arcesilau. Ultimii trei regi, de la cea. 525 la cea. 440, s-au comportat aidoma tiranilor greci. Au stăpînit întreaga Cirenaică, unde grecii din Cirene au îundat coloniile Barce, Euhesperides și Tauheira. Cu Grecia și în special cu Atena s-au stabilit legături comerciale intense, bazate pe exportul de produse agricole (grîu, lemn și o plantă locală numită silfion, vezi ii. 135). După căderea monarhiei, prin 440. Cirene a fost condusă de reprezentanții marilor familii, între partidele cărora aveau loc din timp în timp lupte. Emisiunile ei monetare sînt bogate (aur și argint). Orașul este situat la 600 m altitudine, pe marginea unui platou. Portul se află la o depărtare de aproximativ cincisprezece kilometri. Acropola ește formată de două văi ce fierăstruiesc o parte a platoului. O cale monumentală o unea cu agora, unde se găsea mormîntul circular al lui Bășos, întemeietorul cetății, iar apoi urca din nou către sanctuarul lui Apolo, zeul protector al cetății, sanctuar în care își aflau locul izvorul sacru al divinității tutelare, templul doric cu colonadă exterioară de 6X11 coloane, datînd de la începutul secolului VI și reconstruit

la mijlocul veacului IV, marele altar a acestuia (p. 220) un mic templu și un altar al Artemidei, tezaur și fîntînj' Spre est, o altă colină găzduia marele templu doric al lui Zeus, cu o colonadă exterioară de 8X17 coloane (construit prin 520 – 490; p. 77). De jur împrejurul orașului se întindeau necropolele, mormintele avînd camere subterane și fiind uneori dotate cu fațade arhitecturale tăiate în stîneu-pe lîngă acestea existau și capele funerare în formă de tempk ' Săpăturile au scos la iveală un mare număr de sculpturi și inscripții. Cirene era patria filosofului Aristip și a matematicianului Teodor. Legile sacre de la Cirene (p. 203). Sculpturi descoperite la Cirene (ii. 196, I OS)).

CLAZOMENE

Cetate a Ionici situată pe coasta de sud a golfului SmirneL Patria filosofului ANAXAGORA. În secolul VI se lucrau aici nrari sarcofage din teracotă pictată cu scene în figuri negre pe fond deschis (p. 91).

CLEOMENE

Rege al Spartei, fiul lui Anaxandridas. Prin 520 i-a urmat tatălui sau (fratele lui vitreg Dorietis s-a exilat). Ambițios și activ, a dat ajutor Alcmeonizilor să-i alunge pe PISISTHA-TIZI din Atena în 510, dar a eșuat în 508 în încercarea de a sprijini împotriva lui CLISTENE partidul aristocrat atenian condus de Isagoras. În 499 a respins cererea de alianță a lui Aristagoras, conducătorul ionienilor răsculați. Și-a înlăturat colegul, pe regele Dernaratos, care s-a refugiat la Xerxes. Înnebunind, s-a sinucis (prin 490). Urmaș i-a fost fratele Leonida.

CLEON

Om politic atenian. Ținea o tăbăcărie. La moartea lui Pericles, pe care-l combătuse vehement, a luat conducerea partidului democrat: parti/an al războiului total, a reprimat cu violență răscoalele aliaților; în ciuda strălucitului succes de la Sfacteria (425), este aspru criticat de Aristofan în Cavalerii (424; p. 155). A fost trimis în Calcidica împotriva lui Brasidas, murind în același timp cu adversarul său în lăta Amfipolisului (422; p. 115 și urm.).

CLEPSIDRĂ

Ceas cu apă folosit la procese pentru măsurarea timpului acordat fiecărei pleoarii.

CLERUIIIIE

Colonie trimisă de Atena în teritoriul dușman sau aliat; este totodată un post militar și o colonie de populare, alcătuită din cetățeni săraci care primesc un lot de pământ (floc-ros); ei rămân cetățeni atenieni (p. 88, 107, 144).

CLISTENE

1. Tiran din Siciona care a domnit aproximativ de la 600

la 570, Fiica lui s-a căsătorit cu un atenian, Alcmeonidul Megacles (p. 76 și urm.).

2. Legiuitor atenian, nepot al precedentului. După căderea pisistratizilor, ia conducerea apărării democrației împotriva aristocraților susținuți de Sparta; îndepărtat de către Isagoras, ridică poporul, alungă pe regele spartan Cleomene și restabilește constituția lui SOLON, modificând-o în sens și mai democratic. Reformele lui au stabilit cadrele politice durabile ale democrației ateniene (p. 88). Clistene și oracolul de la Delfi (p. 253).

CLITIAS

Vezi ERGOTIMOS.

CNIDOS

Oraș grecesc din Asia Mică, așezat la extremitatea unui lung promontoriu legat de coasta Cariei. De dialect doric, el avea un sanctuar al lui Apolo Triopianos, unde, pe lângă cnidieni, se adunau dorienii din Halicarnas, din insula Cos și din cele trei cetăți ale Rodosului. Către 550, cetatea a ridicat la Delfi un tezaur în marmură de Páros și mai târziu o sală de întruniri (leshc), pe care POLIGNOT a împodobit-o cu picturi, în apele Cnidosului, CONON, comandând flota persană întărită cu mercenari greci, a pricinuit o grea înfrângere flotei lacedemoniene (394, p. 125). Către mijlocul secolului IV, PRAXITELE a executat pentru un sanctuar de la Cnidos vestita sa statuie a Afroditei (ii. 203).

CNOSOS

Principalul oraș al Cretei minoice, cucerit și ocupat de aheeni în secolul XV. Amintirea lui Minos și a Minotaurului a rămas vie în epoca clasică, cum ne-o dovedesc monedele sale cu imaginea Labirintului (p. 28).

CODEX

Nume latinesc (plural: codices) dat oricărei cărți formate din unul sau mai multe caiete de papirus ori de pergament. Către sfârșitul antichității, folosirea codex-ului de pergament mult mai solid, s-a substituit celei a volumen-ului de papirus. Toate operele literare care n-au fost transcrise pe codex-uri (cu rarissime excepții, datorate descoperirilor papirologice) s-au pierdut (p. 323-324).

COLOTES

Elev și colaborator al lui FIDIAS. A lucrat cu el la Zeus de la Olimpia și a realizat de asemenea și masa de ceremonie în aur și fildeș pe care se depuneau coroanele destinate învingătorilor la jocurile olimpice.

COMERT

(p. 316-319).

CONCURS

Originea cultică (p. 227-228).

Concursuri dramatice (p. 227 și urm.).

Jocurile panelenice: olimpice, pitice, istmSce, nenu-ene (p. 228 și urm.)-

CONON

General atenian. A început să joace un rol în ultimii ani ai războiului peloponesiac. Blocat în Mitilene, a fost des, în presura t. grație victoriei de la insulele Arginuse (406), învins de Lysandros la Aigospotamos (405), s-a refugiat în Cipru, punându-se în serviciul Persiei și înfrângnd Hota lacedemoniană în apropierea Cnidosului (394); a devastat; apoi coastele Peloponesului și s-a reîntors triumfal la Atena. A ridicat din

nou Zidurile Lungi. Trimis în misiune diplomatică în Caria, a fost întemnițat de perși și a murii neîndoielnic în Cipru. I s-au ridicat statui la Atena și în mai multe orașe ale Ioniei (p. 120 și urm.).

COR

Grup de cântăreți și dansatori (horcuți), cărora li se alăturau la nevoie actori.

Lirism coral (p. 329).

Corul tragediei (p. 333-334).

CORCIRĂ (Corfu).

Străveche colonie a Eretriei (începutul veacului VIU) ocupată de Corint, în 733. Conflictul ei cu Corintul din 411?, a avut drept urmare intervenția ateniană: a fost una din cauzele războiului peloponesiac (p. 112). Au fost descoperite ruinele unui templu al Art. emidei, curpinzând sculpturi importante (începutul secolului VI).

CORINT

Cetate din nordul Peloponesului, situată pe malul golfului cu același nume, pe un teritoriu locuit încă din perioada neolitică. Supusă la început AKGOS-ului, a devenit independentă în secolul VIII. Este cîrmnită de o oligarhica proprietarilor funciari, Bahiazii, care exercită puterea împreună, alegînd dintre ei un magistrat cu atribuții regale, în acea vreme au fost întemeiate coloniile din Corciră și Siracuză (p. 67). Bahiazii au fost îndepărtați la mijlocul veacului VII, Cipselos instaurînd tirania pe care o vor prelungi Periandru și Psameticos. Este perioada cea mai strălucită a istoriei Corintului; întemeierea de noi colonii în Kpir, în Acamania, în Calcidica; avînt al meșteșugurilor și comerțului (bronz, ceramică, parfumuri, purpură, țesături): construcția de triere; vitalitatea artelor (pictură, sculptură). La mijlocul veacului VI, Atena începe să îndepărteze Corintul din comerțul cu ceramică, acesta păstrîndu-și întietatea în prelucrarea metalului: bronzurile de Corint se vor bucura de o mare faimă pînă în epoca romană. Slăbită de războaiele corcirian (434, p. 112), peloponesiac (431 – 404) și corintic (395 – 387, p. 125 și urm.), cetatea rămîne neutră în conflictele grecilor cu Filip; acesta a făcut din ea centrul Ligii din 338, dîndu-i astfel o oarecare importanță (p. 141 și urm.). Orașul era dominat de o acropolă stlncoasă, înaltă de 571 m, 48

rocorintul El avea un port la vest, Lehaion, și altul pe Iful Saronic, Kenhrai (p. 84). Diolcos-vil făcea să comunice ^°le două mări. Din epoca veche au rămas: templul lui Apolo, Ceripter doric (6 x 15 coloane cu fusul monolit, lucrat în Calcar moale și acoperit, cu un strat fin de stuc), datînd de la mijlocul secolului VI (unul din cele mai vechi din Grecia); elemente vechi (rezervoare și bazine) ale fîntînilor pjrene și Glauke; o agora refăcută în veacul IV cu un portic lung; o țiglărie din secolul VI. Mai la est, în mijlocul terenurilor agricole, se ridica sanctuarul lui Poseidon, unde aveau loc Jocurile istmice (p. 234). Coloniile Corintului, vezi fig. 6, p. 58. Vedere generală a Corintului (ii. 124). DIOLCOS-ul (ii. 123). Ceramică corintică (ii. 34 și 74). Monedă corintică (ii. 37).

CORINTIC (capitel)

Vitruvius (IV, 1,9) atribuie paternitatea sculptorului CA-LIMAH, ce s-ar fi inspirat dintr-un joc întîmplător al naturii: într-un cimitir al Corintului, pe mormintuî unei copile, o tufă de acant ar fi crescut sub coșul cu ofrande adus de doica ei. Într-adevăr, capitelul corintic se compune dintr-o echină (corespunzătoare coșului din anecdotă) strînsă în frunze de acant, peste care se suprapune o placă (sau abac), sub ea încovoindu-se volutele ieșite din mănunchiul de foi. Acest capitel este montat pe o coloană de tip ionic și susține un antablament ionic. El constituie deci o variație sau o îmbogățire a ordinului ionic. Exceptînd ipoteza conform căreia primul capitel corintic ar fi apărut la coloneta ce susținea mîna dreaptă a Atenei Partcnos a lui Fidias, atare capiteluri figurează în arhitectura interioară a templelor, mai întîi la Basai, apoi la folos-ul de la Delfi, în fine, la Tegeea și la tolor>-u\ de la Epidaur. Ele au cunoscut un mare succes în arhitectura elenistică și romană (vezi ordin și ii. 223).

CORONEEA

Oraș din Beoția, între Haliart și Livadia, la sud-vest de lacul Copais. Bătălii între Teba și Atena în 446 (p. 111); între aliați și Agesilau în 394 (p. 125).

COS

Insulă și oraș din Dodecanez, aproape de Cnidos. De dialect doric, ea a făcut parte din Hexapolis-ul organizat în jurul sanctuarului lui Apolo Triopianul. HIPOCRATE era originar din Cos și școala lui de medicină a continuat să înflorească și după el aici, pe lîngă As/cfepionunocal (p.263).

CRATINOS

Poet comic atenian din veacul V. Mai în vîrstă decît ARI-STOFAN, a repurtat primul succes la Dionisjile urbane din 455. Compunea încă în vremea primelor comedii ale lui

* Aristofan, cîștigînd în 423 premiul întîi cu piesa Urciorul,

pe cînd Arom îl luau pe al treilea. I se atribuiau 28 de comedii. Pare-se că a fost creatorul genului comediei vechi cu libertatea acesteia de invențiune, ascuțita satiră poijl tică și invectivele ei pasionate. Ridica în slăvi moravurile de

altădată și biciuia pe politicienii contemporani, n[^]i ales pe PERICLE, pe care-1 socotea un demagog (p. 335)

GRENIDES

Oraș din Tracia, în apropierea muntelui Pangeu. Amenințat de triburile trace din vecinătate, a chemat în 356 în ajutor pe Filip al Macedoniei, care l-a salvat, l-a întărit cu ziduri, a așezat acolo coloniștii și i-a schimbat numele în Filip'i (p. 137).

CRESILAS

Sculptor din a doua jumătate a veacului V, originar din Kydon, în Creta, dar care a lucrat mai ales la Atena. De la el ni s--au păstrat mai multe semnături, precum și menționarea mai multor opere, printre care o Amazoana rănită, lucrată pentru vestitul concurs de la Efes. Era autorul unei celebre statui portret, a lui PERICLE (pare-se postumă), al cărei cap este cunoscut prin numeroase copii (ii. 53).

CRITIAS

Om politic atenian, născut prin 450. Discipol al lui Socrate (numele lui este dat unui dialog al lui Piaton), autor de tragedii și de tratate politice pierdute, a fost exilat, în 410, după căderea regimului celor Patru Sute. S--a reîntors în 404 și a devenit unul din cei Treizeci de tirani; violent și fără scrupule, l-a condamnat la moarte pe șeful partidului moderat, TERAMENE. El însuși a fost ucis în 403 într-o luptă împotriva democraților din PIREU (p. 123 și urm.).

CRITIOS

Sculptor atenian care, împreună cu colaboratorul său Nesiotes au executat în 477–476 statuile Tiranoctonilor Harmodios și Aristogeiton pentru a înlocui în agora pe cele ale lui Antenor pe care Xerxes le-a luat ca pradă. Avem de la el mai multe semnături. Statuile Tiranoctoni lor sini, cunoscute prin copii de bună calitate. Lui Critios i se atribuie și un Efeb de marmură, descoperit pe Acropole printre ofrandele distruse de perși în 480. Este posibil ca Auriga de la Delfi să li ieșit din atelierul său (ii. 197).

CROTONA

Oraș din sudul Italiei întemeiat la finele veacului VIII de coloniști din Ahaia. Rivală a vecinei Sibaris, a reușit să o distrugă în 511 – 510. În acea perioadă Crotona avea un regim aristocratic inspirat de filosoful Pitagora, care se refugiase acolo de două decenii. O vestită școală de medicină a înflorit în această cetate. Crotona a fost cucerită de Dionis cel Bătrîn și inclusă în posesiunile sale (p. 127). Dintre crotoniați, cel mai ilustru a fost atletul Mi Ion, care a trăit la finele veacului VI.

50

rUME

s din sudul Italic, întemeiat în 757 de cnclidieni pe Tetele Companiei Cp.65 și fig. 6, p. 58). A avut de luptat potrivea etruscilor pînă ce HIERON din SIRACUZA a bătut, flota acestora în largul orașului (474, p. 117). A fost distrus de campanieni în 421.

CUNAXA

(Vezi ZECE MII).

DADUHOS

Preot de la Eleusis, a cărui denumire înseamnă „purtător detorță", el jucîndun rol în ceremonia de inițiere în Mistere. Era ales prin tradiție din rîndurile f/cnos-ului eleusin al Kerykizilor, care-1 dădea și pe crainicul sacru (p. 244).

DAMOFON

Sculptor din Mesena, activ în prima jumătate a secolului II î., e.n, A fost, însărcinat cu restaurarea statuii hryselefan-tine a lui Zeus de la Olimpia, lucrată de Fi.dias, statuie ale cărei îmbinări se desprinseseră (Paur.nnia, IV, 31,6; p. 360).

DECELEIA

Așezare din At.t.ica, la nordul Atenei, pe pantele muntelui Parnes. Aici s-au fortificat lacedemonienii în 413 și, solid implîntați în acest cap de pod, au jefuit, chiar și iarna, cimpia At.t.icei pîraă |la sfîrsitul războiului peloponesinc. Este motivul pentru care ultima parte a acestui război a căpătat, numele de „războiul Deceleie" (413–404; p. 166).

DEDAL

Sculptor mitic de origine ateniană, căruia tradiția greacă îi atribuia, în afara construcției Labirintului și a numeroaselor invenții tehnice, mai multe statui de cult de tip arhaic (xoana). Legenda spune că a fugit din Atena după uciderea nepotului său Galoș (sau Tăios). S-a dus la Minos, în Creta, și, după ce a fost aruncat în închisoare, a scăpat, refugiin-du-se în Sicilia. Trecea drept strămoșul tuturor sculptorilor, cum îl numea în glumă Socrate în dialogul Alcibiade (121 a) al lui Platon, și, în tot. cazul, drept, maestrul acestora. Sculpturile arhaice sînt numite îndeobște „dedalicc", același epitet, dîndu-se uneori arhaismului timpuriu (p. 364;vezi ȘI SCULPTURA).

DEINOMENES

Grec din Sicilia, tată al lui Gelon și Hieron, care au fost tirani la Gela și apoi la Siracuza, și al fraților lor Polyzalos, 5« panal G-eleși dedicant al Aurigăi de la Delfi, și Trasibul. 1 ^ei patru frați se numeau Deinomenizi.

de la tinete veacului V, care adăpostea șapte statui de zei dedicate de Pisistrate. La nord de temple erau amplasate

m semicerc cinci tezaure. Partea de nord-vest a sanctuarului aparținea Artemidei. Spre est, ceva mai departe, erauenerate mormintele Fecioarelor hiperboreene, venite să aducă întiile ofrande lui Apolo. La marginea lacului sacru, format prin strangularea riului Inopos, o terasă străjuită de un aliniament de lei arhaici, din marmură, ducea către Letoon, mic templu ionic din veacul VI, dedicat lui Leto, mama lui Apolo și a Artemidei. La sudul sanctuarului se aflau cele mai importante edificii profane: altarul lui Zeus Polieus și pritanul din veacul V, Suleuterion-ti și agora. Pe o colină dind spre valea lui Inopos erau cinstiți încă din veacul IV Cabirii, zeii din Samotrace. Pe muntele Cintos erau situate cultele lui Zeus și Atena Cintieni, al Artemidei Ilitia, iar mai jos s-a instalat încă din secolul VIII un cult al Herei (mic templu de marmură, din veacul VI). Altarul lui Apolo (p. 220).

DEMĂ

Subdiviziune teritorială a orașului Atena, creată de CLISTE-NE. Se numărau o sută de deme rurale și urbane. Adunarea demeii alegea pe demarh, șeful demci. Acesta înscria în registre pe tinerii de 18 ani, care deveneau cetățeni, întocmea situația proprietăților funciare, administra bunurile deniei, se ocupa de poliție, îi reprezenta la ceremonii pe locuitori sau demoți. Trezeci de judecători ai demelor, trași la sorți, parcurgeau demele rurale pentru a judeca pricinile de mică importanță (p. 300). A se vedea și TRIB. Sanctuare și culte ale demeii (p. 217).

DEMOCRIT

Filosof din Abdera, născut prin 460 și mort în al doilea sfert al secolului IV. în cunoaștem lucrările doar primtr-o listă de titluri păstrată de un compilator din epoca romană. Importanța lui este însă considerabilă ca întemeietor al materialismului (p. 342).

DEMONI (P. 269).

DEMOSTENE

1. General atenian din secolul V. A luptat împotriva eto-lienilor în 426, a ocupat Pylosul și a cucerit Sfacteria în 425 (p. 115). Plecat să-1 sprijine pe Nicias în Sicilia, în 413, a fost făcut prizonier în cursul dezastrului și ucis desiracuzani (p. 119).

2. Orator și politician, născut în 384. Tutorii i-au delapidat averea; s-a făcut logograf, pregătindu-se cu tenacitate pentru viața politică. Primul discurs în 354: Contra legii p. LePtines. Luptă cu înverșunare împotriva lui Filip: Prima Filipică (351) j cele trei Olintice (349 – 348); Despre Pace (345). Participă la ambasada care negociază pacea lui Filocrate, apoi îi îndeamnă pe ateniieni să-1 folosească

pentru a le reface forțele: Filipica a doua, a treia și a patra (344, 341, 340). Luptă în același timp împotriva adversarilor săi politici: Contra lui Meidias (347), care i-a insultat în timpul funcției sale de horeg (p. 138); Asupra prevaricațiunilor ambasadei (343), cu ocazia procesului]Ui Esciine. Caută pentru Atena aliați în Pelopones, denunță aviditatea crescândă a lui Filip, reorganizează flota. După „surpriza de la Elateea" (339), obține alianța Tebei. în ciuda înrîngerii de la Cheronea (338), poporul îi decernează o coroană de aur, la propunerea lui Gtesifon, atacată apoi de Eschine ca ilegală; procesul pledat în 330 este câștigat de Demostene cu Discursul despre coroană. Compromis în 321 în afacerea Harpalos, vistiernicul lui Alexandrii care s-a refugiat la Atena cu fondurile ce-i fuseseră încredințate, Demostene este condamnat și se exilează la Troizen și apoi la Egina. Se întoarce în patrie la moartea lui Alexandru, ia parte la lupta împotriva lui Antipatros, fuge după în-f rîngerea ateniienilor și se otrăvește la Calauria ca să scape de macedoneni (322; p. 138 și urm., 347 și ii. 175).

IMDYMA

Așezare din Ionia, foarte aproape de Milet, unde se găsea marele sanctuar al lui Apolo, sediu al unui oracol,formînd obiectul pietății milesienilor. Pînă la războaiele persane, sanctuarul fusese încredințat grijii familiei Branchizilor. O alee urca din port la sanctuar, străjuită fiind de statui arhaice de oameni șezînd și de lei (mulți au fost transportați la British Museum). Templul arhaic incendiat de perși în 494 a fost înlocuit de un edificiu colosal ridicat la începutul epocii elenistice (p. 93).

DIEKPLUS

Manevră navală (p. 177).

DIOLCOS

Pistă placată cu dale care traversa istmul corintic de la o marc la alta, permițînd trecerea navelor din golful Saronic în cel corintic și viceversa. Săpăturile recente au scos la iveală urmele acestuia pe mai multe sute de metri. Pare-se că vasele erau așezate pe un vehicul cu roți, care era apoi tractat pe calea dalată, largă de 3,5 la 5 m. Construcția acestei amenajări datează din epoca arhaică. Ulterior a fost îmbunătățită, în vremea războiului pcloponesiatic (p. 84 și ii. 123).

DION

1. Oraș din Macedonia așezat la picioarele muntelui Olimp» la sud de Pidna.

2. Unchiul lui Dionis cel Tânăr. Era fratele soției lui Dio-nis cel Bătrîn și fusese investit încă din timpul vieții acestuia cu importante funcții administrative. S-a împrietenit cu Platou în 389, cu ocazia vizitei filosofului la Sira-

cuza. Când Platon s-a reîntors spre a fi sfetnicul lui Dionis cel Tânăr, Dion a fost curînd exilat de nepotul său, dornic sa scape de sub influența sa, iar lui Platon i-a fost cu neputință să-i împace, în 357 Dion s-a reîntors la Siracuză cu trupe de mercenari și l-a alungat pe Dionis, după doi ani de lupte. Dar a fost asasinat în 354, pe cînd încerca să impună orașului o constituție aristocratică (p. 133).

DIONIS

1. cel Bătrîn, tiran al Siracuzei, născut în 430 și mort în 367 (p. 126) și fig. 13, p. 127).

Dionis și arta ducerii asediilor (p. 1G4).

2. cel Tânăr, fiul și urmașul prunului (p. 133).

DIONISII

Sărbători în cinstea lui Dionysos (p. 225).

Aristofan și Dionisiile rurale (p. 22G).

DIONYSOS

Ritualul dionisiac (p. 224 – 225 și ii. 101). pe o monedă din Naxos (ii. 84).

DIPOINOS

Sculptor cretan, elev al lui Dedal, ca și compatriotul și colaboratorul său, Scylis, după datele tradiției. Ambii par a fi lucrat în secolul VII în mai multe locuri ale lumii grecești, dar mai ales în Pelopones, unde Plinius cel Bătrîn și PAUSANIA semnaleză numeroase opere ale lor (p. 3G4).

DIPOLII

Sărbători ale lui Zeus Polieus la Atena, descrise SANIA (I, 24, 4 și 28, 10; p. 222).

de PAU-

DIPYLON

Nume dat unei porți a Atenei din partea de nord-vest a incintei. Pe acolo trecea drumul spre Academie și spre dema Tria, dincolo de Eleusis. Calea sacră dinspre Eleusis atinge incinta foarte aproape de acel loc, puțin mai la sud, prin poarta sacră. Dipylon, sau Poarta dublă, numită astfel cel puțin din veacul III î.e.n., constituie și azi un exemplu admirabil de construcție militară, datînd în forma ei de acum din a doua jumătate a veacului IV. O poartă interioară și alta exterioară, ambele încadrate de turnuri, delimitează o curte de 42x22 m, închisă de puternice ziduri laterale (5 m lățime). Porțiunile de incintă, încă vizibile, sînt de la începuturile secolului IV. între Dipylon și Poarta sacră se afla un edificiu numit Pompeion, care era folosit cu ocazia procesiunii (pompe) sărbătorilor elcusine. Cartierul Kerameikos se întindea pînă la Dipylon, după cum o dovedește descoperirea unei borne, în epoca geometrică această zonă era ocupată de o necropolă, unde au fost găsite vestitele vase cărora li s-a spus Dipylon (p. 46 și ii. 26 – 29).

DITIRAMB

Compoziție poetică și muzicală destinată a fi cîntată de 55 un cor în cinstea unei divinități, mai ales Dionysos (p. 224),

dar și Apolo. Ca gen literar, paternitatea i se atribuia poeziei lui Arion (finele veacului VII și începutul celui următor) Dar deja Arhiloh în secolul VII pare-se că a compus ditirambi. Cei mai mari poeți lirici greci, Pindar, Bachilide au cultivat acest gen poetic. La Atena unul din elementele principale ale sărbătorilor dionisiace era executarea de ditirambi de către un cor de cincizeci de bărbați sau de tineri Cheltuielele pentru aceste coruri erau suportate de choregii desemnați de triburi (p. 329, a se vedea și HOREGIE).

DIVINAȚIE

(P. 245 și urm.).

Preziceri înainte luptei (p. 158-159).

DODONA

Sanctuar oracular al lui Zeus, în Epir (p. 249 și urm.).

DORIENI

Invazia doriană (p. 37 și urm.).

Dialecte doricilor (p. 41 și urm. și fig. 5, p. 41).

DORIC

(A se vedea ORDIN și p. 43 și ii. 104 – 108, 122, 178-186, 222).

DORIFOR

Soldat purtător de lance, făcînd parte din garda tiranilor (p. 76, 148).

Numele unei vestite statui a lui Policlet (ij. 232).

DRAGON

Legiuitor atenian de la finele veacului VII (p. 74, 75).

DRAHMĂ

Unitate ponderală și monetară greacă. Greutatea ei variază în funcție de sisteme (ceva mai mult de 6 g în sistemul egi-netic, cca 4,37 g. în sistemul attic). Există piese monetare de argint de o drahmă, de două drahme (didrahme), de patru drahme (tetradrahme) și uneori chiar de zece drahme (deca-drahme). Drahma se împarte în 6 oboli (a se vedea MONEDA și GREUTĂȚI ȘI MĂSURI și p. 316).

DREROS

Oraș clin partea de răsărit a Cretei, în muntele de la vest de golful Mirabello, unde a fost descoperit un sanctuar arhaic din veacul VII cu trei statui de cult (jumătate mărimea naturală), reprezentându-1 fără îndoială pe Apollo, Artcmis și mama lor Latona. Tehnica acestor statui este cea în sfyrelalon, adică plăci de bronz ciocănite pe o formă de lemn cu modelaj sumar (p. 200).

DUR ÎS

Olar și pictor de vase atenian (figuri roșii), activ în primul pătrar al secolului V. Avem de la el mai mult de treizeci

vase semnate, care ne dau posibilitatea să ne formăm idee despre gustul și eleganța stilului său. Tratează cu aceeași reușită subiectele cele mai diverse: teme mitice sau 'mec, scene din viața de toate zilele (efebi în palestră, banchete). Personajele sale alungite, impecabil desenate, anunță deja prima perioadă a epocii clasice (ii. 51, 132, 138).

ECLESIA

Nume dat adunării poporului în multe orașe grecești și în special la Atena, unde aceasta se reunea la început în agora, apoi pe colina Pnyx (p. 303, 30G).

EDUCAȚIE

(P. 294 și urm. și ii. 131 – 133).

EFEBI

Jurământul efebilor (p. 217).

EFEB IE

Instituție ateniană (p. 157).

EFES

Cetate din Ionia, situată la gura de vărsare a râului Caystros. Foarte prosperă în epoca arhaică, a fost printre primele, la finele veacului VII, care a bătut monedă de electrum, avînd albina drept simbol monetar, acesta rămînînd pentru multă vreme și cel al cetății însăși. A întreținut relații bune cu Cresus, care a contribuit, la mijlocul secolului, la ridicarea marelui templu al Artemidei, unul dintre cele mai vaste din lumea greacă (p. 89). Templul a fost construit de arhitecții cretani Hersifron și Metagenes ce au scris și o carte despre capodopera lor (citată încă în vremea lui Augustus de către Vitruvius). Dimensiunile acestuia erau ieșite din comun: stilobatul de 55 x 115 m, cu o dublă colonadă exterioară (8 coloane la fațadă, 21 pe laturile lungi și 9 în partea din spate), fiecare coloană avînd înălțimea de 12 m. Coloanele, aparținînd ordinului ionic, aveau tamburul inferior împodobit cu personaje în relief. Interiorul era împărțit într-un portic adînc, o cella și un opistodom. Crușat de Xerxes după răscola Ionici, templul a ars în 356, incendiat de un nebun pe nume Herostrat, chiar în noaptea în care se naștea Alexandru. A fost reconstruit în epoca elenistică după același plan. Efesul era punctul de plecare al Căii regale ce ducea la Susa capitala imperiului persan.

EFIALTE

Om politic atenian, autor al reformei din 462 (p. 108).

EFORI 57 Magistrați spartani (p. 310).

r: G IN A

Insulă din golful Saronic, locuită încă din cele mai îndepărtate timpuri și repopulată prin 9GO cu coloniști peloponesieni (veniți, după tradiție, din EPIDAUROS). De la finele veacului VIII pînă la începutul secolului V puterea ei maritimă, meșteșugărească și comercială nu încetează să crească, deoarece ariditatea solului nu îngăduia practicarea agriculturii. Bronzurile și ceramica ei erau apreciate în mod deosebit. Sistemul ponderal și monetar se întemeiea pe drahma (<U-6,14 g., fiind cel mai vechi (pe la 650) și cel mai răspîndit în Pelopones. Egina a luat parte la întemeierea orașului Naucratis. Puterea ei economică i-a atras ostilitatea Atenei. Solon a interzis exportul de cereale din Attica și a scos Atena din sistemul eginetic pentru a-1 adopta pe cel cubeic (p. 85). Egina bate flota ateniană în 488, dar cînvînsă în -158 și capitulează după un scurt asediu, în 457 (p. 109). Atena (> obligă să primească o garnizoană, să plătească un tribut zdro-bitor și să intre în liga de la Delos; în 431, eginetii sînt expulzați și înlocuiți cu cleruhi. În interiorul insulei se afla un sanctuar al Afaiei, divinitate locală identificată cu Atena. Templul doric datează din primii ani ai secolului V (ii. 179, 180). Construit din calcar local, este împrejmuț de o colonadă (6x12 coloane acoperite cu un stuc fin). Planul comportă un portic, o cella, cu colonadă interioară etajată, și nn

opistodom. Templul a fost restaurat de curiud. Frontonul sculptat (aflate la Muzeul din Munchen) reprezintă scene de luptă (ii. 231); zeița Atena figurează în centrul fiecăruia din ele. Școala eginetică de sculptură a fost ilustrată succesiv, din epoca dedalică, de Smilis, Calon și mai ales de Onatas.

ELATEEA

Oraș din Focida, la sudul barierei muntoase a Calidromului pe drumul care leagă, prin Termopile, Grecia centrală de cea de nord. Ocuparea bruscă a acestuia de către Filip în 339 i-a uimit pe atenieni (Demostene, Despre coroană, 169 și urm., p. 139 și fig. 15, p. 136).

ELEEA

Astăzi Velia, pe coasta Lucaniei, la sud de PAESTUM. Patria filosofilor PARMENIDE și ZENON: motiv pentru care discipolii acestora se numeau „eleați” (p. 342).

EL ÎS

Principala cetate a Elidei, de care depindea sanctuarul de la Olimpia. Elenii erau răspunzători de organizarea Jocurilor olimpice (p. 229).

ELEUSIS

Demă din Attica, centru al cultului Demetrei încă din epoca miceniană, legat, după legendă, de Atena prin synoicismul lui Tezeu, dar anexată în realitate la finele veacului VIII sau la începutul celui următor. Situat la 20 km vest de Atena, pe țărmul golfului închis de insula Salamina, Eleusis 5

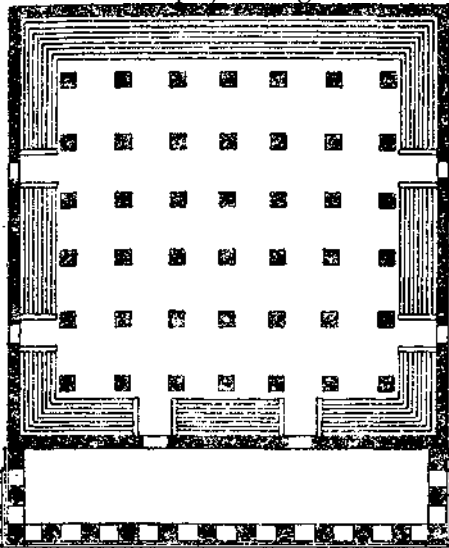

Fig 24. PLANUL TELESTERIONULUI DE LA ELEUSIS (După Dinsmoor)

Sala hipostilă cu 42 de coloane a fost concepută de Ictinos și colaboratorii săi. Asistența ședea pe opt trepte ce înconjurau sala, întrerupte fiind de șase intrări. Construcția ușoară ce ocupa centrul sălii și adăpostea obiectele sacre nu a lăsat nici o urmă. La fațadă se afla porticul construit în secolul IV de către arhitectul Filon.

domină mica câmpie agricolă a Triei. Calea sacră ce vine dinspre Atena trece peste colinele Aigaleos și ajunge în fața porții sanctuarului într-un loc unde se păstra fântâna Cali-horos. Acolo s-ar fi așezat, după legendă, Demetra în timp ce rățăcea în căutarea Korei. Se trecea apoi incinta, de mai multe ori modificată și mărită (de PISISTRATE, CIMON și PERICLE). În interiorul acesteia se ridica, alături de alte edificii, Telesterion-ul, ce servea inițierilor. Arhitectul Ictinos l-a construit, din ordinul lui Pericle, pe locul unui edificiu înălțat anterior de Pisistrate. Era o sală hipostilă pătrată (52x54 m), închisă pe toate părțile, cu 42 de coloane interioare mari menite să susțină acoperișul supraînălțat în vârf cu o lanternă. O mică construcție (Anactorori), aflată pe o platformă, în mijlocul sălii, adăpostea obiectele sacre, în a doua jumătate a secolului IV, arhitectul Filon a ridicat un portic, de 12 coloane + câte 2 laterale, pe fațada răsăriteană a Telesterionului (p. 24-1 și fig. 24, p. 59, voi. II). Intrarea în sanctuar (ii. 111). Procesiunea (p. 218). Misterele (p. 242-243).

ELEUTERAI

Așezare în apropierea frontierei dintre Attica și Beoția, la poalele Citeronului, la 47 km de Atena. De acolo a fost dus la Atena idolul lui Dionysos Eleuterios ce se păstra într-un templu din apropierea teatrului. Patria a sculptorului Miron. Pe un pînten al Citeronului, care domină așezarea antică și drumul ce duce spre Teba, se află încă în stare bună de conservare o fortăreață din secolul IV (p. 104 și ii. 68, 71).

EMPEDOCLE

Filosof din veacul V, originar din Agrigent. Și-a dezvoltat sistemul în versurile unei epici grandioase, pe tonul unui profet inspirat. Se zice că s-ar fi aruncat de bunăvoie în craterul Etnei (p. 342).

ENDOIOS

Sculptor atenian din a doua jumătate a secolului VI, cunoscut prin mai multe semnături și diverse menționări în texte. De la el avem în mod sigur o Atena șezând, din păcate foarte deteriorată (Muzeul Acropolei).

ENKOMI

Așezare modernă din insula CIPRU, în apropierea coastei răsăritene a insulei, ceva mai la nord de Famagusta și foarte aproape de așezarea antică Salamina. De curând au fost scoase la lumină rămășițele unei cetăți miceniene, cu tablete scrise în linearul B și documente interesante, ca statueta lui Apolo Alasiotas (ii. 21).

EPAMINONDA

General și om de stat teban. Vlăstar al unei familii nobile, dar sărace, cultivat, filosof, s-a întors din exil spre a ajuta pe Pelopida să elibereze Teba de oprirea lacedemoniană, în decembrie 379. A colaborat la reforma instituțiilor și ale forțelor armate (p. 1GO). După ce a ținut piept lui Agesilau la congresul de la Sparta, și-a vădit geniul militar câștigând bătălia de la Lcuctra (371). După numeroase succese diplomatice și militare, a murit la Mantinea (362; p. 130 și urm.).

EPEIOS

Personaj din ciclul troian, fiul lui Panopcu și constructor al calului troian. Era socotit autorul aceluiaș xanon al lui Hermes, venerat la Ainos. I se atribuia și întemeierea, după terminarea războiului troian, a orașului Metaponte din Italia de sud. Pe un basorelief arhaic, provenind de la Samo-

Luvru, este reprezentat în spatele lui

ia

EPIDAUUR da costa golfului Saronic, celebră prin

Cetate din Argolija P e ° la 9 km de oraș la

sanctuarul lui A. sly^rHoI1 într-o cîmpie mică scăldată de "poalele munte m Kynor ti n, mtr o P^^ a ^ avjnt

Spe cu î^^^v Splul doric al lui Asklepios în-mai ales m secolul IV. v coloane, este ruinat în

Timoteos (s-au P^^1 CGS, a realizat statuia hryselefantma

V, .recea drept opera ar,-

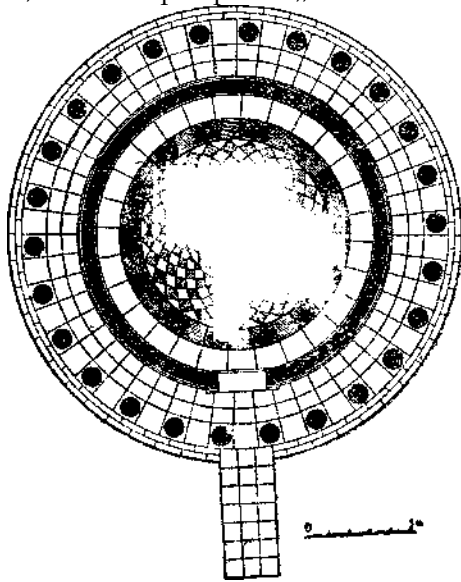

Fig. 25. TOLOSUL DE LA EPIDAUUR

(După G. Roux)

O rampă forma accesul la colonada dorică exterioară Cella era închisă de un zid circular O c°lofad? \$ terioară cu capitelluri corintice contribuia la susținerea șarpantei. Podeaua era acoperită cu un dala ornamental dispus în jurul unui puț central 6<1 rare se ajungea la un labirint subteran.

basada lui Filocratc din 346 și de atunci a devenit parti-a ul politicii macedonene, în 345 a făcut ca Timarhos să fie Z ndamnat pentru imoralitate, tocmai cîna acesta se pre-^ătea să-l atace. Acuzat de trădare de către DEMOSTENE, a fost achitat în 343 (p. 138). La Delfi, în 339, a acționat astfel încît amficionii să voteze războiul sacru împotriva Amfisei, dîndu-i ocazia lui Filip să intervină în Grecia centrală. După Cheroneea 1-a acuzat pe Ctcsifon de ilegalitate pentru a-i fi decernat lui Demostenc o coroană de aur, dar neobținînd nici măcar o cincime din voturi, a trebuit să se exileze în Asia Mică (330), A întemeiat o școală de retorică la Rodos și a murit în 314 (p. 348 vși ii. 176). Eschine și pederastia (p. 297).

ESCHIL

Poet tragic, născut la Eleusis prin 525. A luptat la Maraton împreună cu fratele său Kynegiros, și apoi la Salamina. A debutat în teatru în 500, prima victorie raportînd-o în 484. în 474 a triumfat cu Perșii. S-a dus la Siracuza, invitat

de tiranul HIERON. Reîntors la Atena, a fost din nou învingător cu Cei Șapte contra Tebei (167) și cu trilogia Orestia (458). S-au mai păstrat încă două tragedii: Pngâtoa-rele și Prometeu înlănțuit. Nemulțumit de reformele lui Kf i-alte, s-a exilat în Sicilia și a murit la Gela în 456. Chipul său ne este cunoscut din mai multe documente figurative (p. 333; ii. 178, 164).

ESOP

Fabulist din prima jumătate a veacului VI, căruia i se atribuie compunerea unor scurte apologuri în proză, foarte gustate de greci încă din secolul V. După tradiție, ar fi fost un sclav frigian, eliberat de stăpînul său pentru înțelepciunea și talentul de care dăduse dovadă, călătorind apoi mult. A fost condamnat la moarte și executat de delficni, pe care-i înverșunase asemuindu-i cu bețele ce plutesc pe apă.

ETEZIENE (vînturi)

Vînturi care suflă vara pe marea Egee (p. 16).

EUBUL

Om politic atenian din secolul IV. Excelent specialist în finanțe, a administrat vreme de mai mulți ani importantul tezaur al Teoricon-ului, exercitînd o influență hotărîtoare asupra chestiunilor administrative și politice ale Atenei, Sn jurul anului 350. Partizan al păcii cu Filip, a combătut politica lui DEMOSTENE (p. 136).

EUCLID

Arhonte eponim al Atenei pentru anul 403 – 402, cînd a fost restaurată democrația după tirania celor Treizeci (p. 123). Este și anul în care atenienii au abandonat folosirea alfa-petului attic în inscripțiile oficiale pentru a-1 adopta pe cel Ionian.

EUFANOR

Pictor grec din secolul IV, foarte prețuit pentru îui cu scene de bătălie (Bătălia de la Mantinea, în care reprezentată ciocnirea unor trupe de cavalerie) și peni.ru dec» rărea cu picturi a porticului lui Zeus de la Atena (Tzeiî Poporul și Democrația, Adunarea celor doisprezece zei] A fost și sculptor (p. 365; vezi și PICTURA).

EUFRONIOS

Olar și pictor de vase attice de la finele secolului VI și {n. ceputul celui următor. După ce el însuși a pictat un număr mare de vase cu figuri roșii, de foarte bună calitate, se p:ire că a condus un atelier în care diverși pictori se aflau jn serviciul său, printre aceștia cel mai remarcabil fiind așa-zisul Pictor al lui Panailios (vezi CERAMICA și PICTURA).

EUGAMON

Poet epic originar din Cirene. A compus prin 565, la curtea regelui Bășos II din Cirene, un poem intitulat Telegonia, ce nara urmarea aventurilor lui Ulise, după cele din Odiseea, și moartea sa tragică: eroul a fost ucis de fiul său Telegonos, pe care 1-a avut CH Circe și care nu--și cunoștea tatăl (p. 327).

EUHESPERIDES

Cea mai vestică dintre cetățile grecești din Africa, întemeiată de cirenceni pe coasta apuseană a Cirenaicii (astăzi Ben-ga/.i; p. 78 și fig. 16, p. 140).

EUMELOS

Poet epic din a doua jumătate a veacului VIII, originar din Corint. Apartînea puternicei familii a Bachiazilor. în poemul Korintiaka el evoca originile mitice ale cetății natale. Printre alte opere, a mai compus pentru mesenieni și un imn către Apolo (p. 54).

EUMOLPIZI

Familie nobilă din Eleusis, din rîndul căreia era recrutat hieroșantul (p. 244).

EUPALINOS

Arhitect și inginer din a doua jumătate a vccului VI. Originar din Megara, a lucrat pentru Policrate Li SAMOS, săpînd pe sub acropole un tunel lung de mai bine de un kilometru spre a alimenta orașul cu apă (p. 77, vezi APE-DUCTE).

EUPATRIZI

Nume dat în Attica familiilor aristocratice.

EUPOLIS

Poet comic atenian din secolul V, contemporan cu ARIS-TOFAN, al cărui prieten și colaborator a fost la un moment dat, înainte de a-i deveni rival, între 429 și 412, anul morții lui premature, a scris circa cincisprezece piese, toate pier-

«
dul e- Era prețuit pentru fecunditatea invenșUrnii, gratia și spiritul său satiric (p. 336).

EURIPIDE

poet tragic atenian din secolul V. Fiu al unui negustoras și

îl unei vânzătoare de legume, se spunea că s-a născut în chiar ziua de septembrie 480 a bătăliei de la Salamina. Elev al sofistilor ANAXAGORA, PRODICOS și PROTAGORA, a fost prieten cu SOCRATE. A debutat în teatru în 455 și se spune că a scris 100 de piese (92 tragedii și 8 dramu satirice). Pare-se că a avut parte de neplăceri conjugale, fapt ce ar explica unele reflecțiuni misogine din operele sale. La sfârșitul vieții, a părăsit Atena și a murit în 406 la Peloponon, în Macedonia, găzduit de regele Arhelau. Cunoaștem titlurile a 74 de piese, dintre care s-au păstrat doar 18, printre ele figurînd: Alcesta (438), Medeea (431), Hipolit (428), Ijgcnia In Taurida și Ifigenia In Aulida, Atacat de poezii comici și în special de ARISTOFAN, n-a triumfat decît de 5 ori la concursurile dramatice. După moarte a cunoscut însă o mare glorie: operele sale erau deseori reluate și i s-au ridicat statui, îi cunoaștem chipul prin numeroase cōpii de bună calitate (p. 333 și ii. 165). Părerile lui Euripide despre război (p. 182).

EURYMEDON

Rîu de pe coasta Asiei Mici, în Pamfalia, pe malurile căruia CIMON a repurtat în 467 o victorie decisivă asupra persilor (p. 107).

EUTYMIDES

Olar și pictor de vase atenian de la finele veacului VI. Rival al lui EUFRONIOS (unul din vasele sale poartă inscripția: Eufronios n-a făcut niciodată așa ceva!), excelează în personaje solemne și atitudini nobile. Este unul din marii maeștri ai figurilor roșii (vezi CERAMICA).

EZEKIAS

Olar și pictor de vase attice din secolul VI (cître 550 – 530). Este cel mai celebru reprezentant al picturii ceramice cu figuri negre: claritatea compoziției, eleganța și firescul atitudinilor, extrema precizie a desenului (grație numeroaselor incizii ce detaliază silueta neagră) sînt însușirile sale dominante ca desenator (vezi CERAMICA).

FALANGA

(P- 73).

V

FARNABAZOS

* ' <

Satrap persan din Asia Mică, la sfârșitul veacului V și îuce-¹⁵ putui celui următor (p. 120).

FARSALOS

Oraș din Tesalia în apropierea căruia a fost descoperită fouia de aur „orfică” (p. 241).

FIDIAS

Sculptor atenian din veacul V, fiul lui Harmidcs. Plinjuș cel Bătrîn situează apogeul carierei sale în cursul Olimpiadei 83 (448 – 445): perioadă ce va fi corespuns terminării capodoperei sale, statuia lui Zeus din templul de la Olimpia. Elev al lui HAGELADAS, Fidias a început să lucreze după războaiele persane. Ex-voto--ul atenian de la Delfi (Miltiade, împreună cu Atena și Apollo, însoțiți de eroii eponimi ai triburilor attice), ridicat în amintirea bătăliei de la Maraton pare să fi fost consacrat înainte de 461, în vremea în care CIMON, fiul lui Miltiade, călăuzea politica Atenei. La marea Atena de bronz, înaltă de 8 m, ridicată pe Acropole și denumită mai tîrziu Atena Promahos, se referă un document epigrafic din 453–452. între această dată și începutul lucrărilor la Partenon, în 447, se va fi dus Fidias la Olimpia spre a realiza pe Zeus hryselefantin destinat templului ridicat de LIBON, templu care tocmai fusese terminat. De curînd a i'ost. descoperită o modestă cupă attică ce aparținuse marelui sculptor care zgîriase pe picior cu mîna lui grafitul: „Aparțin lui Fidias” (ii. 235). însărcinat apoi de către Pericle cu conducerea tuturor lucrărilor întreprinse pe Acropole Atenei. Fidias s-a ocupat în mod special de decorația sculptată a Partenonului, ce-i datorează remarcabila unitate de concepție și execuție (p. 219). în același timp sculpta statuia colosală a Atenei Partenos (12 m înălțime), care a fost terminată în 438. între această dată și începutul războiului pelo-ponesiatic. Fidias a fost acuzat de delapidarea fondurilor puse la dispoziția sa în Vederea realizării statuii; condamnat, n murit în închisoare, după informația lui Plutarh. O tradiție attică, neîndoielnic dornică de a spăla Atena de rușinea unui atare act de ingraturdine față de artist, pretindea ca acesta s-ar fi exilat, ducîndu--se în Elida, unde abin atunci ar fi sculptat pe Zeus de la Olimpia. Cu excepția celor două mari statui hryselefantine, cunoscute datorită descrierilor detaliate ale lui Pausania, din reproducerile de mic format, mai mult sau mai puțin fidele (numai pentru Atena Partenos). și prin documentele numismatice prea puțin precise, sînteir. informați destul de Vag asupra celorlalte opere ale artistului pe care textele le menționează. I se atribuie cu verosimilitate un Apollo (copia de la Cassel), o Amazoană (tipul numit „Mattei” de la Vatican, confirmat de o recentă descoperire de la Tivoli) și o Atena (tipul „Medici” de la Luvru, cu care au fost puse în legătură alte documente). Cei vechi admirau la Fidias nu numai o tehnică ireproșabilă, evidentă deopotrivă în statuaria în bronz, cît și în arta complexă a ct'iEiil°r hryseiefantine, în orfevrărie și în pictură (interiorul scutului Atenei Partenos era împodobit cu o GIGANTOMAHH-pictată), ci mai ales noblețea inspirației sale: înalta idee f e și-o făcea despre divinitate, i-a îngăduit, după spusa l'i Qnintilian, „să îmbogățească într-am anumit fel religia tra-cSițională”. Prin aceasta se explică în mare măsură influența decisivă pe care a cxercil.at.~o asupra contemporanilor și a întregii arte ulterioare.

FI DON

Rege din Argeș, din secolul VII, căruia tradiția îi atribuia introducerea monedei (p. 85).

FILĂRII

Ofițer de cavalerie la Atena (p. 156, 302).

FILDEȘURI

(P. 34 și ii. 18, 19).

FI LIP II (al Macedoniei)

(P. 135 și urm.).

Expansiunea Macedoniei sub Filip II, vezi fig. 15, p. 136.

FILOCRATE

Om politic atenian de la mijlocul secolului IV, principalul negociator al păcii carc-i poartă numele (p. 138.)

FILON

Arhitect atlic din veacul IV, originar de la Eleusis. începind din 347 a construit arsenalul sau skeuoteca din PIREU (p. 175 și urm.).

FILOXENOS

Poet originar din Ci t era, autor de ditirambi (finele veacului

V – începutul celui următor; p. 332).

FÎNTÎNI

Fântinile publice constituiau un element, esențial al vieții din cetate, căci locuințele particulare nu aveau conducte de apă, ci eventual cisterne sau puțuri. Apa era luată fie de la guri aplicate pe un perete natural sau construit în acest scop, fie dintr-un bazin săpat în adâncime, prevăzut cu trepte ori împrejmuț de un parapet la nivelul solului, precedat deseori de un vestibul pardosit cu dale. Unele fântini erau mai complexe, dotate cu rezervoare ce serveau și la decantarea apei (fintinile Glauke și Pirene, la Corint), încadrate într-un ansamblu arhitectural (șăli, fațade cu coloane, cel mai adesea ionice, ori un simplu portic) și împodobite cu sculpturi (guri de apă, ci t codată statui ale Nimfelor sau ale Muzelor), în epoca clasică însă aceste construcții erau simple și ușoare. „Scenele la fântină” sînt frecvente pe vasele pictate. Există un serviciu al apelor, încredințat îndeobște unui „responsabil al fîntînilor”, care veghea la întreținerea lor, pedepsind orice abuz sau poluare.

Pentru alimentarea fîntînilor a se vedea: APEDUCTE și P. 283. 67 F în tina cu nouă guri de la Atena (p. 77 și urm.)-

FLUIER

Acest, nume tradițional, clcs!;ul de impropriu, se dă autos-ului, în realitate era un instrument, cu clape precum clarinetul, în general avea două țevi cilindrice, reunite printr--o aplică de bărbie, ale căror capete atingeau buzele cîntărețului. Orificiile laterale permiteau varierea înălțimii sunetelor. Cunoscut din vremurie preelinică (el figurează deja pe monumentele cretane), autos-ul era întrebuințat pentru ritmarea mișcărilor unui grup (trupă în marș, lucrători, vîslași), dar și pentru calitățile sale acustice, ca acompaniator al corurilor, în special în teatru, unde valoarea lui expresivă ieșea deosebit de bine în evidență. Virtuozii fluiерului (sau auleții) erau foarte apreciați de public: pentru ei se organizau și concursuri (în special la Jocurile pitice). Pitica a XII-a a lui PINDAR a fost scrisă în cinstea unui aulet ciștigător (p. 329 și ii. 131, 133, 160).

FOCEEA

Cetate greacă din Ionia, pe coasta Asiei Mici, la nordul guri de vărsare a rîului Hermos (p. 68 și fig. 6, p 58). Multă vreme prosperă, ea și-a extins comerțul de la Marca Neagră pînă în Egipt (unde a participat la întemeierea orașului Naucratis) și Mediterana occidentală, jucînd un rol capital pe coastele Spaniei, Galicii și Corsicei. Asediată de perși, a fost părăsită de locuitori în 545. O parte din aceștia s-au îndreptat către Marsilia, ceilalți s»au reîntors acasă și s-au supus lui Ciriis (p. 298). Meterezele Foceci (p. 163).

FOCION

Strateg atenian din secolul IV. Cu începere din 351 a condus mai multe operații militare și 1-a obligat pe Filip să ridice asediul Bizanțului în 340 (p. 139). După înfrîngerea de la Cheroneea, s-a arătat favorabil unei înțelegeri cu Macedonia, socotind că Atena nu mai era în măsură să reziste. Se bucura de o mare reputație de om integru, motiv pentru care Plutarh i-a și consacrat una din ale sale Vieți paralele.

FOR M I O N

Strateg atenian din a doua jumătate a veacului V, celebru prin victoriile sale navale de la Patras și Naupactos, din 429 (p. 115).

FRATRIE

Una din subdiviziunile societății grecești din lăunlrul cetății (p. 217, 294).

FRYNE

Curtezană celebră din secolul IV. A fost amanta lui PRAXI-TELE și a închinat la Delfi propria-i statuie aurită, operă a acestui sculptor. Acuzată de impietate în fața unui tribunal atenian, a fost apărată de HIPERIDE, care a recurs la un efect patetic, dezvelindu-i brusc frumusețea (a se vedea PRAXITELE).

68

poet tragic atenian de la începutul sec. V. Trecea drept primul care a introdus în teatru roluri de femei (jucate de altminteri cu mască de către un bărbat). Atît în Luarea Miletului (494), pentru care a fost amendat din pricină că a evocat nenorociri recente, cît și în Fenicienele (476), care au deschis drumul Perșilor lui Eschil, poetul s-a inspirat direct din evenimentele contemporane (p. 333). 2. Șeful unei partide oligarhice extremiste de la Atena în vremea guvernării celor patru sute. A fost asasinat în 411, iar ucigașul său a primit apoi cetățenia ateniană (p. 292).

GAMOROI

Nume dat la SIRACUZA marilor proprietari funciari (p. 72).

GELA

Colonie doriană întemeiată la începutul veacului VI pe coasta de sud a Siciliei de către cretani și rodieni din Lindos (p. 66 și fig. 6, p. 58); centrul cetății și majoritatea sanctualelor se aflau pe o acropolă, spre est. La începutul veacului V, tiranul Hipocrate și-a întins stăpînirea asupra unei părți a Siciliei orientale. După el, GELON, apoi frații acestuia, HIERON și POLYZALOS, au fost tirani ai Gelei (p. 79). Ultimul a consacrat în această calitate pe AURIGA de la DELFI. După căderea Deinornenizilor (466), Gela a avut un regim aristocratic moderat: ESCHIL s-a retras și a murit aici (456). Orașul a căzut în 405 sub atacurile cartaginezilor (p. 126). În ultimii ani s-au făcut săpături importante, descoperindu-se o incintă din cărămizi nearse (p. 163 și ii. 09).

GELON

Fiul lui Deinomenes. Era comandantul cavaleriei lui Hipocrate, tiranul GELEI, căruia i-a și urmat. S-a căsătorit cu Demarete, fiica lui TERON, tiranul din Agrigent, și în 485 a devenit tiran al Siracuzei (p. 79). I-a învins pe cartaginezi la Himera, în 480, și a murit în 478 (p. 117).

GEOMOROI

Nume dat la SAMOS marilor proprietari funciari (p. 72).

GERUSIA

Sfat al bătrînilor, mai cu seamă la Sparta (p. 303 și 310).

GIGANTOMAHIE

Lupta zeilor cu giganții, temă decorativă frecventă pe monumentele arhitectonice și pe vase.

GIMNAZIU

Destinat la început antrenamentului atleților, odată cu dezvoltarea voltarilor și necesitatea de a pregăti cetățenii prin

îi

GRAVURĂ ÎN ADÎNCIME

Grecii au excelat în arta gravurii, careia i-au dat numele de dliptică. Deja cretanii și apoi micenienii practicau, imitînd Orientul, gravarea de intalii în pietre dure, care le serveau drept sigilii, în epocile arhaică și clasică, gravorii n-au conținut să creeze delicate și minuscule capodopere, gravînd pietrele semiprețioase (cornalină, sardonice, calcedonie, agată, cristal de stîncă) cu ajutorul unor mici sfredele, al căror vîrf era acoperit continuu cu o pulbere abrazivă. Aceiași artiști au fost solicitați și pentru gravarea matrițelor monetare, în ambele cazuri era vorba de a realiza un negativ menit să fie folosit fie ca stanță monetară, fie pentru a obține o amprentă în ceară (ii. 177, 220, 221).

GREUTĂȚI ȘI MĂSURI

Din pricina diversității sistemelor metrologice folosite în lumea greacă (p. 315 – 316) și a caracterului fragmentar al informației noastre privitoare la unele dintre acestea, ne mărginim a înfățișa aici principalele elemente ale sistemului attic, amintind totodată că echivalările cu sistemul metric actual sînt mai degrabă teoretice decît reale, măsurile antice neavînd niciodată precizia riguroasă a alor noastre.

1. Măsuri de lungime: 1 stadiu (177,6 m.) = 6 pletra (29,6 m) = 100 orgyai (1,776 m) = 400 coți (0,44 m) = 600 picioare (0,296 m). La rîndul său, piciorul se împarte în 16 degete de 0,0185 m.
2. Măsuri de capacitate: a) solide: 1 medimn (52,50 l) = 6 hectes (8,75 l) = 48 hoinikes (1,091). Hoinixul se împarte în 4 kotylai de 0,273 l. b) lichide: 1 metret (26,20 l) = 8 hues (3,27 l). Husul se împarte în 12 kotylai de 0,273 l.
3. Măsuri de greutate: 1 talant (26,196 kg) = 60 mine (436,6 g) = 600 drahme (4,386 g). Drahma se subîmparte în 6 oboli de 0,728 g. (vezi DRAHMA).

GYLIPOS

General spartan care i-a învins pe atenieni la SIRACUZA în 413 (p. 119).

GYTION

Port din Laconia, la 45 km, sud de SPARTA a cărei sigură ieșire la mare era.

H

HABRIAS

General atenian din prima jumătate a secolului IV (p. 129). A câștigat bătălii navale în Ciclade și pe coasta Tracici în 376 – 375. A murit la Chios în cursul frământărilor sociale, în 357. Legase prietenie cu Platon.

HAGELADAS

Sculptor argian de la finele veacului VI și începutul celui următor. A realizat mai multe statui de bronz pentru atleți și învingători și un ex-voto alcătuit din mai multe statui (ca

și femei captive), închinat la DELFI de către tarelii (soțul parțial păstrat). A lucrat și statui de /ei. Trecea drept maestrul lui MIRON, POLICLET și FIDIAS (ve-/i, SCULPTURA).

HALCOTECĂ

Depozit de obiecte de bronz (în special de arme) aparținând cetății și păstrate pe Acropola Atenei, într-o clădire specială, situată între sanctuarul Artemiei Brauronia și Partenon (a se vedea fig. 21, p 25, voi. II).

HALICARNAS

Colonie greacă din Caria, unde se amestecau tradiții doriene cu influențe ioniene, patrie a lui PANYASIS și a lui HERO-DOT. Supusă Persiei, a fost multă vreme condusă de tirani, ce deseori erau femei, ca de pildă Artemisia, care a participat, împreună cu flota persană, la bătălia de la Salamina. În secolul IV, Halicarnasul a fost capitala satrapilor Cariei. Unul dintre ei, MAUSOLOS, a avut drept mormânt mormântul MAUSOLEU (p. 135),

HARMODIOS

Unul din Tiranocioni. După spusele lui TUCIDIDE (I, 20 și II, 53 și urm.), Hiparh, îndrăgostit și respins de Harmodios (acesta manifestând interes pentru Aristogeiton), s-a răzburat retrăgându-i surorii lui Harmodios atribuția de caneforă ce ar fi trebuit să o aibă în cursul unei ceremonii religioase. Pentru a răzburna această ofensă, Harmodios, ajutat de Aristogeiton, s-a hotărât să-i ucidă pe PISISTRA-TIZI, ceea ce a dus la asasinarea lui Hiparh și la întărirea tiranici lui Hippias. HERODOT însuși (V, 55-50) combătuse eroarea istorică, foarte răspândită, care făcea din Tiranocioni campioni ai libertății, animați de un ideal politic. Această interpretare interesată a fost acreditată încă de la început de Clistene și de Alcmeonizi atunci când, cu ajutorul Spartei, l-au alungat în 510 pe Hippias, consacărind de îndată în agora statuile lui Harmodios (imberb) și Aristogeiton (cu barbă), realizate de sculptorul Antenor (p. 79, 297).

HARMOȘTI Guvernatori instalați grecești (p. 123).

de Sparta, după 404, în cetății

HECATEU

Scriitor și om politic din MILET ce și-a sfătuit zadarnic coin-partioții la prudență cu ocazia revoltei Ionice de la începutul veacului V. Primul istoric și geograf care a scris în proză, compunând patru cărți de Genealogii și o Periegeză în două cărți, una referitoare la Europa, cealaltă la Asia. A fost foarte citit până în epoca elenistică (p. 338).

HECATOMBA

Sacrificarea a numeroase victime (p. 213).

235. Scrisul lui Fidias

angford

^ iu al lui Hefaistos menționat de Pausania (1,14,6) ca ^en^înd AGORA și Porticul regal (adică porticul lui Zeus).

În mod sigur vorba de templul numit acum îndeobște #s ion> jn picioare și astăzi pe colina Kolonos Agoraios •(Tntificarea eronată provine din faptul că unele metope Iptate reprezintă faptele lui Tezeu; ii. 118). înconjurat jCU colonadă dorică (6x13 coloane), templul avea o cella -olcnadă interioară pe două niveluri, precedată de un CU tic si urmată de un opistodom. Construcția se pare că a P° ut fn 449, imediat înaintea Partnonului. în interior, 'tatuia de cult a lui Hefaistos era însoțită, pe aceeași bază, H o statuie a Atenei. Ambele erau datorate probabil lui Alcamene si par a fi fost executate prin 421 – 415. Un decor sculptat îmbogățea friza dorică exterioară (metopele fațadei dinspre est și în continuare încă patru metope la colțurile laturilor lungi)» iar o friză continuă de tip ionic era amplasată sub colonadă, deasupra porticului de la intrare și de la intrarea opistodomului (respectiv, bătlăie în prezența zeilor si centauromahie). Transformat mai târziu în biserică, templul este cel mai bine conservat dintre toate cîte au rămas în Grecia (vezi ATENA și fig. 33, p. 122, voi. II).

Arbitri la unele concursuri

HELIAIA

Tribunal popular la Atena, instituit de SOLON (p. 87): 6 000 de jurați (heliaști) sînt trași în fiecare an la sorți de către arhonți, din rîndul cetățenilor ce se autopropun și care au depășit vîrsta de 30 de ani. Aceștia sînt repartizați în zece secții de 500 de membri, plus 1000 supleanți. Heliaștii depun jurămint și primesc în fiecare zi o indemnizație de trei oboli (doi în vremea lui Pericle). în momentul procesului, judecătorii erau trași la sorți, în număr variabil după importanța cazului; ei sînt prezidați de un magistrat instructor. Heliaștii hotărăsc prin vot asupra vinovăției inculpatului. Fiecare jurat dispune de două jetoane de vot, cel ce achită, traversat de o tijă plină, și cel ce condamnă, cu tijă goală. Există două urne, una pentru voturile valabile și alta pentru cele inutile. Apoi jurații stabilesc pedeap-a; dacă legea nu prevede vreo pedeapsă pentru delictul trih8UZ^' acuzarea și apărarea propun fiecare cîte una, iar 'sl!nalul se pronunță în final în favoarea uneia din ele. ntmța heliaștilor este fără apel. Vezi Aristotel, Consti-'«/'« «tententlor, 63 și urm.

HELANODICI

Literal, „judecători ai grecilor

(p. 229).

"ascut]dC la finele veacului VI și începutul celui următor, în pro *a f-fes. Filosofia sa, pe care și-a expus-o în lucrări d°Mâ or-'?*' sușerat formulări celebre ca: „Nu te scalzi de

Brii1 « acela?i riu" și „Războiul este mama tuturor ilor" (p. 143? 342)

Re

. = „cu sub forma unui

RM t ițional& a acesu supcrioară capul

prezentare jr ^ avind în P la înălVmea ume-

atiu eiaiu ^ se

;f«&doupro.oar& a puas-uui, rilor,ies^um pc fața ai Vpilastru trecea

atîrna coroane i 26)_ ife rn ^ nul lu.

ulptat st atribuita » Alcamcne

PI&^ ACOPOLE1. 1 1 scandal

l-

Fig. 26. HERMA PILASTRU
de epocă romană (Muzeul din Cirene)
statuie de celebrul Hermes al lui Alcamene

HERODOT

Născut la Hulkarnas prin 490 – 480, viitorul istoric aparține unei familii de vază care luptase împotriva tiranului Irgdamis, Hui Artcmisjci. Unchiul lui Herodot, poetul PANYASIS, a fost executat de către tiran. Herodot a emigrat, probabil la SAMOS. Apoi a călătorit mult, vizitând Grecia, imperiul persan (Siria, Mesopotamia, Egiptul, Ionia), Puntul Euxin, Tracii și Macedonia, Circne. Cronologia călătoriei este discutată. A stat multă

la Pontul Euxin, lăcniși Maceonia,

riilor sale formează încă obiect de discuție. A stat multă

la Atena, unde i-a cunoscut pe PERICLE și SOFOCLE, și din urmă dedicându-i un poem. Atenienii i-au decernat noruri de onoare a haturilor publice. Herodot s-a dus la TUHIO1. oraș întemeiat în 443 din inițiativa lui

Pericle în Italia de sud, devenind cetățeanul acestuia (p.

112) de unde a călătorit în coloniile grecești din Occident. Niurit după începutul războiului peloponesiac, dar data exactă a morții nu se cunoaște. Bustul său apare pe copii romane, asociat cu cel al HIERONICII (p. 338 și ii. 166).

Herodot și viața religioasă (p. 191). Herodot și divinitățile străine (p. 267).

HEROS

(F. 239, 265).

HESIOD

Poet de la începutul secolului VII, originar din Askra, în Beoția, unde tatăl său venise din Kyme, în Eolida, după nereușite încercări de a face negoț pe mare. În satul său a dus viața unui mic proprietar agricol, practicând totodată o poezie de un fel foarte personal. Cea mai lungă călătorie a sa a fost pînă la Calcis, în Eubeeea, spre a participa la un concurs de poezie, unde a ieșit câștigător. În afara Teogoniei și a Muncilor și zilelor, i-au fost atribuite numeroase poeme, pe care critica alexandrină, urmată de cea modernă, le-au considerat drept apocrife (p. 52 și urm.).

Importanța lui Hesiod în religia greacă (p. 198 și urm.).

HETAIRII

1- Grupări religioase și cetățenești în unele cetăți doriene

(p. 296).

2- Societăți secrete ale aristocraților din Atena (p. 296). «olul politic al acestora în revoluția din 411 (p. 120).

HIEROKOFANTE

scopul de la Eleusis, ales din familia Eumolpizilor, Numele înseamnă „cel ce dezvăluie lucruri sacre” (p. 244).

ONI

a' comunităților amficionice în sfatul Amfic-

(p. 320).

75

fiU al 1Ui Deinomenes- !"a urmat fratelui său întâi ca tiran al GELEI, apoi ca tiran al SIRAGUZEI, în 478 (p. 79). I--a bătut în 474 (p. 117) pe etrusci pe mare, în fața Gumei.

Moartea lui TERON din Agrigent, în 472, îl lasă stăpin al aproape întregii Sicilii. întemeiază orașul Etna, dobîn. dește o seamă de victorii hipice la Jocuri, punîndu--i np SIMONIDE, BACHILIDE și PINDAR să le cînte. îl Pof. teste pe ESCHIL să stea la curtea sa. Moare în 466. 2. Olar attic ce a semnat un mare număr de vase cu figuri roșii, în primul sfert al veacului V. L-a folosit pe pict.orul Makron care a pictat aceste vase cu scene de familie ori dionisiace, scene de mare cursivitate și suplețe (vezi CEHA MICA).

HILOȚI

Nume dat la Sparta unei categorii de sclavi de un fel deosebit (p. 289, 309).

HIMERA

Cetate întemeiată la mijlocul secolului VII în vestul Sici-liei (p. 66 și fig. 6, p. 58) de către calcidienii din Zânele și exilații siracuzani. A cerut ajutorul lui TERON din Agrigent și al lui GELON împotriva cartaginezilor, care aU fost înfrînți în 480 sub zidurile ei (p. 126).

H1PARH

Comandantul cavaleriei la Atena (p. 155).

H1PERIDE

Orator atenian din secolul IV, elev al lui ISOCRATE și poate al lui PLATON. A intrat în viața politică in 360, pledind un proces de ilegalitate. De moravuri nu prea severe, se știe că a apărat-o în fața Areopagului pe curtezana Fryne, acuzată de impietate. Ca politician a participat activ la lupta împotriva lui Filip. Mai tirziu, 1-a'acuzat, pe DEMOS-TENE, în vremea afacerii Harpalos (324). După nereușita răscoalei împotriva macedonenilor, urmînd imediat morții lui Alexandru, a fost prins și executat (322; p. 348).

HIPOCRATE

Medic născut la Cos, dintr-o familie de medici ce pretindeau că descind din Asklepios. Activitatea lui s-a desfășurat mai ales în cursul ultimei treimi a veacului V. A călătorit mult și a murit, în Tesalia. Colecția scrierilor hipocratice cllPri^2, în realitate puține opere ce-i pot fi sigur atribuite (p- a4^1

HIPODAMOS

apoi a venit la Atena, unde, prin 475, a alcătuit pw»"- • lui; neîndoielnic că a luat parte și la întemeierea i» ^ orașului Turioi. A scris un tratat despre construc' , *sonal a cetăților. Numele lui rămîne legat de planul Op_0^ a și funcțional al orașului, la a cărui răspîndire î" ur ' % contribuit (p. 283).

HIPONAX

P pt originar din Efes, autor de poeme satirice, către mij-locul secolului VI (p. 331).

HLAMIDĂ

(Vezi P- 154 și VEȘMÎNT).

HOLOCAUST

Sacrificiu în cursul căruia victima este arsă în întregime (p. 214).

HOMER

(P. 49 și urm.; 326 și urm. și ii. 158).

HOPLIT

Soldat din infanteria grea (p. 73).

Armamentul său (p. 145 și urm. și ii. 51, 56, 57, 72, 73).

HOREGIE

Una dintre cele mai importante LITURGII ntice. Ea constă In a face față cheltuielilor unui cor destinat unei reprezentății publice cu ocazia unei ceremonii. Horegul trebuie să-i plătească pe horeuți, pe instructorul acestora (care deseori este și autorul textului, poem, tragedie ori comedie, și al muzicii), pe muzicant sau pe muzicanți și eventual să achite costumele și decorurile. Cum de obicei între numeroșii horegi, fiecare reprezentîndu-și tribul, avea loc un concurs, amorul propriu al cetățeanului investit cu această costisitoare cinste intra în competiție din plin. în caz de reușită, horegul primea un premiu (îndeobște un trepied) și diverse onoruri. El își sărbătorea bucuros succesul închi-nind o ofrandă (monument horegic). Strada Trepiedelor de la Atena își datora numele trepiedelor votive ce o mărgineau, înălțate pe monumente comemorative ridicate de horegi, ca, de pildă, monumentul lui Lysistrate (datînd din 334 î.e.n.) și care se află încă în picioare, cu toate că tre-Piedui din vîrf a dispărut (p. 302).

HRYSELEFANTINA (statuarle) Descrierea tehnicii (vezi p. 359).

HYPERBOLOS

Oln Politic atenian, ostracizat, în 417 (p. 117).

I

Ferai> în Tesalia. A fost asasinat în 370, după

- în Grecia de nord un rol important vreme de am (p.

IBYCOS

Poet liric născut la Region în prima jumătate a veacului Vt

A stat multă vreme la SAMOS, la curtea lui

(p. 77, 331).

Arhitect de la mijlocul veacului V, poate atenian. Autor al Partenonului (447–438), împreună cu CALICRATES și FIDIAS, și al Telesterion-ului de la Eleusis. I se mai atri buie, probabil, însă fără teme, templul lui Apolo Epicurios de la Basai (Figalia; p. 352, vezi și ACROPOLA ATEIsW Templul de la Basai (ii. 178).

IFICRATE

General atenian ce s-a tăcut remarcat de nenumărate ori în cursul primei jumătăți a secolului IV (p. 129 și 157) A folosit cu succes PELTAȘTII (p. 125).

IONIC (ordin)

Ye/, i ORDIN și p. 43 și ii. 224, 225).

IONIENI

Migrația ionienilor (p. 39 și urm.).

Dialecte (p. 41 și urm. și fig. 5, p. 41).

ISOCRATE

Retor atenian, născut în 436. Tatăl său era fabricant, de fluier. A fost elevul lui PRODICOS, al lui SOCRATE și GORGIAS. Pierzându-și averea, ca să trăiască a trebuit să se facă logograf; a părăsit politica din pricina timidității și slăbiciunii vocii și a întemeiat în 393 o școală de retorică, al cărei succes i-a permis să-și refacă averea. A compus mai ales discursuri festive, de un stil deosebit de șlefuit, în care și-a expus concepțiile politice: Panegiricul (380), Panatenaicul (339). în Anlidosis, pledoarie fictivă pentru un schimb de bunuri, și-a dezvoltat, în chip de apologie personală, ideile privitoare la educație, retorică și filosofie. A murit în 338 (p. 346). Isoerate și MERCENARII (p. 187).

J

JOCURI PANELENIGE Vezi CONCURS.

K

KORE

(Vezi SCULPTURA și ii. 198, 226).

turoi.

1.7.

T ACEDEMONA

Alt nume al Spartei, în vreme ce numele de Sparta desemnează orașul însuși, cel de Lacedemona are o extensiune înai mare; el era folosit de cetățenii spartani pentru a desemna fie orașul, fie statul, mai ales în relațiile lor cu alte cetăți grecești. Lacedemonienii sînt deopotrivă spartanii propriu-zisi, cit și perieci. Se presupune că numele de Lacedemona desemna deja statul organizat în Laconia, la sosirea năvălitorilor doriene (care a avut loc prin veacul IX, vezi SPARTA).

LADE

Insulă din Ionia, în apropierea MILETULUI, lingă care

perșii au înrînt în 491 flota ionienilor răsculați (p. 92).

LAMPADODROMIE Cursă cu torțe (p. 228).

LAMPON

Celebru prezicător atenian, contemporan cu PERIGLE (p.

248).

LATOMII

Cariere de piatră. Cuvîntul este folosit pentru a desemna în special pe cele din SIRAGUZA, care au servit drept închisoare pentru prizonierii atenieni după expediția din Sicilia (p. 119, 280 și ii. 125).

LAURION

Regiune muntoasă din extremitatea sud-estică a Alticii, vestită prin minele ei de plumb argentifer, exploatare cu începere din Veacul VI. Acestea au jucat un rol important în economia Atenei în secolele V și IV. Minereul era extras în galerii de adîncime (unele la mai mult de 100 m de la suprafața solului), scunde și strimte (t m înălțime

și mai Pjîn de 1 m, lărgime). Separarea plumbului argintifer de celelalte produse se făcea prin spălarea în baaine de decan-are, iar apoi, prin topire în cuptoare, se obținea separarea fgmtului de plumb. Au rămas însemnate vestigii ale aces-I0r instalații antice (p. 120, 281).

L-EBADEEA

Trof â-IU Be°tia> nstâîr'i Livadia. Sediul al oracolului lui

•?9 ceînfr-10-' Care cra consul'-at într-o grotă după o procedură
«uiacara imaginația (Pausania, IX, 39, 9 și urm.; p. 251).

LEKYTOS

Vas pentru parfum, deseori întrebuițat în riturile funP în CERAMICA attică din secolul V există o categorie e>
cială de lekyte funerare, pe care decorația figurativă n^~ cromă este așternută pe un fundal alb (p. 238, ii. 55 ifo
115).

LELANTINĂ (cîmpia)

Cîmpin Lelantină se întinde între Calcis și Eretriu, în P beea. Ea a fost disputată între cele două cetăți în cursul unui
război care în veacul VII a împărțit Grecia în dn,,-tabere (p. 83). Ua

LENEENE

Sărbători ale lui Dionysos în Attică (p. 219 și 225).

LEOHARES

Sculptor atenian din secolul IV. Prin 350 a luat parte la împodobirea MAUSOLEULUI din Halicarnas. A realizat
numeroase statui de zei și portrete (printre care cel al lui ISOCRATE). După Cheroneea, a lucrat pentru suveranii
macedoneni. I se atribuie originalul vestitului Apolo din Belvedere, de la Muzeul Vatican (p. 356).

LEONIDA

Rege al Spartei, mort eroic la TERMOPILE în 480 (p. 100).

LESHE

Clădire servind ca sală de întruniri. Leslie a cnidieniilor de ia Delfi a fost decorată cu picturi de către POLIGNOT (p.
260).

LEUCTRA

Așezare din Beoția, la cincisprezece îdlometri sud-vest de Teba, într-o cîmpie în care EPAMINONDA a zdrobit în
371 armata lacedemoniană (p. 130).

LIBIA

Nume dat de greci Africii, care pentru ei începea la vest de
Egipt, în sens restrîns, denumirea se aplică Cirenaicii,
singura regiune de pe continent ocupată de colonii grecești.
Populațiile libiene, descrise de HERODOT în cartea a iV-a
a Istoriilor, au avut cu grecii relații cînd pașnice, cînd de
ostilitate.

Colonizarea Cirenaicii (p. 69 și fig. 6, p. 58).

LIBON

Arhitect, clin Elis, care între 468 și 456 a construit templu'
lui Zeus din Olimpia (vezi OLIMPIA și ii. 105).

LICURG

1. Legiutor legendar al Spartei, de viță regală. Ar; f i j-la finele veacului IX și s-ar fi inspirat din instituțiile o ene din
Creta (p. 81).

r atenian din secolul IV. Aparținea vechii familii 2' °hitazilorși a fost preotul lui Poseidon Erehteus. A luat a Eteo"
nă cu DEMOSTENE la lupta împotriva lui P?r.te'pupâ Cheroneea, a gospodărit finanțele Atenei, inițiind ^iliP nașe
lucrări: arsenalul din Pieru, teatrul lui Dionysos, nUI"?ziul Liceului etc. A murit în 324. Dintre discursurile 5~a
păstrat cel pronunțat contra lui Leocrate, un atenian ot de a se fi sustras obligațiilor militare după bătălia "a
Cheroneea (p. 348).

Degat din Asia Mică, avînd drept capitală Sardes, care a -rât sub dinastia Mermnazilor pînă la cucerirea persană
(P546; P- 89 și fig. 2, p. 24).

LIGI

(P. 320 și urm.).

LINEARUL B

Scriere silabică folosită de micnieni (p. 10 și ii. M),

LISIAS

Născut la Atena prin 440, era fiul unui siracuzan bogat, Cefalos, stabilit ca metec la Pireu, unde avea un atelier de
arme. A petrecut cîțiva ani la TURIOL, apoi s-a reîntors în 412 la Atena, unde a preluat conducerea atelierului

părintesc (p. 287). Bunurile îi sînt însă confiscate de cei Treizeci, fratele său Polemarh este asasinat, iar el însuși este nevoit să fugă la MEGARA (404). Se întoarce cu democrații în 403 și pledează, spre a-și răzbuna fratele, împotriva lui Eratostene, unul din cei Treizeci. Constrîns din pricina pierderii averii să practice meseria de logograf, a compus mai multe discursuri: Despre invalid, Contra lui Diogeiton, Despre măslin (p. 346).

LISIP

Sculptor vestit din SICIONA. Activitatea lui începe înainte de 368 (statuia lui Pelopida de la Delfi) și se continuă pînă cel puțin la 318. De o mare fecunditate, a fost un maestru al turnării bronzului și al reprezentării mișcării, l se datorează statui de zei, portrete, alegorii (ca cea a Prilejului, Katros). A fost sculptorul favorit al lui Alexandru cel Mare.

LITURGIE

Sarcină financiară impusă de statul atenian unuia sau mai multor cetățeni bogați. Liturgiile periodice erau legate de sărbătorile religioase. Horegia consta din echiparea și întreținerea unui cor dramatic, comic ori ditirambic, sub raport manciar, dar și din recrutarea actorilor și horeuților și su-Pj^vegherea repetițiilor. Corurile participau la un concurs și / regul cîștigător închina de obicei o ofrandă divinității |™Pnumențe horegice). Hestiasis consta din asumarea chcltu-rere-rUnUi ospăt comun al tribului, cu ocazia unei sărbători (P IT-vf6' Existau Ș* Hturgii excepționale, ca trierarhia *>• Prea greaua sarcină a fost în cele din urmă împăr-

tită IV

ă între mai mul^i cetățeni și chiar. la mijlocul secolul , între membrii unei symorii. Orice atenian a cărui bo^t • cea drept considerabilă era supus liturgijlor, dar 7? -el socotea că un altul mai bogat, căruia ar fi trebuit ^ revină sarcina, se eschiva, atunci putea propune, prinț 9' acțiune intentată în fața heliaștilor, schimbarea (arm* T'-^o averilor lor (p. 302). <<"»"tois)

LOGO GRAF

Retorce compune discursuri pentru procese civile. Logo-Taf nu pledează el însuși, ci furnizează pledantului doar textul pe care acesta îl va citi în fața tribunalului. LISIAS, IIIPE. RIDE au practicat meseria de logografi. A se deosebi ti SYNEGOROS (p. bl 4). e

LYGDAMIS

t. Tiran din Naxos (prin 5-15 — 525), prieten al lui PQL1-CRATE din Samos (p. 78).

2. Tiran din Halicarnas, în al doilea sfert al veacului v. LYSANDROS

General spartan. Ca n a varii în marea Egee în 407, și-a întărit flota cu ajutorul lui Cyrus cel Tânăr. înlocuit pentru o vreme de Calicratidas, care este înfrînt la insulele Arginuse, reia comanda și bate flota ateniană la Aigospotamos (405). Asediază și cucerește Atena în 404, dar se abține sa o distrugă, mărginindu--se doar la a dărîma Zidurile Lungi. Amețit de succese, primește să-i fie aduse onoruri excepționale: statuie la Delfi, altare și un adevărat cult în diferite orașe. Rechemat de efori, este ținut departe de putere. Moare în bătălia de la Haliartos din 395 (p. 120 și urm.).

M

MACEDONIA

Regat situat la nordul Greciei (p. 134 și fig. 15, p. 136). MANTINEEA

Cetate din partea răsăriteană a Arcadiei. Distrusă de Sparta Sn 385, a fost reconstruită de EPAMINONDA In 370, care a împrejmuit-o cu o puternică incintă ovală de cărămizi neare pe un soclu de piatră, incintă însumind aproape patru kilometri lungime, flancată de 126 de turnuri și străbătută de 10 por[i.

Bătălia de la Mantinea, în 362 (p. 133). MARATON

Demă din nord-estul Atticei. Bătălia de la Maraton (P- y/ și fig. 8, p. 96 ca și fig. 9, p. 99).

MARMURĂ

•ile d

^ --- ----„v. i, t_irtii ufuhejju ac aprenaLt, t

mai ales (p. 280), cu granulație mare, foarte

•"v i l Iți U I\ 21

Marmurile din Ciclade erau deosebit de apreciate, cea de

x/VliUb mai nlps fr, oon\ _., _ , .. t. „>KO 82

lucidă, rezistentă, cea mai apreciată de sculptori, în tralis marmura de Himet, cu granu.lat.ie fină, ușoară tentă • lCu'aU>ăstrie, dură, era un excelent material de construcție; nS de Pentelic, dură și densă, albă la extracție, capătă

tn r o tenta aurie; este folosită în arhitectură (Partenonul, ileele), dar și în sculptură (decorația Partenonului).

Agenție comercială a Foceei, întemeiată prin 600 pe coasta de sud a Franței (p. 68 și fig. 6, p. 58). Foarte prosperă, cetatea a consacrat un tezaur la DELFI.

MAUSOLEU

Mormîntul monumental al lui Mausolos, la Halicarnas, proiectat poate încă din timpul vieții beneficiarului ; început de soția sa, Art emisia, a fost întrerupt probabil la moartea acesteia în 351 și terminat prin grija lui Alexandru cel Mare (prin 333). Era compus dintr-un soclu înalt, rectangular, dintr-o cella înconjurată de 36 coloane ionice și dintr-o piramidă în trepte, ce susținea o cvadrigă. Arhitecți au fost SATYROS și PYTEOS. Decorația sculpturală era opera lui SCOPAS, TIMOTEOS, BRYAXIS și LEOHABES și cuprindea două frize (CENTAUROMAHIA și AMAZONOMA-HIA) pe soclu și o friză cu cursă de care pe cella (p. 145). Cvadrigă, operă a lui Pyteos, purta statuile lui Mausolos și a Art emisiei ; alte statui și o serie de lei împodobeau terasa și intercolanamentele celei (p. 356).

MAUSOLOS

Fiul lui Hecatomnos, satrap al Cariei de la mijlocul veacului IV. Activ și puternic, a contribuit la desprinderea din confederația ateniană a insulelor Chios, Rodos și Cos (357 – 355). Foarte deschis față de cultura greacă, și-a modernizat capitala Halicarnas, făcînd din ea un mare port. : a bătut monedă în stilul rodian. A murit în 353 (p. 135).

MEGALOPOLIS

Capitală federală a ligii arcadiene, întemeiată în 370 de EPAMINONDA pe malurile Helisonului și reunind prin SiNOICISM aproximativ patruzeci de așezări, împrejmuită cu o incintă de 9 km, era împărțită în două de rîu. La nord se aflau centrele municipale: agora dreptunghiulară, sanctuare (Zeus Sotr și divinități arcadiene), gimnaziul. La sud, clădirile federale: Tersilton-ul , mare sală hipostilă cu coloane dispuse în cinci dreptunghiuri concentrice, susținînd un peris în patru pante, sală destinată adunării permanente (tribună centrală pentru orator); porticul doric de lațadă servea drept scenă a teatrului (unul dintre cele mai mari din Grecia), construit în a doua jumătate a secolului IV (p. 131).

Regiune situată între Istmul Beo și Attica. Înfloritoare încă din veacul VIII, Megara a fost o mare colonizatoare (metropolă a Megarei a Seliuuntului, în Sicilia, a Calcedonului, Bizanțului și Heracleei, în Propontida; p. 63 și urm. și fig. Q¹ în a doua jumătate a secolului VII a fost condusă de tiran Teagene, realizator de mari lucrări; în veacul următor avut un regim oligarhic. Multă vreme rivală a Atenei pentru posesiunea Salaminei, a fost aliată a acesteia între 460 și 446; ulterior, ostilitatea renăscînd între cele două celălalt a fost pretextul războiului peloponesiac (decretul din 430 care excludea Megara de pe piața attică). Invadată și devastată anual de Atena, apoi supusă hegemoniei spartane, Megara și-a recobîndit o oarecare prosperitate în cursul secolului IV. A fost patria poetului elegiac Teognis (570–483) și a arhitectului EUPALINOS, care a lucrat la Samos în vremea lui Policrate. Din orașul așezat pe două coline a mai rămas astăzi cîteva ruine ale apeductului și fîntînei construite de Teagene.

MEGARA HYBLAEA

Colonie grecească de pe coasta răsăriteană a Siciliei, întemeiată în 750 de dorienii veniți din MEGARA. Micimea teritoriului ei a obligat-o să întemeieze la rîndu-i Selinuntul (p. 66 și fig. 6, p. 58). A fost distrusă în 483 de GELON și repopulată la finele veacului IV. De curînd au fost executate aici săpături importante.

MEGARON

Sală dreptunghiulară, precedată de un vestibul, devenită principala sală a palatelor miceniene (p. 30 și urm. și fig. 27).

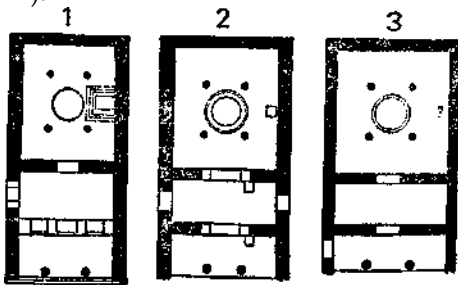

Fig. 27. MEGARONUL LA TIRINT, PYLOS ȘI MICENE

Recunoaștem porticul cu două coloane de la intrare, anticamera și sala cea mare cu patru coloane, cu vatră circulară în centru. La Tirint și la Pylos tronul princiar se afla adosat peretelui din dreapta. 1. Tirint 2. Pylos 3. Micene

Arhitectul din ultima treime a secolului V. L-a folosit termenul "Iarap-ctonul lui Meidias", desenator al cărui nume este și se atribuie decorarea mai multor

văzute cu veș-

te însuflețite de mii de falduri, însoțite de Amorași și discrete elemente de peisaj (vezi CERAMICA).

MERCENARI (P. 184-187).

p-ct.0rul iui Meias, esenaor a cru nu ^6 " scut, dar căruia i se atribuie decorarea mai necun ' rțjnînd „stilului înflorat", pe care pot fi vase 'Jjfcu | .ej grupuri de femei tinere și grațioase,

KCeU

ri»--

Dinastie ce a domnit asupra Lidiei, în veacul VII și în prima jumătate a celui următor (p. 89).

MESENA

Oraș întemeiat de EPAMINONDA în 371 pe panta muntelui Itomos pentru a-i adăposti pe mesenienii regrupați. Era apărat de o incintă lungă de 9 km, construită din blocuri de talie, prevăzută cu turnuri pătrate sau semicirculare, incintă ce cuprindea deopotrivă lanuri și pășuni. Vestigiile sînt impresionante (p. 131, 163).

MESENIA

Războaiele meseniene (p. 82 și urm., 107 și urm.).

METECI

Străini domiciliați la Atena. N-aveau drepturi civile, nici politice, erau supuși unor taxe speciale și trebuiau să aibă un chezaș atenian, își aveau însă partea lor de obligații cetățenești, serveau în armată și participau la sărbătorile religioase. Pentru servicii aduse cetății, puteau primi drepturi civile (meteci isoteli). Se ocupau mai ales cu meșteșugurile și negoțul (p. 289).

METOPĂ

Plăci de piatră sau de teracotă intercalate, în friza dorică, între triglif e. Uneori sînt sculptate sau pur și simplu pictate, (vezi ORDIN și p. 355 și ii. 191-193).

METRONOMI

Verificatori ai greutateilor și măsurilor la Atena (p. 316).

METROPOLĂ

Cetate întemeietoare a unei colonii.

* ațe din nord-vestul Argolidei, situată într-un peisaj mun-cîrn ^6- ° înăltime de unde privirea răzbate departe asupra lulu A ^R^PSULUL, permițînd controlul asupra principa-nia/ (Iruen către Corint. Locuită deja în neolitic, cea mai 85 e prosPcritate a cunoscut-o în cursul mileniului II, în al cărei nume 1-a dat (p. 26). Distrusă de năvălitori

^ tantă cetate a Ionici, situată la intrarea Golfului lat-ltițP°T 'inaiul sudic al acestuia, unde ocupa o peninsulă n"°J de apărat, încă la mijlocul mileniului II se stabilise Il.°r așezare comercială cretano-miceniiană. Colonizată H*" ätre' i'onieni în momentul migrației acestora (p. 40), a -Cnit np0i un focar de comerț și de cultură, precum și o (leXE etropolă colonizatoare. Rolul ei. a fost preponderent Neagră (p. 04 și fig. 6, p. 58) și foarte important cu Egiptul. S-a numărat printre primele cetăți care au adoptat inovația lidiană a monedei. A Eretria în războiul LELANTIN. Aspru cîrmuită de tiranul TRĂȘIBUL, la finele veacului VII și la "nceputul celui următor, a cunoscut apoi lupte interne. A fost singurul oraș grecesc ce a căzut la înțelegere cu Cyrus. \ fost făcut, vestit în veacul VI de savanți și filosofi ca TALES, ANAX1MENE și ANAX1 MÂNDRU. Antrenat de Aristagorns în revolta Ioniei, a foct cucerit și distrus în 494. Reconstrucția lui în cursul veacului V a permis unor urbaniști ca HIPODAMOS să-și pună în aplicare teoriile (vezi fig. 19> P- 282). Miletul a făcut parte din prima ligă de la Delos.

MILO

Insulă vulcanică în sudul Cicladelor, locuită încă din mileniul III. în așezarea de la Fylacopi au existat trei cetăți succesive; cea mai recentă (1500 — 1100. palat, fresce) a fost distrusă de doriieni. Cetatea Melos, de la nord, a fost inte-meiată de spartani abia pe la 700. Membră a ligii maritime de la Delos, a părăsit-o în timpul războiului peloponesiac, fiind de două ori asediată de Atena, crunt depopulată (416) și ocupată de cleruhj (p. 117).

MILTIADE

General atenian provenit dintr-o familie aristocratică pe care P1SISTRAT1ZII au fost la un moment dat geloși. Unchiul său a fost tiran în Chersoncsul tracic, el însuși ducîn-du-se acolo în 516. Supus lui Darius pînă la revolta Ionici, s-a reîntors la Atena în 493, fiind zadarnic acuzat de adversarii politici; ales strateg în 490, a jucat un rol important în victoria de la Maraton (p. 94). în 489, în fruntea flotei ateniene, a asediat zadarnic Părosul (p. 98). Rănit într-un accident petrecut în timpul asediului, s-a întors la Atena, e a fost- acuzat în fața poporului și condamnat

Ia o re amendă. A murit la puțină vreme după aceea din pricina răni. Portretul, a cărui copie o avem (ii. 44), trebuie i fost executat după moartea sa prin grija fiului Cimon.

87 a veac»??0,? flaut-is1' "riginar din Colofon (ultima treime 1Ul VII; p. 330).

MINĂ

(Vezi MONEDA, GREUTĂȚI ȘI MĂSUIII).

MINE (P. 280-281).

MI HON

Sculptor din secolul V, originar din Eleuterai, la hotărî dintre Attica și Beoția. Elev al lui Ilageladas din Areo pare-se că și-a desfășurat activității mai ales la mijlocul veacului. O mărturie pomenește de rivalitatea iui cu PITA GORA din Region. A fost în primul rînd un maestru ai bronzului care s-a străduit să redea mișcarea. Textele î) menționează ca autor de statui de atleți și de divinități Două dintre operele sale ne sînt cunoscute prin copii sau prin documente figurate: grupul Atena și Mars și As (pe Aer», pola Atenei) și vestitul Discobol, reprezentat în plină acțiune Miron era vestit și ca sculptor animalier: a sculptat o vacii al cărei realism extraordinar este lăudat de mai multe texte (se spune că vitejii și taurii credeau că e vie).

MIȘTO S

Indemnizație zilnică plătită fiecărui cetățean însărcinat cu o funcție publică (p. 288, 306).

MNESICLES

Arhitect atenian care, între 437 și 432, a construit PIIOPI-

LEELE ACROPOLEI ATENEI. Unii îi atribuie și construcția Erehteionului.

MONEDA

Dacă obiceiul de a folosi drept monedă de schimb o anumită cantitate de metal datează din vremuri foarte vechi, idee;) de a autentifica lingoul printr-o marcă, garantindu-i calitatea și cantitatea, nu a apărut decît destul de tîrziu. Atare inovație era atribuită fie lidienilor, fie lui Fidon din Argos: în tot cazul ea datează din secolul VII (p. 85). Nu electrum-ul lidian, ci argintul a fost folosit la baterea monedelor în cetățile grecești. La aur se recurgea mult mai rar, cu excepția imperiului persan, monctizarea acestuia corespunzînd în-deobște unor împrejurări ieșite din comun („monedă de criza"). Cu toate acestea, în veacul IV, unele cetăți (Gircnc, Lam-psacos, Panticapaion) și Filip al Macedoniei au bătut în mofl regulat monede de aur. Bronzul nu servea dccit pentru monede divizionare de mică valoare și cu circulație eminentamente locală. Dimpotrivă, argintul era folosit și Pen'L' tranzacții externe, iar unele monede (ale Eginei, în pcrioat. arhaică, și ale Atenei, în epoca clasică) au constituit u1 adevăr mijloace de schimb internaționale. Felurilele sis ci^<-monetare se bazau pe greutatea principalelor m«lc^ argint. De obicei, unitatea era dragma, care se înlP^ropt f în 6 oboli. Piesa esențială a sistemului, ce servea

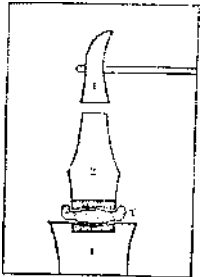

Fig. 28. BATEREA MONEDELOR GRECEȘTI i Ciocan 2. Ponson mobil cu matrița reversului 3. Fianul de metal prețios 4. Nicovală fixă cu matrița aversului.

greutate-ctalon, era fie cea de 4 drahme (telradrahma), fie cea de 2 drahme (didrahma), numită și statcr. Baterea unor monede mai mari de 10 drahme (decadrahma) constituia o excepție. Pe lîngă atare valori, grecii se foloseau de unități de calcul ce n-au corespuns niciodată pieselor emise în realitate: aceste unități de calcul, împrumutate din sistemele ponderale, craii mina (valorînd 100 drahme) și talantul (de 60 mine sau 6000 drahme). La început, monedele erau bătute cu o emblemă pe o singură față, iar mai apoi pe ambele. Fianul de metal cu anumită greutate, dar de formă puțin regulată, era bătut la cald, manual, între două matrițe gravate în adîncime. Una din matrițe era fixată într-o nicovală, iar cealaltă într-un ponson mobil, ținut în mînă de lucrătorul ce lovea la celălalt capăt cu ciocanul. Matrițele puteau fi de fier sau bronz. Cea inferioară corespundea la ceea ce se numește avers, iar cea superioară reversului. Fețele monedei sînt recunoscute în practică prin aceea că reversul are întotdeauna o mică margine supraînlțată, i lanul ieșind în afara ponsonului mobil, lucru imposibil cit privește matrița aversului, fixată în nicovală. Matrițele se uzau foarte repede, cea mobilă de două sau de trei ori roai repede decît cea fixă. Evoluția acestei uzuri, ce poate 1 Urmșrită în unele cazuri, ajută la clasarea cronologică a emisiunilor. Baterea monedei era un privilegiu al cetă-™ autonome (p. 315), de unde și mulțimea emisiunilor tat f.mca. Sreacă, extrema varietate a tipurilor, împrumu» agri i6 tradițiile religioase locale, fie de la produsele

lo»ir 7 ale părnîntul"i; fie chiar din calambururile etimo-sau n? 7 a Ia Rodos> t elina sau selinon, la Selinunt, mărul ținuta Mil°) M'III1-cdin aceste monede sînt de o înaltă

136 OA/ tică (fl Rc Vedea H- 35-37, 54, 82-84, 135, ' 201' 209-210 și fig. 28).

Coasta asiatică, în fața SAMOSULUI.

- Jil Capul Mycale (p. 104 și fig. 9, p. 99).

N

NAUCRATIS

Așezare comercială grecească în Delta egipteană (n ^n fig. 6, p. 99). și

NAVARH

Amiral al flotei lacedemoniene.

NAXOS

1. Cea mai mare și cea mai bogată insulă a Cicladelor. în r.ecolele VII și VI a jucat un rol dominant în Marea E»ee în confederația insulară, al cărei centru religios era DELO-SUL, a ocupat un rang de prim ordin, după cum ne arată ofrandele pe care le-a consacrat în insulă: colosul de mai mult de 5 m înălțime, de marmură (prin 600; au rămas fragmente însemnate), sala (oi/cos) și porticul naxienilor (începutul veacului VI). în plus, ea a consacrat prin 575 Sfinxul naxienilor de la Delfi. Insula cuprinde importante cariere de marmură, în care statui arhaice, colosale și neterminate, au fost lăsate la fața locului. A bătut monedă cu însemnul kantarosului, aluzie la viile sale. în vremea lui POLICRATE din Sainos, s-a aflat sub tirania lui Lygdamis, pe care partidul aristocratic, susținut de lacedemonieni 1-a alungat prin 525. în vremea războaielor persane, a fost cucerită și jefuită de perși. A luat apoi parte, împreună cu ceilalți greci, la bătălia de la PLATEEA și a intrat în liga de la Delos. A primit coloniști atenieni. în veacul IV, la 376, atenienii au distrus o flotă lacedemoniană în apele Naxosului.

2. Cetate din răsăritul Siciliei, la nord de Catana, întemeiată de calcidieni la mijlocul vacului VIII. Trecea drept cea mai veche colonie grecească din Sicilia (p. 66 și fig- 6j p. 58). A bătut prin 460 o foarte frumoasă seric monetară avînd pe avers capul lui Dionysos, iar pe revers un Silen ghemuît (ii. 84, 214).

NEMEEA

Așezare din Pelopones, pe teritoriul cetății Cieonai. Acolo, Herakles ar fi omorît, după legendă, un leu ce răsînaise groaza în regiune (vezi ii. 216). Lîngă sanctuarul lui /eu. Nemeenul se celebrau din doi în doi ani Jocurile nemeene. Și astăzi se mai văd ruinele templului doric al lui,, ridicat la mijlocul veacului IV. Colonada interioara capiteluri corintice. Jocurile nemeene (p. 234).

NESTOR

Erou grec djn războiul troian, cel mai vîrstnic și înțelept comandant al grecilor. Dinastiei sale i -a buit palatul micenian descoperit la PYLOS, i» (fig. 4, p. 31).

ce

90

NICIAS

Om politic și general atenian dm vremea războiului eloponesiac. Dispunînd de o mare avere (avea mai bine de mie de sclavi, a căror forță de muncă o închiria pentru un obol pe zi de fiecare cap), era un om religios și moderat. Fiind strateg în 425, i-a lăsat lui CLEON grija de a rezolva afacerea Sfacteriei. în 424, a ocupat insula Citera spre a bloca coastele Laconici, în anul următor, a cucerit Mendc, în Calcidica. Aceste succese militare nu 1-au împiedicat să facă totul pentru încheierea păcii îndată după moartea lui Cleon, in 422. Iată de ce tratatul din 421 poartă numele de pacea lui Nicias (p. 116). Ulterior s-a opus politicii aventuriste preconizată de ALCIBIADE, dar în ciuda convingerilor sale, poporul 1-a însărcinat cu comanda expediției din Sicilia, împotriva proiectării căreia luase mereu atitudine: moartea și-a aflat-o acolo, în înfrîngcrca d'in 418 (p. 119). Pietatea și-a manifestat-o consacîndu-i lui Apolo, în sanctuarul acestuia de la DELOS, un splendid palmier de bronz, ridicat în 418.

2. Pictor atenian din a doua jumătate a veacului IV. PRA-XITELE îl aprecia atît de mult încît 1-a însărcinat cu colorarea statuiilor sale de marmură, A pictat o Evocare a morților de către Ulise, reluînd astfel o temă ilustrată odinioară de POLIGNOT. Unele din tablourile lui mitologice, Io și Argus, Perseu și Andromeda, Ulise și Calipso ne sînt cunoscute prin frescele de la Pompei, pe care, probabil, le-au inspirat. Ele confirmă opinia celor vechi ce apreciau mai ales figurile lui feminine și delicatețea modelajului său. Lui Nicias îi plăceau compozițiile puțin încărcate, în care domnește o atmosferă de reculegere. Alegea momentul ce preceda sau urma acțiunea, în care amintirea ori ideea premonitoare impregnează scena cu gravitate sau emoție dramatică. Prin aceasta, aria lui discretă și sobră este foarte clasică.

NUMISMATICĂ (Vezi MONEDA).

ODEON

Sală de concert. Cel mai vestit, odeon este acela construit de PERICLE în 443, lângă teatrul lui Dionysos, la sud-est de ACROPOLA ATENEI spre a găzdui corurile ditirambice și concursurile muzicale. Planul său era pătrat, cu nouă rânduri de 9 coloane, ce susțineau din interior acoperișul în formă piramidală, totul amintind, zice-se, de cortul de campanie al lui Xerxes. Clădirea, distrusă în timpul asediului Atenei de către Sylla, în 86 î.e.n., a fost ulterior reconstruită după același plan.

OFRANDĂ

<p- 206 și urm. și ii. 92, 97, 99).

OLIMPIA

Sanctuar al lui Zeus în Elida, situat la confluența Alfei, la poalele muntelui Kronion, pe un ter-locuit încă din mileniul II. În 776, odată cu interdicția oficială a Jocurilor și instituirea unui armistițiu sacru ca i permitea pelerinilor să participe în deplină siguranță la aceste sărbători ținute o dată la patru ani, sanctuarul a devenit panhelenic. Era administrat în numele celor 16 cetăți ale Elidei de către orașul Pisa, iar după 576 de Elis, ca și exercita autoritatea în ciuda frecvențelor certuri cu vecini: (jefuirea în 364 a sanctuarului de către arcadieni), Dezvoacă tarea arhitectonică a sanctuarului începe în epoca arhaică în incinta sacră numită Altis, plantată cu arbori, se înalță templul Herei, ridicat prin 600 pe locul unui mai vechi templu compus dintr-un portic cu două coloane, dintr-o cella, un opistodom și o colonadă exterioară de 6 x 16 coloane dorice. Cel puțin zece tezaure se aflau pe terasa nordică, oferite de orașele Sicione, Siracuza, Epidaur, Bizanț, Sibaris, Cirkne, Selimnt, Metapont, Megara și Gela. În nord-vest

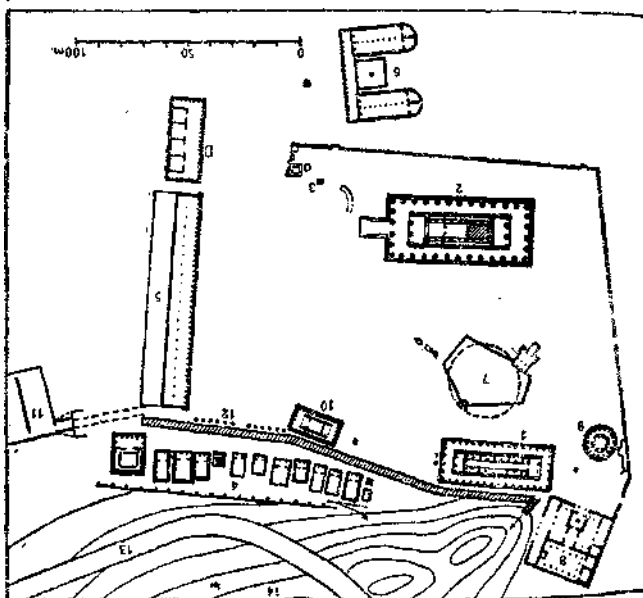

Fig. 29. SANCTUARUL LUI ZEUS DE LA OLIMPIA ÎN EPOCA CLASICĂ

1. Templul Herei 2. Templul lui Zeus 3. Victoria lui Paionios 4. Terasa tezaurelor 5. Porticul lui Eho 6. Buleuterion •• Incinta lui Pelops 8. Prytaneion 9. Filipeion 10. Templul Man<-Zeilor 11. Stadion 12. Statuile Zanes 13. Drum

Heim Muntele Kronion. f. Prytaneion, ce adăporea altarul Hestiei și unde erau învingătorii și oaspeții de seamă. La est era stadionul de 600 picioare olimpice (191,27 m). La sud, în afara incintei se găseau Buleuterionul și două clădiri cu absidă și un edificiu pătrat. Templul lui Zeus a fost construit de Libon din Elis între 468 și 456, având o colonadă exterioră de 6x13 coloane dorice. Frontonul și metopele sculptate de un artist necunoscut (poate Paionios din Mende) sunt capodopere ale stilului sever (frontonul de est: Zeus, Pelops și Oinomaos înaintea cursei de care; frontonul de vest: Apollo, centaurii și lăpțișii; friza dorică de deasupra porticului intrării și opistodomului, în partea interioară: muncile lui Herakles). Statuia de cult, colosală, în aur și fildeș, era opera lui FIDIAS, pentru care a fost construit un atelier în partea de vest a sanctuarului. Aspectul sanctuarului a fost complet modificat în secolul IV prin ridicarea de noi clădiri: templul Marii Mame, la nord, și mai multe portice la est și la sud. După Cheronea (338), Filip a ridicat un edificiu circular, Filipeionul, cu 18 coloane ionice în exterior și 9 coloane corintice în interior, în care se aflau statuile hryselefantine ale membrilor familiei sale, opere ale lui LEOHARES. Ofrandelor din epocile geometrică și arhaică (trepede, figurine din bronz, armuri votive etc.), li s-au adăugat în perioada clasică statuile învingătorilor, realizate de cei mai mari sculptori ai timpului și ofrande de tot felul, ca Victoria sculptată de PAIONIOS, pentru mesenieni,

sau Ilermes al lui PRAXITELE adăpostit în templul Herei. Pausania a consacrat cea mai mare parte a cărților V și VI ale Perie-gezei sale descrierii sanctuarului de la Olimpia (p. 209). Organizarea Jocurilor (p. 229 și urm.) Altarul lui Zeus (p. 219 și p. 247). Altarul ridicat Moirelor (p. 228).

Sanctuarul (f j g. 29, p. ant și ii. 101. 105, 190 și 233). Victoria lui Paionios (ii. 86).

OLINT

Oraș din Calcidica. Distrus de perși în 479, reconstruit și repopulat la mijlocul veacului V, el a devenit centrul ligii cetățitor grecești din Calcidica (392; p. 321). Atacat de regele Macedoniei, asediat și cucerit de SPARTA în 379, a intrat în 375 în alianța ateniană, dar a părăsit-o în 371. Se aliază în 366 cu Filip al Macedoniei, dar neliniștit de Politica de cucerire a acestuia, încheie cu Atena o alianță defensivă. Filip a pus stăpânire pe ci în 348 și 1-a ras com-pjet de pe fața pământului (p. 138). Săpăturile americane au lacut posibilă studierea planului cetății și a minelor locu-JJteilor datînd din veacurile V și IV (p. 284 și fig. 20, p.

. P or ^m prima jumătate a veacului V, originar din Tcxtele *i menționează citeva statui de divinități și printre care se numără o cvadrigă pentru.

H1ERON al Siracuzei, după victoria acestuia de la OL djn 468. Onatas era mai ales un maestru al bronzului. copie probabilă a operelor sale nu a fost. identificată acum.

ORACOLE

(P. 245 și urm.)-

ORDIN (în arhitectură)

Arhitecții greci au respectat îndeobște anumite reguli privitoare la înlănțuirea principalelor elemente în elevația edificiilor meșteșugit lucrute, mai ales cînd era vorba ca acestea să cuprindă o colonadă. Ansamblul acestor reguli definesc în esență două ordine, ordinul doric și ordinul ionic. Cel din urmă, mai bogat, a cunoscut variații: colicul, în vremurile vechi, și corinticul, în epoca clasică și după aceea. Ordinul doric se definește înainte de toate prin coloana sa. Aceasta se sprijină direct pe asiza superioară a postamentului (numită stilobat), fără intermedierea unei baze. Ea este canelală (20 caneluri și muchii ascuțite, uneori 16, rareori 24). Deasupra coloanei se află un capitel compus dintr-o echină circulară (pernă în formă de turtă sau de trunchi de con) și clintr-un abac, placă pătrată ce susține arhitrava. Arhitrava (sau epistilul) este elementul portant care leagă o coloană de alta. Ea este decorată cu o bandă îngustă, profilată, dispusă de-a lungul marginii superioare, și care poartă numele de tenie. În plus, sub fiecare triglifă, tenia este subliniată de o baghetă cu gute (pictături). Asiza de deasupra arhitravei se numește friză. Aceasta este compusă dintr-o alternanță de irig Uf e, decorate cu trei batoane verticale, despărțite de caneluri bizotate, și de metope lise ori sculptate. De obicei în axa fiecărei coloane se află cîte o triglifă și tot cîte una la mijlocul fiecărui intercolonament. Mai sus vine cornișa, ieșită în afară deasupra frizei: respectiva parte se numește lacrimar pentru că pe fața inferioară are plăci în relief (mulu.lt) decorate cu picături afirmînde. Partea superioară a cornișei poate fi prevăzută cu un jgheab (cu orificii de scurgere deseori decorate cu boturi de leu). Dacă nu există jgheab, capătul țiglei ce acoperă îmbinarea a două țigle alăturate este împodobit cu un motiv vertical laumit antifexă. La fațadă, acoperișul în dublă pantă formează un fronton, închis de un zid triunghitilar numit timpan. Cele două cornișe înclinate ce acoperă frontonul se numesc sime. Cornișa orizontală a frontonului poate servi uneori drept soclu pentru statui, dar aceasta nu este o regulă, în fine, colțurile edificiului și vîr-ful frontonului sînt îndeobște prevăzute cu motive decorative numite acrotere (ii. 104 – 108, 122, 178-186, 222). La ordinul ionic coloana, mai elansată ca proporții, este așezată pe o bază cu profilaturj. Fusul are în mod obișnuit 24 caneluri cu muchiile aplatizate. Capitelul este compus dintr-o echină, decorată în general cu ove, pe care se sprijină U1J motiv cu dublă volută, format din extremitățile a d°ua rulouri orizontale; abacul rectangular, subfire, este de obicei

\rhitrava formează două ieșinduri succesive ce profilat. Arni suprapuse. Deasupra, urmează tnza determin^ tm / ^^^ lngă ș. sculptată. Aceasta conținu^ -TM & de U11 rlnd de mici ciubuce, numite denti-P°aUAf care urmează cornișa ; ea n-are mutule și comporta cuU, după care u în ordinul ionic frOntoanele

de obicei un Jf^sLtc de orice decorație sculptată (ii. 224. sint î<^racal f uî corintic, a se vedea ii. 223. Capitelul 225)-t Tvlic w două volute ieșind din fus și separate de o numit eo ac, c - lc cu pfl/me sall cu frunze rasfrmte suit varlațn' vechi și puțin răspîndite ale capitelului ionic.

eshatologică puțin cunoscută, exprimată în poemele cîntărețului tracic Orfeu (p. 241-242).

OSTRACISM

(P. 307).

OXYRYNHOS (Helenicele de la)

Oceri istorică anonimi, ale cărei masive fragmente au fost KpSite Pe papirusuri provenind din așezarea egipteana de la Oxyrynhos (p. 341).

PAESTUM

Nume roman dat de obicei coloniei grecești de la Poseid întemeiată de sibariți pe coasta italiană, în nordul Luc*

Instalați la început pe malul mării, coloniștii s-au mutat apoi ceva mai în interior, pe o terasă din partea de sud a cimpiei formate de râul de coastă Silaris (astăzi Sele). Trei temple din calcar local sînt încă în picioare: Bazilica (prima jumătate a secolului VI), templul numit al lui Neptun (mijlocul veacului V) și templul zis al lui Ceres (a doua jumătate a secolului VI). Ceva mai la nord de oraș, la gura de vărsare a Silarisului, se găsea un sanctuar al Herei Argeia; aici au fost degajate ruinele mai multor clădiri, temple și tezaure cu frumoase șiruri de metope arhaice. Poseidoma a fost cucerită de indigenii lucanieni la începutul secolului IV (temple: ii. 181, 182, 222; metope: 191 – 193).

PAIDOTRIB

Profesor de gimnastică al copiilor și adolescenților. Activitatea și-o desfășura în palestră (p. 295).

PAIONIOS DIN MENDE

Sculptorul din veacul V, originar din Mende, colonie a Eretriei în Calcidica. Pausania (VI, 26, 1) îi atribuie Victoria ridicată de mesenieni în apropierea templului lui Zeus de la ri Olimpia, prin 455, precum și sculpturile frontonului răsăritean al acestui edificiu (VI, 10, 8). Pe lângă Victoria de marmură (din păcate mutilată, vezi ii. 86) avem și dedicația acestei ofrande, menționînd numele lui Paionios și atribuindu-i-acroterele templului. Există temeinice motive ca Paionioc să fie socotit maestrul responsabil pentru decorația sculptată (acrotere, frontoane și metope) a întregului templu de la Olimpia (p. 356).

PALESTRĂ

Palestra este o anexă a GIMNAZIULUI. Există și palestre particulare unde copiii, sub conducerea PAIDOTRIBULUI execută exerciții corporale. O palestră se compune dintr-o curte, înconjurată de clădiri servind drept vestiar, săli de gimnastică, de odihnă, uneori și de baie (p. 295).

PAMFILOS

Pictor din veacul IV, originar din Amfipolis. Era autorul celebrului tablou Bătălia de la Fliis (care a avut loc în 366). A scris tratate teoretice despre pictură și desen și a întemeiat la SIGIONA, la mijlocul veacului IV, o adevărată academie de pictură, în care profesia nu numai artele plastice, ci și aritmetica și geometria. Elevii săi cei mai vestiți au fost PAUSIAS și Apeles (vezi PICTURA).

PANAINOS

Pictor atenian din veacul V, frate sau nepot al lui FIDIAS. A colaborat la execuția lui Zeus de la Olimpia și la decorarea Poicilului.

PANATENEAE

Marile Panatenee sînt cea mai importantă sărbătoare civică a zeiței Atena, la ATENA. Din 566-565, ele au fost celebrate cu fîcst o dată la patru ani, în timp ce sărbătoarea anuală era mult mai puțin importantă. Ele cuprindeau concursuri hipice și atletice, la care cîștigătorii primeau drept premiu o amforă „panatenaică” plină cu ulei provenit din măslinii sacri. Aveau loc în iulie și durau patru zile. Există o sărbătoare nocturnă, o cursă cu făclii (LAMPADODROMIE) și celebra procesiune care începea la răsăritul soarelui, întregul popor se aduna înapoia victimelor ce urmau a fi sacrificate, fecioarele purtătoarele coșurilor sacre (CANEFORAE) și nia” gistrații. Călăreți și care participau la ceremonia pe care FIDIAS a immortalizat-o pe friza ionică a Partenonului (p. 208 și ii. 94, 95). Atenei Polias i se oferea un PEPLOS țesut de femeile și fecioarele din Atena, numite ERGASTINE, care lucraseră la el vreme de nouă luni: pe acest veșmînt sacru erau reprezentate episoade ale GIGANTOMĂHIEI, l'Pta în care zeița jucase un rol fundamental.

96

P' -hi au iubit și au practicat această artă cel puțin cu G^o V[!], „ra iar virtuozitatea marilor pictori leștrnca entu-•• i = :!. •. i., Honărtate ale operelor lor, aflate pe

G^o ^ latura* iar virtuozitatea marilor picion icnium.« v*, ^ . *• SCI\il P»'r imitațiile îndepărtate ale operelor lor, aflate pe ziaS, s'iu in decorația murală și mozaicul epocii romane nu va&Vy decît o palidă idee despre marea pictură greacă. p0 > ca era. deja cunoscută în epoca miceniană (picturile din latele de la Micene și Pylos, p. 30). Ea s-a practicat intens Pa vrcmurile următoare, adăugîndu-i-se pictura pe panouri ^ • de lemn. Aristotel punea pe seama unei rude a lui nEDAL începutul picturii grecești. Rarele nume ale piclu-•tnr arhaici care nc-au fost transmise nu reprezintă însă "mic pentru noi pînă la Cimon din Cleoneea (finele veacului VI?), care se pare că a introdus diverse inovații în desen, în epoca de înflorire a picturii ceramice cu figuri roșii. pOLIGNQT din Tasos, în al doilea sfert al secolului V, și-a eclipsat toți predecesorii prin simțul compo/.iției și profunzimea sentimentelor exprimate de tablourile sale. Contemporanul lui, M1KON, avea însușiri asemănătoare. Ca pictori s-au făcut remarcați apoi F1DIAS însuși (spatele scutului Atenei Partenos) și i ratele sân nepotul acestuia, PANAINOS. La finele veacului, PARASIOS și TIMANTES au atins efecte psihologice atil de rafinate incit divorțul între pictura do mari dimensiuni și cea ceramică, deja evident încă de la Polignot, a fost ulterior definitiv. Secolul IV este v'poca de

aur a picturii grecești. APOLODOR Skiagraful a descoperit efectele umbrei și a codificat legile perspectivei. ZEUXIS (la finele veacului V și începutul celui următor) a aplicat îndată consecințele, în ce privește naturalismul modelajului. ARISTIDE din Teba a încercat să reprezinte mulțimile în mișcare. Elevul său EUFRANOR, în prima jumătate a secolului IV, s-a impus prin tablouriile lui cu scene de bătălie. PAMFILOS a scris lucrări teoretice și a format elevi în atelierul său din Sicionea, din care aveau să iasă PAUSIAS, virtuoz al efectelor dificile de transparență și al racursiului, și APELES, cel mai mare dintre toți pictorii greci, ar t ist favorit al lui Alexandru cel Mare. în fine, NICIAS, prietenul lui Praxitele, este tipul pictorului clasic. După el, Apeles și Protogenes vor inaugura, în vremea lui Alexandru, marea pictură elenistică. Cu ei, ne spune Cicero, „perfectiunea a fost atinsă” (p. 365).

aris-m

„rcg

PINDAR .

Poet liric bcoțian, născut ttngâ Teba , In

toerației doriene, păst.rind toată viața, ^

obîrșiei sale, o preferință deosebită pentru ce a .t murile aristocratice. Spirit profund religios a »" ; rație aparte pentru Apollo de la Delfi: »«" ^^^ în templul zeului scaunul de fier pe care se așeza Lunga lui activitate poetică începe pentru noi cu P > ™ X-a (498), compusă la vârsta de douăzeci de ani, .și ^ «» -.Pitici a V UI, a (446), pe cînd avea W1"601 , «i- A murit în 438 Poet inspirat, conștient de 1 » scris poeme lirice de tot felul, religioase (îmhuri

ditirambi etc.) și profane (ciogii, cintecc de jale, cîntece d victorie pentru Jocuri). Ne-au rămas, în afară ele citev-8 foarte scurte fragmente din alte poeme, cele. patru cărți </ * ode triumfale (sau eplntcii), Olimpicele, Piticele, htmic ; * și Nemcenele (p. 331).

e'e

Pindar și sentimentul sacralului (p. 100). Pindar și jocurile celebrate la Circne (l'ilica a IX-a; p •><>Q\ la Olimpia (p. 231).

" "" " ' •

Pindar și orfismul (p. 211).

PIREU

Cel dinții port al Atenei a fost o radă comercială din golful Falcon. Temistocle a început amenajarea Pireului în spale» peninsulei Acte. Acolo se află trei porturi apărate de aceeași incintă: Munihia, Zea și Cantaros. Toate trei puteau primi nave de război, dar principalul port militar era Zea, golf aproape închis, dotat cu 196 lacașe pentru corăbii și cu arsenale, dintre care Skcioteca a fost construită în 346 de către Filon. Cantarosul era bazinul cel mai mare și a devenit pori comercial (cmponion), înconjurat cu portice: depozitul d0 cereale, bursa comercială, piața (p. 174). între cele două porturi se afla agora ; nu departe de ea, teatrul și, ceva mai la est, sanctuarele, printre care cel al Artemidei Munihia. Cartierele de locuit se aflau la sud și la nord, de o parte și de alta a agorei. Ele erau delimitate prin borne. Multe dintre acestea au fost regăsite. Planul orașului a fost trasat de HIPODAMOS din Milete. Pire.ul a fost legat de Atena prin două ziduri lungi, paralele, numite „Picioarele” (skele), construite unul de CIMON, celălalt de PERICLE (fig. 17, P- 174).

PISA

Mică cetate din E li da, în apropierea Olimpici. Legendarul Oinomaos era rege al Pisei. După 580, clcnii din Elis i-nu luat Pisei privilegiul organizării Jocurilor olimpice și I-au păstrat, după aceea, cu excepția unor scurte perioade.

PISISTRATE

Tiran al Atenei în veacul VI. Provenind dintr-o nmrc familie din BRAURON, așezare din apropierea coastei de est a Atticei, a devenit șeful partidului popular, A condus o campanie victorioasă împotriva ME GA f IE l și a recucerit Sa lamina. După atentat simulat împotriva SA, a obținut din partea poporului o garda de bătași înarmați cu care a P"s mîna pe Acropole și a instaurat tirania (560). Expulzat ne două ori de aristocrați, n rcdobîndit puterea prima da* grație înțelegerii cu Alcmonidul Megacles, pe a cărui flic' a luat-o în căsătorie, iar a doua oară prin forjă. A murit " 527 (p. 77 și urm.),

PISISTRATIZI

>f.

Această denumire o poartă fie întreaga dinastic a lui ' IS'u trate și a fiilor săi, fie numai Hippias și Hiparb, rare și-* împărțit puterea după moartea tatălui lor. Ihiparb a

. t in 514 de către HARMODIOS și A1USTOGE1TON. asasin^ 51()^ Hippias. s-a refugiat în Persia. A participat Al edtti8 lui Darius și la bătălia de la Maraton (1901 * 87, 97).

la Mitilene, în secolul VII (p. 80).

PITAGORA

F'losof din veacul VI, născut la Samos. Părăsindu-și orașul tal poate pentru a scăpa de tirania lui POLICKATE, s-a ""tras la Crotona, unde a întemeiat o școală filosofică, avînd ^tractorist ici le unei adevărate secte: mese în comun, abținerea de la anumite alimente, își învăța discipolii că sufletul nemuritor se reîncarnează după moarte într-o altă

ființă vie (metempsihoză; p. 241). A dus departe speculația matematică (teorema lui Pitagora): pentru el întregul univers se conduce după numere. La Crotona a jucat un rol politic de seamă, secta conducind cetatea după teoriile ei oligarhice, în cele din urmă Pitagora a fost alungat din Crotona, refu-giindu-selaLocri, apoi laMetapont, unde a murit. Influența sa, răspîndită de către discipoli în întreaga lume greacă, a fost adincă și durabilă (p. 341).

2. Sculptor din veacul V, originar din Samos. Ulterior a devenit cetățean al Rcgionului. Era meșter în turnarea bronzului și a realizat numeroase statui de atleți, în al doilea sfert al secolului. A creat și statui de zei și de eroi, printre care un Filoctet, apreciat pentru expresia durerii fizice. Pare-se că a căutat anumite efecte realiste și a pus în aplicare, ca își alți artiști contemporani, un sistem de proporții pe bază matematica. Opera lui ne este însă prea puțin cunoscută.

PITIA

(P. 255 și urm.).

PITICE (Jocuri) (P. 233).

PLATEEA

Cetate beoțiană pe pantele nordice ale muntelui Gitcron. Bătălia de la Platcea, în 479 (p. 104 și fig. 9, p. 99). Placeni, fideli alianței cu Atena de la bătălia de la Maraton, au constituit ținta atacurilor t coane în timpul războiului Pcloponesiatic (p. 115).

PLATON

n'pw' di" sccolul IV- Născut în 472 la Atena, dintr-o familie (unu H prirmt ° strălucită educație literară și științifică 407 mtre maestrul său a fost heracliteanul Cratylos). în fiiLț?.10111^11 PC SOCRATIÎ și s-a dedicat în întregime le' (p. 121). La moartea lui Socrate, la care nu a putut

103

asista, s-a retras la Megara, apoi a călătorit la Cirene, în Egipt, în sudul Italiei, unde a frecventat mediile pitagoreice. În 388, DION l-a chemat la Siracuză, pe lângă DIONIS

e.el Bătrîn ; certîndu-se cu acesta, s-a reîntors la Atena, ce era cît pe ce să cadă în sclavie, întemeind acolo Îtv387. Următoarele sale călătorii în Sicilia în 367 și în ki Diunis cel Tinăr, au fost și ele niște eșecuri. A muri j ' 347. în bogata lui operă pot fi deosebite dialogurile de ineenm încă puternic marcate de amintirea și gândirea personală lui Socrate (Apologia lui Socrate, Ion, Eutyfron, Prota yora, Goi'(jius); cele de maturitate, unde capătă l'orm-" definitivă proprie-i metafizică și teoria sa despre idei c-esențe pure, lumea noastră vizibilă nc.fiind decit o reflectar a acestora (Stalul, Banchetul, Faidros, Faidon); în j-jn " dialogurile de bătrînețe (Parmcnide, Timaios, Crilias, Lcqile) în care stilul este mai puțin suplu, iar giudirea se co m place fie în a rețși preocupările cosmogonice ale presocraticilor fie în a compune în cel mai mic amănunt imaginea unt>j cetăți ideale, împrumutîndmult din domeniul istoriei (p. 144) Kczultă destul de clar că creația filosofică și literară a servit drept substitut acțiunii politice către care un ateniian ea Platou putea aspira în chip legitim și de la care a fost înU--părtal de împrejurări (p. 343 și urm. și ii. 170).

I'NYX

C-oliuă ateniiană siluată la vestul Acropolei și Areopagului și pe virful căreia se încetățenise, obiceiul de a se strînge celesta (în loc de a se reuni în AGORA), cu începere de pe la 500. în cursul veacului V asistența se grupa pe panta lină a colinei, privind către nord, în vreme ce tribuna oratorului se afia pe o terasă artificială, cil fața spre sud, deci spre mare. După Plutarh (Viata lui Temisicloe), cei Treizeci de Tirani au modificat în 404 — 403 în mod radical această orientare, așezînd tribuna în virful colinei, cu fața spre nord, către interiorul Atticii, în ideea că vederea mării era prea favorabilă democrației. De fapt dispunerea de la început a fost întoarsă la finele veacului V din pricina construcției pe panta colinei a unui zid de susținere semicircular ce servea drept sprijin importanțelor terasamenle menite să primească auditoriul, întors de atunci înainte spre sud. O a treia remaniere, produsă în a doua jumătate a secolului IV, nu a inodi-lieat această orientare, ci a mărit numărul locurilor, a deplasat puțin tribuna pentru ca pe virful colinei să poată fi construite două porlice. Vestigiile vizibili- astăzi aparțin acestui al treilea stadiu (p. 300, vezi și ATENA).

POARTA CU LEI

(Vezi M1GENE și ii. 12).

POICILE

Portic diu as'ora Atenei, care-și datora numele (Stoa Potkile, literal „porticul peștri") decorației lui picturale. Construit în al treilea sfert al secolului V de către Peisianax, cumnatul lui CIMON, acest portic se ridica în partea de nord a agorei (actualmente nesăpată). Picturile pe care le adăpost e1 «rău-datorate lui POLKiNOT, MIKON și PANAINOS (vezi și ATENA).

POIVTKET

P tonta perioada arhaismului arfa greacă nu a fost preocu-tă de. redarea trăsăturilor individuale caracteristice. Ima- ^ . a chiar întovărășită de un nume, era uri simbol și nu im trct. Aceasta este situația stelelor și statuilor funerare jP°că din epoca clasică. Abia în veacul V apar cîteva efigii •dividualizate, dealtminteri puțin numeroase.

Harmodios I" Aristogeiton din grupul Tiranoctonilor lui Critios, din 477 sînmncă tipuri convenționale: bărbatul imberb și cel iatur(deci cu barbă). In schimb, ceva mai tirziu, portretul lui TEMISTOCLE (ii. 46).. păstrat în copia de In Ostia, și cel aî lui Pansiuiia (ii, 41) sînt. adevărate portrete (data-bile prin 470 – 460). Efigia postumă a lui MILTIADE (ii. 45) și apoi «-ea a lui PERICLE, executată de CRESILAS (iL53), vădesc limpede că în ciuda tendințelor idealiste ale artei parf.enonice interesul pentru asemănarea cu cel reprezentat n-a dispărut în epoca lui FIDIAS. Ulterior, înmulțirea statuilor onorifice ridicate oamenilor de seamă in timpul vieții lor, precum și evoluția ideilor, favorabilă de/.volt.ării individului, vor permite progresul rapid al artei portretistice (p. 353 și urm.).

POSEIDON

Poseidon de la Histiea (ii. S5).

POSEIDON1A

(Vezi PAESTI;M).

POTIDEEA

Cplonie corintică din Cakiriica. întemeiată la finele veacului VIII pe istmul Pa lene (p. 62 și fig. 6 p. 58). Asediul Potideei de către Atena Ia începutul războiului pdo-poncsiae (p. 113, 160).

PRAXITIIUi

Sculptor atenian din secolul IV, fiul sculptorului CEFISO-DOT: AP°geui său este situat de Plinus într-a 104-a Olimpiadă (364–,!80). A trăit mai ales la Atena, unde a avut drept iubită pe curtezana FiVYNE. Textele îi atribuie un marc număr de statui de cult și de ofrande nu numai la Atena, ci și în Bcoția, la Mantineea, la Olimpia și în Asia Mică (Cnidos, Efes, Parion). A lucrat în bronz și marmură, cu Predilecție pentru cea din urmă. Recurgea la pictorul 9IA-S,Pcntru a-i colora statuile de marmură. De la iui ar ist atît de unanim admirat nc-a rămas, poate, o singură Peru autentică, liermes cu copilul Dionysos In brațe, descoperita in Heraionul de la Olimpia (unii'însă, nu fără argu-il IoJo\Cme"1*cc' soc°tsc lucrarea o excelentă copie romană: de ir Cunoa?tt>m. datorită unor replici bune, Afrodita Satir ,idos (il- 203)' A Polo saurostonul (omorînd șopirla), "Dian lurnln(i y"1 și- Poate, Arlemis Brauronia (ce ar fi Ârinon' la Gabii" al'Jată la Luvru) și alte cîteva opere, oareci' 'C' ^ra"e> suPfemă detașare, obținută cu prețul unei •• re moliciuni, precum si o inspirație religioasă rămasă

multă vreme necunoscută, acestea stnt, împreună cu o virtuozitate tehnică fără reproș, calitățile unei arte ce a mă re;î mai intens dccît oricare alia sensibilitatea celor Vechi. pțij.\ Ia sfîrșitul antichității (p. 352).

PRODICOS

Sofist din secolul V, originar din insula Ccos. Contemporan cu PROTAGORA, apare împreună cu acesta In dialogul iu-PLATON. Era preocupat, în special de precizia vocabularului, de deosebiri de nuanță între sinonime. Este croitorul vestitului apolog al lui Herakles, care trebuie să alea "â Intre cele două căi, a viciului și a virtuții (p. 346).

PROPILEE

Intrare monumentală formată dintr-un portal cu coloane, situat în fața unei porți. Cînd poarta sau porțile sînt practice într-un zid de incintă, poate exista și un al doilea portal, plasat spre interior, în mod simetric cu primul în acest, caz (care este cel al ACROPOLEI DIN ATENA) cnvîntul se întrebunțează la plural: propilee (ii. 119, 120 385).

PROTAGORA

Sofist din veacul V, născut la Abdera. Figurează în dialogul platonice ce-i poartă numele, sub chipul unui om deja in virstii (în 432), ilustru și conștient de aceasta, încrezător cio;ir în talentul său de a preda arta persuasiunii. El este acela care a formulat ideea cu omul este „măsura tuturor lucrurilor". Scepticismul său i-a atras un proces de impietate care î-a obligat să părăsească Atena, \rnde stătuse în mai mult c rînduri. Datorită celebrității, lecțiile lui erau foarte scump plătite. A murit în 411 într-un naufragiu (p. 3-13).

PRYTAN, PRYTANEU (Vezi BULE),

PROXEN

Cetățean aî unei cetăți grecești însărcinat de o altă ct-tate su se ocupe de interesele locuitorilor ei în orașul in care el își svea domiciliul: ospitalitate, asistență juridică, politică ori financiară. Calitatea de proxen, proxenia, se conferă prii^ decret. Este deopotrivă onorifică și liturgica.

PYLOS

Numele antic al regiunii din apropierea golfului Navnnn, pe. coasta vestică a Mcscnici. Săpăturile americane au degajat nu de mult un important palat micenhm (p. 28 și fio- "• p. 31).

PYTEOS

Arhitect al Mausoleului din IIAL1CAHNAS. Trecea drept autor și al cvadriței care forma coronamentul monumentul*1 (vezi MAUSOLEU).

uci« do câtr, Apolo cu săgeți.

fiAMNUS

n mă din nordul AUicii, pe consta din fjița Eubcei, la nord de Maraton. Punct, deosebit de Line fortificat (incintă

din colul V» p. 157, 104). Ceva mai în interiorul coastei se h'dicA sanctuarul Nemsidci, cu un templu doric construit în i doua jumăt.ate a secolului V. Statuia de cult, din mar-mură, era oPem lui AGORACRITOS din Páros, Au fost. descoperi t. e un fragment al capului (la BriUsh Museum) și ci t. ev a bucăți foarte deteriorate din reliefurile ce împodobeau baza.

BEGION

Colonie calcidiană întemeiată prin 730–720 pe coasta italiană a strîmtorii Mesina (fig. 6, p. 58). Printre coloniști se numărau și mesenieni ce- și părăsiseră locurile în urma cotropirii lacedemonienc: aceștia au jucat, un rol de seamă în rîndurile aristocrației aflate în epoca arhaică la conducerea orașului. La începutul veacului V. tiranul Anaxilas i-a dat o deosebită strălucire, în 387, orașul a fost cucerit, și distrus de către DIONIS cel Bătrîn (p. 127), DIONIS cel Tânăr 1-a reîntcmeiat. A fost patria poetului IBYCOS și cetatea adoptivă a sculptorului sa m ia n PITAGORA.

RETRA

Lege fundamentală la S par Ui, stabilită, după tradiție, de către Licurg (p. 309).

RODOS

După ce a jucat un rol important iu epoca miceniană ca verigă de legătură pe drumul către Asia și Cipru, insula a fost colonizată de doricul. Cele trei orașe ale sale – Kami-ros, Lindos și lalysos – membre ale hexapolei doriene, au fost prospere în perioada arhaică (frumoasă ceramică rodiană din secolele VII și VI). Rodicnii au luat parte la întemeierea 6ELEI, la începutul secolului VII, alții erau prezenți la ^JAUCRATI S, alții s-au alăturat tereenilor la Circne, prin J80-575 (fig. o,p. 58). Un cetățean din Lindos, Cleobul, ora s°cotit în rinduî celor șapte înțelepți, contemporan fiind cu SOLON și PERIANDRU: l se atribuia zicala „Nimic ^-1 mai bun decit cumpătarea”, în secolul V, Rodosul a Sna t Parte din lign aicniailă P'Ilă i" 412, cînd s-a aliat cu CiSM CelC trci cctă^ rodienc s-au unit în 408 prin SYNOI-1ntr ^entru a întemeia noul oraș Rodos. Acesta a intrat Prins î °T^C°nfedpra*ie mariliniă ateniană de care s-a des-1^ țat d^ AT în Vrcmea războiului social, dar amenin- e iVlax'solos, iar apoi de Artemisia, a cerut din nou pro- tecția Atenei, tn 350. în ciuda sprijinului lui rodienii n-an fost ajutați și s-nu supus satrapului caruas pînă la expediția lui Alexandru,

UOICOS

Arhitect, samian din veacul VI, care a fost. și sculptor. \ construit împreuna cu TEODOR marele templu al l\„re-de la Samos (cu puțin înainte de mijlocul secolului V U pe care POLICRATE 1-a refăcut sau 1-a reconstruit dupft vin incndixi. Roicos dimpreună cn Teodor treceau drept descoperitorii Urmării bronzului în ceară pierdută (vezi BRONZ),

Poetă de la finele secolului VII și începutul celui următor, originară din Lesbos (p. 331)..

SALAMINA

1. Insulă din golful Saronic ce închide acc.sul maritim către lileusis. Atenienii s-au așezat acolo pentru prima oară pe la 600, alungludu-i pe coloniștii megarieni. După repetate războaie, PISISTRATE a pus definitiv stăpînire pe insulă. în cursul secolului VI au fost instalați acolo clcruhi. Pentru bătălia din 480, a se vedea p. 103, îiig. 10, p. 101 și fig. 9, p. 09. După tirania celor Treizeci, Salamina împreună cu Eleusis au constituit locurile de refugiu ale oligarhilor, tn insulă era venerat in chip deosebit eroul Alax, fiul lui !!\>b-inon, eponim al unuia din c.ele zece triburi attice.

2. Oraș din insula CIPRU.

SAMOS

Insulă întinsă în Marea Egee, vecină cu coasta asiatică, locuită de pelasgi, apoi de carieni și colonizată în secolul XI de ionianul Procles, ai cărui urmași au domnit prin fiSO. Perioada celei mai mari prosperități a insulei a fost sub tirania lui POLIGRATE (535-522). Cucerit de perși, Samosul a luat parte la revolta Ionici și a intrat apoi în Liga de la Delos. După ce s-a ridicat împotriva Atenei, în 140-439, a trebuit să capituleze si să se supună lui Perlele (p. 112), în timpul războiului peloponesiac, insula a fost una din bazele, flotei ateniene. Ea a servit drept refugiu democraților în timpul regimului celor Patru Sute, și a rSmnS credincioasă pînă în vremea celor Treizeci, fapt ce a determinat acordarea globală samienilor a dreptului de cetățenie ateniană, în 405. în 404, după victoria Spartei, Sam°s)c desprinde de Atena, iar apoi Intră in alianța t.ebana, i'^^^ Din nou supusă de perși și recucerită de ateniieni in jiOo, a trebuit să primcasciî cleruhi, Tratatul semnat după neea a lăsat Samosul snb jurisdicție ateniană (p. 141). ^a turile germane au degajat în apropierea așezării autice

critioasă a compatriotului său CEFISODOT. în secolul n^a de y voltă genuri noi, ca portretul, puțin practicat mu i te In care Re ilustrcază S1LANION, portretistul lui Tvf-um (ii- 1"°)' Dar mal ales maril maeȘtri if?i impun întregii ••• ulterioare sensibilitatea și viziunea lor plastică: SCO-•p\S* care a știut să exprime neliniștea și moliciunea, PRAXI-FIV* cc a dat expresie detașării și voluptății calme, iu • " i ISIP maestru vîguros și polivalent ce aparține deja lîwV elenistice. Alți artiști ca LEOHARES, BUYAXIS V TIMOTEOS, colaboratori ai lui Scopas la maur,oleul de la H-ilicarnas, sînt nume aproape tot. at.it de ilustre. Nu trebui e trecut cu vederea nici artizanatul micilor brom.uri

și al siluetelelor de teracotă ce au făcut celebră localitatea Tanagra. Sculptorii greci au lucrat, în lemn (pentru în clinica hryselefantină a se vedea p. 359), în lut ars (statui mari de teracotă au fost descoperite la Olimpia și la Paestuni), în bronz, în calcar și MARMURA. Cel din urma material, cu care solul grecesc era înzestrat din abundență în. 280), a permis executarea marilor decorații arhitectonice sculptate, a stelelor votive și funerare, precum și, în egală măsură cu bronzul, a nenumăratelor statui. Trebuie să avem mereu prezent în minte faptul că în sculptura greacă policromia constituia o regulă: toate sculpturile de marmură erau pictate. Albe și goale, așa cum sînt ele astăzi, statuile le-ar fi părut marilor maeștri de odinioară triste și lipsite de viață.

SCALIS

(P. 364, v. cxi și D1P01NOS).

SEGESTA

Cetate indigenă din vestul Siciliei, locuită de clinii, unul din cele trei triburi principale ale băștinașilor (celelalte două erau ale sicanilor și siculilor). A fost în relații neîntrerupte cu grecii și cartaginezii. Aliată a Atenei împotriva Siracuzci în 458, amenințată de Selimnt în 426 și în 415, după înrîngerea ateniană, Segesta a apelat la intervenția punilor care au dus, între 409–405, la distrugerea Selinun-Uilui, Agrigentului, Gelei și Himerei. Se pare că greutățile economice care au urmat acestor evenimente i-au împiedicat Pe sege&tani să termine templul doric pe care au început să-l ridice, după model grecesc, în orașul lor și din care a fost înălțată doar colonada exterioară (G x 14 coloane ce au rămas Tiecanelate, iar blocurile pe care erau așezate acestea au stl<;ă limbile de manipulare nedetașate: p. 357 și ii. 184).

greccnRoâ din estul Siciliei, întemeiată de Megara la mijlocul secolului VI (p. 66 și fig. 6, p. 58). Grosul vă c^an^ Perpendiculară pe țarm, cuprinsă între două

pin a ,ruP1-e> Foarte prosperă pînă la distrugerea ei de către pn»»1.- ^^' ea JXVea numeroase temple grupate pe colina cel Cl^?^ și altele pe o colină mai la est. Dintre primele, învi important este templul C, din al treilea sîert al

veacului VI, unde au fost găsite mai multe metopae; al doilea grup se compunea din templele E (fără îndoie consacrate lui Ares, cu metopae în stil sever, datate prin 470–459 î. Hr., fig. 227), F (mijlocul secolului VI) și G (finele secolului VI) consacrate lui Apolo). Sculpturile se află la muzeul din Palermo, Selinunte, a cărei importante emisiuni monetare de argint.

SICILIA

Insula Siciliei, care închide golful Pylos, unde, în 421 î. Hr., a avut loc o importantă operațiune militară (p. 151).

SICILIA

(Colonizarea (p. 65 și urm., fig. O, p. 58).

Expediția ateniană din 415 – 413 î. î. (p. 119 și tig. \'.i, p. \\.).

Plecarea expediției, relatată de Tucidide (p. 176).

Holul mercenarilor (p. 186).

Amenințarea punică și Dionis cel Bătrân (p. 120 – 128 și urm. fig. 13, p. 127).

SICIONA

Cetate din Pelopones, vecină cu Corintul, Ea domina o cîmpie fertilă aflată pe coasta sudică a golfului corintic. Deservită de un port artificial de mică importanță, u-a jucat niciodată mi rol economie comparabil cu al Corintului: ea a cunoscut însă o oarecare strălucire de la mijlocul veacului VII pînă la mijlocul celui următor, sub tirania Orlogorizilor și în special sub cei mai strălucit dintre acești tirani, CLISTENE, care n, domnit aproximativ între 600 – 570 și a consacrat la Delfi două monumente foarte îngrijite (p. 76 și ii. 40). Artiștii din Siciona, pictori și sculptori, se bucurau de mare reputație (de pildă sculptorii CANAHOS, apoi LISIP și pictorul FAUSIAS).

SIFNOS

Insulă și oraș în Ciclade. Descoperirea pe teritoriul ei, prin 530, a unor mine de aur și argint i-a adus o scurtă și strălucitoare prosperitate (Herodot, 111, 57–58), despre care stă mărturie consacarea la Delfi a unui tezaur în întregime de marmură și bogat sculptat (p. 281 și ii. 62).

SILANION

Sculptor atenian activ în mijlocul și în a doua jumătate a secolului IV, autor al unui celebru portret al lui Platon (ii. 164) și al unei statui ideale a poetului SAFOS ;

SIMONIDE

Poet liric originar din insula Ceos. Născut prin 560, n devc-Hit curînd celebru, cîștigînd prietenia pisistratidului Iliarn (p. 78). Ulterior a frecventat curtea Scopazilor, prinți tesa'liei. A cîntat victoriile grecilor în timpul războaielor persane (p. 100), iurnpoj s-u dus la Hieron, la Siracuză, murind, la Agrigent, în 468. A compus peani, epinicii, trena (cîntece de doliu) și epigrame. Multe dintre, cele din urm s-au păstrat. Era unchiul poetului BACHIUOE (P- 3'u;>

SINOPE întemeiată prin 630 pe coasta sudică

^SS»rsrs?sr,rswr5:

SIRACUZA sirilici întemeiată de Corintii

^^SâSsiat^^fr

-^iHt^r^^irss;

««^Îsf DdnL,ni,U GELON ,1 HIERON ,! apo,

SJONIS col BStrin și DIONIS cel I.nar.

î„troc«ra (!>• 00).

Gclon Si HU-ron (p. 11) • U, p. 118 și 11.125).

^tt^r^V^urn."... «- " 12^ Ss cel Tînăr (p. 133 și urm.).

SITOFILACI

SITOFILA

Controlorii comerțului ele cereale la Atena. Vc/i Arislotei, Constituția atcienilor, 51 (p. 316).

SKEUOTECĂ

Arsenal (p. 175). Vezi PIREU.

SOCRATE

S

Filosof născut la Atena prin 470. Fiul sculptorului Soironis-kos și al unei moașe, învață la început meseria de sculptor, dedicînd pe Acropole un relief care înfățișea Grațiile; se consacră apoi filosofici, după ce mai întii s-a ocupat de fizică și astronomie. Practica o metodă originală de învățămînt, maieutica, sau arta de a face spiritele să nascu adevărul, stimulîndu-le cu întrebări succesive. Participă cu hoplit la expediția de la Potidocă, în 431, și luptă în Deion în 424. Prytan în vremea procesului ce a urmat după bătălia de la insulele Argiruse, încearcă zadarnic să împiedice condamnarea ilegală a strategilor. Compromis prin faptele. Discipolilor săi CRITIAS și ALCIBIADE, stinjenitor pentru democrația ateniană prin propria-i atitudine filosofică, cslj; TM7'31111 3" <*e a fi corupt tineretul și de impietate față din

„ <e a coru

e ze cetății: condamnat la moarte, refuză să evadeze din respect pentru legile patriei sale și bea cucuta în închisoare. Motivele condamnării sale (p. 124 și 271-271). Gîndirea lui (p. 343).

PnS*1? Și drePlul războiului (p. 179). p°rtrectuî lui Socrate (ii. 169).

SOFISTICA

P. 346).

SOFOCLE

Poet tragic, născut, la Colonos, lângă Atena, în 490. Ț copilul unui armurier bogat. A condus, chitind la Jjra, eoni] efebilor ce intona imnul victoriei după bătălia d(> j;\ gaja mina. încă de la primul concurs dramatic la cart a pârție; pat 1-a învins pe Eschil (468). .Strateg In 441. l;-v însoțit pe Penele în expediția împotriva Sa moșului. A nñirit ia Atena în 406. A cîștigat douăzeci de concursuri. Din ceje 130 de piese pe care le-a scris, ni s-au păstrat doar șapte tragedii: Ajax, Antigona (442), ELcctra, Oedip rctjc, Trahi-nienele, Filoctct (409), Oedip LaColonoa (Jucată în 4(tî, după moartea poetului), precum și fragmente dintr-u dramă satirică: Copoii (p, 333). Portretul lui Sofocle (ii. 1(53).

SOLO N

Poet și legiuitor născut la Atena prin 640. Originar dintr-o lamilic de vază, dar sărac, s-a îmbogățit prin comerț, în poemele lui a pledat pentru anexarea Salaminei. Arhonte în 594 – 593, reformează constituția și economia ateniană, își declară legile intangibile vreme de y.ece ani, călătorește departe, apoi se întoarce la Atena, unde a murit prin 550, dnpă ce a încercat zadarnic să lupte împotriva lui Pisistrate. Elegiile lui morale și politice constituie prima operă literară ateniană ce s-a păstrat. A fost trecut în rîndul celor șapte înțelepți.

Legile sale (p. 74, 86, 288). Poezia lui (p. 330).

SPARTA

Cetate laeoniană întemeiată în secolul IX prin SYNOICISMUL a patru sate și orînduită de un legiuitor pe jumătate legendar, LICURG, ca un stat oligarhic și militar ce a dăinuit vreme de secole fără transformări vizibile. Devenită cea mai puternică cetate din Peloponcs (p. 80), Sparta s-a aflat în veacul V într-o lungă rivalitate cu Atena (p. 114 și urm.) asupra căreia a ieșit victorioasă (p. 122), Dar după o scurtă perioadă de incontestată hegemonie (p. 124). puterea ei a fost înfrîntă de către EPAMINONDA. Pentru constituția spartană a se vedea p. 309 și urm. Orașul fie compunea din mai multe așezări destul de îndepărtate unele de altele, de la Pitane, la nord, pînă la Amyclai, la sud, dc-a lungul văii Euro-tasuluL Bizuindu-se pe Vitejia soldaților săi, n-a avut niciodată o incintă fortificată pînă la sfîrșRul epocii clasice-Săracă în monumente, posedă totuși sanctuare venerate, ca cel al Atenei Halkioikos („cu lăcașul de bronz”)-- a' car1" templu era împodobit cu plăci de bronz, al Artciuidei Orna (divinitate agrară) sau cel al lui Apolo do, la Amyclai- c statuia zeului șezînd pe „tronul" său, operă datorată lul BATYCLES din Magnezia (p. 82).

SPONDOFORI

y (ti

Ambasadori însărcinați cu proclamarea Sn cetățile "r^^Q\ a arm i sUș iu Ui i sacru, prijejujt de Jocurile olimpice (P-

STAFILODKOMIE

riTcă cu ciorchinele de strugure ce făcea parte din sărbătoareaCarneenelor, la Sparta (p. 228),

STELE FUNERARE

(p. 239 și ii- ^> 58 și 9:î- U7>-

STEPTERION

Dramă sacră ce se juca odată la opt ani, la Delii (p. 223, 259),

STESIIIIOU

poet liric născut ia Uinu-ra, că!.re mijlocul secolului Vii (p. 330).

STRATEGI

Comandanți niilifnri in nuuiăr de ?.oce. aleși ia Atena pe termen de un an. Vezi Aristotel, Constituția atcnienilor, 61. Rolul lor în armata (p. 155),

SYCOFANȚI

Indivizi ce dădeau în judecată sub diverse pretexte pe cetățenii bogați în speranța de a primi o parte din bunurile acestora în cazul în care ar fi fost condamnați. Originea cuvîntului nu este clară, dar folosirea lui de către oratori arată cîtă teamă și dezgust deopotrivă inspirau acești denunțatori aproape profesioniști.

SYNEGOROS

Prieten al unui pledant (intimat), ca re-1 ajută benevol cu elocința sa, în fața unui tribunal. A mi s c confunda cu

LOGOGRAF.

SYNOICISM

Unire a mai multor sate într-o cetate. Atare act politic nu este însoțit întotdeauna și de o concentrare urbană. Tczeu trecea drept reali/atonii synoicismului atenian. Unele cetăți, ca Mçgalo polis, nu luat ființă prin synoicism chiar în epoca clasică (p. 7t, 277).

SYNOIKIA

Imobil de locuit pentru mai multe familii (p 286).

TALES

't H 'in Pr*ma Juniătate a veacului VI, originar din Milet. ^ Y• deopotrivă matematician, astronom și filosof al naturii. 117 rtrrtii apa drePt elementul primordial. A fost .trecut în uul celor șapte înțelepți (p. 80. 283. 341).

TAMUCS

Sentiment fie respect și de teamă religioasă (p, 195-. 19^

TANAGRA

Oraș din Bcoția, aproape de hotarul cu Altica, celebru prja descoperirea in necropola din vecinătate a numeroase ljoy. rine de teracota, dalind mai ales din secolul IV, Bătălia de la Tanagra, din 457 (p. 100).

TARENT

Colonie a Spartei în sudul Italice, întemeiată la finele Veacului VIII (p. 00 și i'ig. G, p. 58).

TASOS

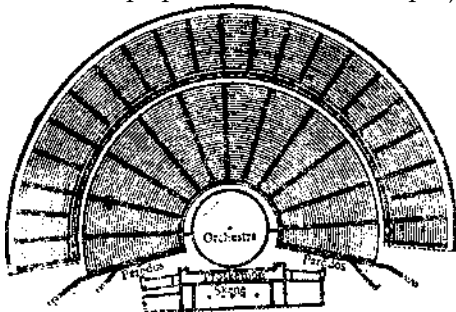
Insulă din Marea Tracici. A fost colonizat ă la începutul secolului Vil de către parieni, conduși de Telesiele.s. tatăl poetului Aruiloh (p. 02 și l'ig. 5, p. 41). La sfârșitul arhaismului era cetatea cea mai prosperă din nord, grație exploatării minelor de aur și argint din muntele Pangcu, situat pe continent. După ce în 481 s-a supus lui Darius, a intrat în Liga de ia Delos, pe care a încercat s-o părăsească în 466 – 465. A fost asediată și cucerită de Cimon în 403 (p. 108). Bogăția ei a rămas însă considerabilă pină la stîrșitul antichității (marmură, ulei, vin, piață de sclavi traci). Patrie a pictorului POLIGNOT și a atletului Teogenes. Orașul antic era situat în nordul insulei, dominat de, o dublă acropole (sanctuarele Atenei și al lui Apollo) și încins de un puternic zid de marmură și gnais (începutul secolului V), Au fost identificate portul, agora și mai multe. Ranetuare, printre care cel al lui Heraklcs, al cărui cult era deosebit de important în acest oraș. Basorelief cu Hermes și Grațiile (ii. 194).

TEAGENES

Tiran clin Megara, din a doua jumătate a veacului VII

TEATRU

Dacă scările largi ale palatelor crtane, dominîm! cile o piață, pot fi considerate prototipurile îndepărtate ale tea- iruiui grec, abia la Atena, la fin«le veacului V. apare teatrul propriu-zis, compus dintr-o esplanadă de pămînt bătătorit (orchestra).unde.corul evoluează în jurul altarului lui Diony-SOK, dintr-o amenajare pentru spectatori, realizată pe o schelărie o vi pe un teren în pantă și dintr-o baracă de pînza sun lemn pentru actori. O evoluție destul de rapidă a dus In realizarea unor construcții în materiale solide: primele vestigii de acest gen au ieșit la iveală în teatrul lui Dionysos tilcuterios, situat pe panta de sud a Acropolei; ele datează chiar din ultimul sfert, al secolului Y. în a doua jumătate a veacului IV, tipul teatrului grec in piatră este bine fixat (teatrul lui Dionysos la Atena, fig. HI, ?• ^, voi. II, teatrul de la Epidaur, fig. 30, p. 119, voi. »• și ii. 121). Băncile de piatră ale spectatorilor se etajau în hcmiciclu pe panta unei coline, împărțite prin scan

Fia. 30. TEATRUL DE LA EPIDAUUR
(După DorpMd)

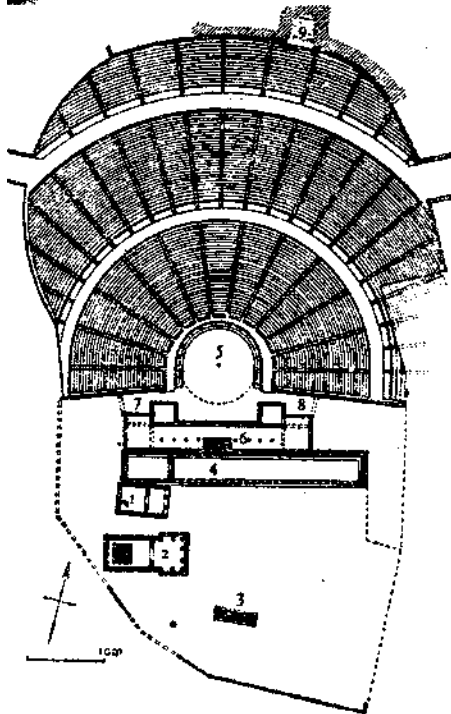
In jurul orchestrei circulare, în mijlocul căreia se ridică altarul lui Dionysos, băncile formează un semicerc depășit. Pe înălțime, ele sînt împărțite în două zone, inferioară si superioară, de o trecere (diazoma) deasupra căreia scările își dublează desimea. Clădirea scenei (skene) este precedată de un portic aflat în fața orchestrei (proskenion). Intre scenă și bănci se află do fiecare parte cîte o trecere (parodos) prin care se ajunge în orchestră.

în sectoare și uneori și în zone suprapuse, de către unul sau două coridoare horizontale, în centru se afla orchestra circulară, în spatele căreia și ridicau clădirile scenei (skene) ce făceau oficiul de fundal, decor și de culise. O estradă joasă, de lemn, coincind cu orchestra prin scări de câteva trepte, găzduia actorii când aceștia îi luau parte la mișcările corului din orclislră. Zidul scenei este străpuns de patru uși care dau pe această estradă. Aparițiile (mai ales ale divinităților) se puteau produce la etaj. în fața zidului scenei se putea afla un portic puțin adine (proskenion), care dădea mai multă amploare cadrului. Element, e mobile, în lemn sau pînă, îmbogățeau decorul. Divers r mașini de scenă erau folosite pentru efecte speciale. Actorii, cu toții bărbați, purtau măști ce defineau personajele, servind totodată de megafoane.

Originea culturală a teatrului grec (p. 224 și urm.). Reprezentațiile (p. 220 și urm.). Poeții tragici și comici (p. 333 și urm.).

TEBA

După legendă, acest oraș al Beoției a fost întemeiat de fenicianul Gadmos, condus apoi de dinastia Labdacizilor (cărora » aparțineau Laios și Oedip), asediat de cele șapte căpetenii argieue și distrus de fiii acestora (Epigonii). El a -1^ a s^I Situl epocii miceniene cetatea cea mai importa din Beoția, dar a trebuit să lupte multă vreme împo-

1 SANCTUARUL LUI
DIONYSOS ELEUTERIOS DE LA ATENA

(După DSrpfeld)

1. Vechi ui templu 2. Noul templu (secolul IV) 3 Altar 4 Portic 5. Orchestra teatrului 6. Clădirea scenei 7 s Accese laterale ce dau in orchestră 9. Monumentul hore "ic al M nrasyls (secolul IV), tăiat In faleză, deasSpra" băncilor teatrului.

triva rivalei sale Orhoraene. S-a aliat cu perșii în timpul războaielor medice, iar apoi a luptat împotriva Atenei (bătăliile de la Tanagra în 457 și de la Coronea în 447). ocupata în 3<S2 de o garnizoană lacedemoniană, eliberată în 379 de PELOPIDA, Tcba n devenit o mare putere militară grație lui EPAMINONDA (p. 130 si urm.). Dar moartea acestuia la Mantinea (362) a pus capăt hoaeionlei li-banc. Hăsculindu-sc împotriva lui Alexandru în 336, orașul a fost cucerit, depopulat și distrus. Pe acropola tebaml numită Cadmeea, a cărei incintă era străpunsă de șapte porți., au fost identificate resturile unui palat micenian din vencil XIV, care a ars prin secolul XIII. 12°

Cetate din Arcadia, celebră prin templul Atenei Alea ale ^
cărui planuri au fost făcute de SCOPAS, la mijlocul sco- 1

lului IV. Au fost găsite câteva fragmente ale statuilor ce : frontoanle.

;TEMISTOCLE

Om politic atenian, născut prin 525. Arhonte în 403. conducător politic de mare autoritate între 490 – 480, a creat puterea navală a Atenei, amenajând porturile de la PIREU și construind triere din venitul minelor de argint de la Laurion. În 482 l-a ostracizat pe adversarul său Aristide. Când s-a produs cea de a doua invazie persană, i-a sfătuit pe atenieni să evacueze orașul și a constrâns flota greacă să dea bătălia la Salamina (480). Începe construcția Zidurilor Lungi între Atena și Pireu. Ostracizat și rându-i în 471, după un conflict cu Cimon, a uneltit împreună cu Pausania. Implicat în acțiunile îndreptate împotriva celui din urmă, s-a refugiat la Marele Rege, care l-a primit cu generozitate. A murit la Magnezia pe Sipylos în 459 (p. 102 și urm.). Portretul i-l cunoaștem datorită unui bust de la Ostia (ii. 46).

TEMPLU

Este casa zeului. Derivă din megaron: elementul principal este sala cea mare, precedată de un portal susținut de două coloane între prelungirile zidurilor laterale (numite anfae). În epoca clasică, planul obișnuit comportă un vestibul (pronaos), care de obicei dă spre est, o încăpere sau cella ce adăpostește statuia zeului, în fine un portal posterior (opistodom), unde se păstrează tezaurul și ofrandele. În exterior, templul este uneori înprejmuit cu o colonadă continuă: în acest caz se numește peripier. Fațada poate avea pur și simplu două coloane între ante, un portic anterior (templu prostii), sau câte un portic la ambele capete (templu amfiporstil). Întreaga clădire este așezată pe sub-strucții acoperite de un nivel de reglaj pe care se ridică postamentul, format în genere din trei rânduri de blocuri, dintre care ultimul, ce susține colonada, se numește stilobat. Câteodată accesul este facilitat de o rampă. Coloanele susțin tablamentul pe care se sprijină extremitățile șarpantei, sprijinită de asemenea, când e nevoie, de o colonadă interioară, aflată în cella, avînci, în genere, două niveluri suprapuse. Un exemplu edificator este interiorul Hefaisteion-ului din Teseion (fig. 33, p. 122, voi. II). Vezi ORDIN. Delfi (p. 259 și ii. 106)

Partenon (fig. 32, p. 122, voi. II, si i). 183, 186). Olimpia (ii. 104, 105). Basileica (ii. 178)-Pactum (i), își, 182, 222). 1 Segesta (fi. i84).

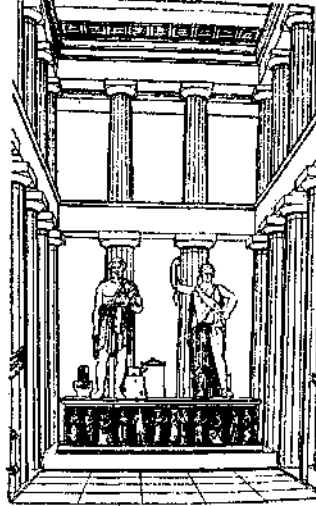
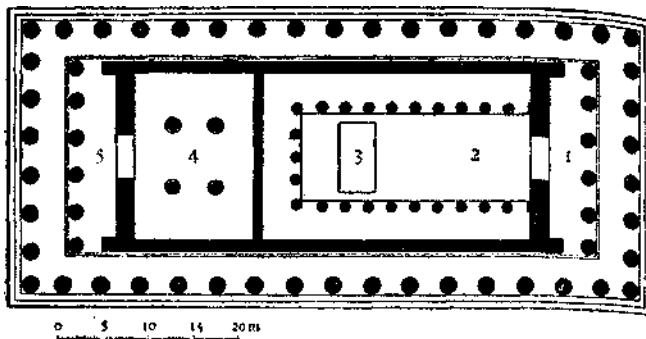

Fig. 32. PARTENONUL

1. Porticul de intrare sau pronaos 2. Sala principală sau cella. 3. Soclul statuii Atenei Partenos 4. Sala cu patru coloane (sau Partenonul propriu-zis) 5. Porticul posterior sau opistodom.

Fig. 33. INTERIORUL HEFAISTEIONULUI (Reconstituire de G.P. Stevens, 1947)

TEODOR

1. Sculptor, arhitect și orfevru din secolul VI, originar din Samos. A descoperit turnarea în ceară pierdută a marilor statui de bronz (vezi BRONZ), a construit împreună cu Uoicos templul Horei din Samos și a cizelat vestitul inel al lui Policrat, precum și un crater mare de argint, închinat la Delfi de către tiran. (p. 365).
 Înterel de pe fațada vestică. Mai târziu a luat parte la - mausoleului de la Halicarnas (p. 356).

TIJANOCTONI

juniiere dată lui Harmodios și Aristogeiton, care au ucis în 514 pe unul din fiii și urmașii lui Pisistrat, tiranul Atenei, Hiparh. Statuile lor de bronz, opere ale lui Antenor (Frutpâ 510) se află în oraș și au fost luate de Xerxes în 480 și înlocuite în 477 de un al doilea grup datorat lui Critios și Nesiotes (p. 79, 87, 297). A se vedea HARMODIOS, ANTENOR, CRITIOS.
 (P. 28 și fig- 27, p. 8-1, voi. II; ii. 9 și 10).

TIHTEU

Poet liric căruia trăiește în Sparta în a doua jumătate a secolului VII. Elegiile lui marțiale (p. 82, 1(50. 330).

TRAGEDIE (P. 333 și urm.).

TRASIBUL

1. Tiran din Milet (finele secolului VII și începutul celui următor, p. 76).

2. General și om politic atenian care a jucat un rol important în a doua parte a războiului peloponesiac. În timpul revoluției celor Patru Sute a comandat flota ateniană la Salius și a contribuit la restabilirea democrației, în vremea bătăliei navale de la insulele Arginuse era Irierarh și s-a numărat printre acuzatorii strategilor. Exilat la Teba de către cei Treizeci, s-a întors în 403 cu câțiva adepți, a cucerit fortăreața Fyle, apoi Pireu I și a fost principalul autor al căderii tiranilor. A condus apoi, în 389, operații militare în nordul Mării Egge și a murit în anul următor (p. 120).

TRIB

Principala subdiviziune a unei cetăți grecești (p. 300).

TRIBUT

Contribuție bănească vărsată de un stat sau altul unui organism federal. Plătit de membrii primei Ligi maritime de Delos proporțional cu averile lor respective, tributul era ridicat în fiecare an de către funcționari anume, lielanotamii. 1 mă în 454 a fost depus în templul lui Apolo de la Delos, apoi a fost transferat la Atena și păstrat pe Acropole. De la început a instituit un venit esențial al statului ateniian, care-i cetățenilor dată la patru ani, perceptiile de la orașele grupate în cinci districte. Listele impozitare au fost trecute sumele datorate sunt impozitate

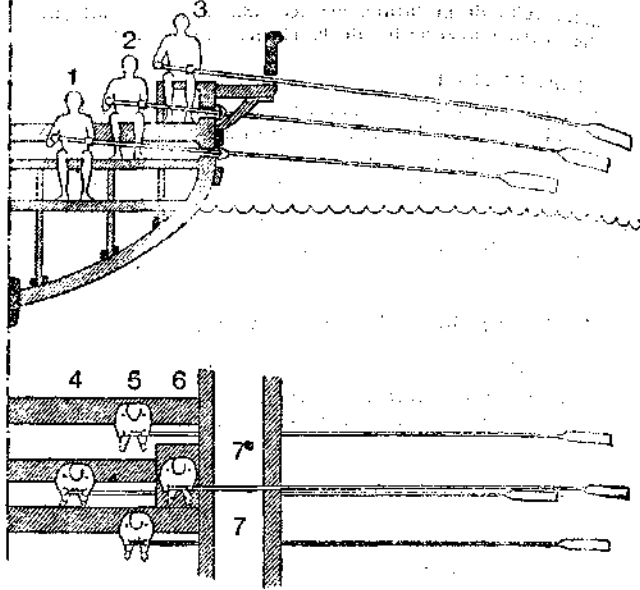

Fig. 34. DISPUNEREA VÎSLAȘILOR PE TRIERA

1. Talamit 2. Zeugit 3. Tranit 4. Talamii 5. Zeugiți 6. Traniți
7. Galerie exterioară

TRIER ARH

Comandantul unei triere (p. 172).

TRIERARHIE

Vezi LITURGIE și p. 172

TRIERĂ

Vas de luptă cu trei rânduri de vâslăși, a cărei primă construcție era atribuită corintienilor (p. 169 și urni. fig. 84, și ii. 79).

TUCIDIDE

1. Om politic ateniian, fiul lui Melesias. Adversar al lui PERICLE, a fost ostracizat în 414.

2. Istoric ateniian, fiul lui Oloros, născut prin 460 dintr-o familie bogată înrudită cu prinții traci. Poseda mine de aur în regiunea muntelui Pangeu. Strateg în 421, nu l-a putut opri pe Brasidas să nu cucerească Amphipolis și i-a trebuit să se exileze în Turcia. A început atunci să scrie istoria războiului peloponesiac (p. 339). La întoarcerea în Atena după 404-403. a fost asasinat. Portretul lui Thucydides (il. H) -

XENOFAN

Filosof din secolul VI, născut la Colophon, în Ionii. Exilat când Cyrus a anexat cetățile ionice (540), refugiu în Elaea, unde a întreprins o școală de filosofie imortală (p. 270, 342).

Ilia

XENOFON

Scriitor ateniian născut în 427. A urmat învățătura sofistilor apoi pe cea a lui Socrate (p. 124). De familie aleasă și cu opinii aristocratice, părăsește Atena la căderea celor Trei-zece și participă cu mercenarii greci la expediția lui (Arul cel Tăușar, apoi la retragerea celor Zece Mii (p. 12: >). i. urmat pe Agesilau în Ionia ('396), apoi la Coronea ('394j, unde ia parte la bătăliea armatei lacdemoniană. Alungat din Atena, se retrage la Sparta, iar lacdemonienii îi dau un domeniu la Scillus, aproape de Olimpia. Acolo a scris Banchetul, Memorabilia, în care îl aduce în scenă pe Socrate, 1 ratatele despre vânătoare, și echitații e, o Constituție a Lacdemoniei, Ciropedia, Anabasis și Helenicele. Eleenii îi devastează moșia în 371; se retrage atunci la Corint, în 307 seninția de exil este anulată, iar Xenofon se întoarce la Atena, unde moare în 355 (p. 340 – 341).

XOANON

Statuie cu înfățișare primitivă, în piatră sau lemn. La plural se spune xoana (p. 200).

ZNV veacul V, originar din Eleea, în Italia de sud. filosof { Jggtitlele sofisme care negau existența mișcării o „82, }5, 196).

•<>inar din Ileraclea (existau mai multe orașe cu pictor o"» ^^.^ la finlc scooiului V și la începutul aCCS- Amator.*A stat o vreme la Atena și a lucrat pentru celui u" elall ai Macedoniei, îi erau mult admirate caractecele Aturajist al picturii sale și virtuozitatea jocului do tcrul na mo(jelajului. A pictat și tablouri într-o singură XarMP- 352, 365, vezi și PICTURA).

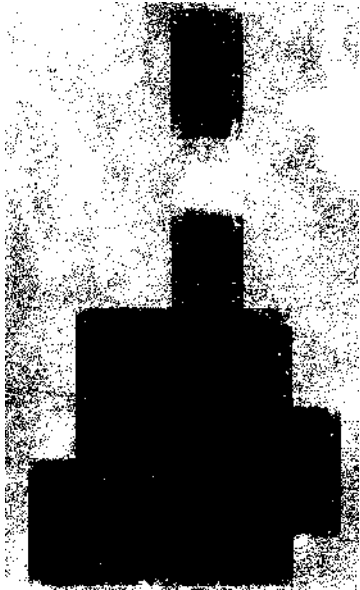
ZANLIS

Statui de bronz ale lui Zeu s pe care helanodicii le ridicau la Olimpia din amenzile încasate (p. 231).

ZECE MII

Corp de mercenari greci care a luat parlc la expediția lui Cîrus cel Tînăr împotriva lui Artaxerxes II, în 401. După înfringerea și moartea lui Cîrus la Cunaxa, căpeteniile acestor mercenari, aflate sub comanda unui spartan pe nume Clearchos, au fost arestate și executate de perși în cursul unor negocieri. Xenofon. care urina expediția ca particular, fiind oaspete, și prieten :tl unuia dintre strategii astfel masacrați, a întărit curajul /druncinat al grecilor și a fost ales strateg împreună cu alți patru ofițeri. Aspra retragere, pli"ă de lupte și de peripeții, a durat întreaga iarnă 401 – -100. pinii la sosirea pe țărmurile Mării Negre, salutată cu vestitele strigăte: Talasa, Talasal (marea, marea!). Hfin-torși în Europa după noi aventuri, supraviețuitorii s-au pll!j în serviciul Spartei, în 390, spre a reîncepe îndată războiul în Asia împotriva satrapilor Tisaferne și Farnabazos (P 124, 186).

128

BIBLIOGRAFIE

Indicațiile date mai jos constituie rezultatul unei alegeri foarte severe. Au fost reținute fie lucrări fundamentale, fie cele ce înfățișează stadiul recent al cunoștințelor și problemelor și, pentru ușurința cititorului, ele sînt înșiruite în ordinea capitolelor acestei cărți.

î. CIVILIZAȚIA MICENIANA

Descifrarea linearului B a constituit o cotitura hotărîtoare în studiul acestei civilizații. Ea a fost adusă la cunoștința învățaților de un articol al lui M. Ventris și J. Chadwick, Evidence for Greek Dialect in the Mycenaean Arcbhes, în, Journal for Hellenic Studies, 73, 1953, p. 84–105. A se vedea și J. Chadwick, The Decipherment of Linear B, New York, 1958. Culegerea de texte fundamentală este: M. Ventris, J. Chadwick, Document s in Mycenaean Greek, Cambridge, 1956. Au urmat alte culegeri și studiile continuă. Ca exemplu de cercetare lingvistică poate fi citat: M-Lejeune, Memoires de philologie mvcenienne, Pa~ ris, 1958.

în ce privește tabletele de la Cnosos, date în general în secolul XV, o părere diferită a susținută de L.R. Palmer, Mycenaean and^ noans, Londra, 1961, care le situează abia secolul XII.

Despre principalele așezări, se pot consulta: \ Generalități: F. Matz, Kreta, Mykene, Troja, Stuttgart, 1956; S.Marinatos, M. Hirmer, Crete and Mycenae, 1960 (bogat album fotografic). 2 Micene: A.J.B. Wace, Mycenae t Princeton, 1949; G E. Mylonas, Mycenae and tbc Mycenaean Agc, Londra, 1966. Recentele descoperiri de la Tern,

datorate lui S. Marinatos, au pus într-o nouă perspectivă problema distrugerii lumii miceniene: a se vedea expunerea vie și nuanțată a lui H. Van Effenterre, *La sconde fin du monde, Afycencs et la mort d'une civilisation*, Toulouse 1974 (cu ilustrații și bibliografie).

3. Tirint: G. Karo, *Führer d'art* Tiryns, Alena, 1934 și publicarea săpăturilor, Tiryns, 4 volume, 1912 și urm.

4. Pylos: dările ele seama ale lui C. Blegen, în *American Journal of Archaeology*, 43, 1939, p. 557 și urm și, din 1953, anual, în același periodic.

5. Treia: C. Blegen și colaboratorii, *Troy*, 4 volume, Princeton, 1950 – 1958.

Despre ceramica miceniană esențiale sînt lucrările lui A. Furumark, *The Chronology of Mycenae*, 1941 și *Mycenaean Pottery: Analysis and Classification*. Ceramica attică a format obiectul unui studiu special: F. J. Stubbings, *Mycenaean Pottery of Attica* în *Annual of the British School of Athens*, 42, 1947, p. 1 și urm.

H. PERIOADA GEOMETRICA

Bibliografie recentă, foarte extinsă, privitoare la problema homerică pusă deopotrivă în legătura cu civilizația perioadei geometrice (contemporană poetului) și Cu civilizația miceniană (la care se relexa retrospectiv). Pot fi consultate: *• In franceză: A. Severtens, *Homere, I, Le cadre et son oeuvre*, III, U artiste.

. > 1950 1943

1948; F. Robert, *Homere*, Paris,

131

germană: W. Schadewaldt, *Das homerische Helden und Werk*, ed. a IH-a, Stuttgart, 1959; A. Ueck, *Die homerische Frage*, Darmstadt, 1974;

importanta serie publicata sub titlul *Archaeologia Homerica* (numeroase fascicule redactate de diverși specialiști).

3. în engleza: H.L. Lorimer, *Homer and the A10, numents*, Londra, 1950; M.I. Finley, *The World of Odysseus*, Londra, 1956; T.B.L. Webster, *From Homer to Mycenae*, Londra, 1958 (tradusa în franceza sub titlul *La Grece de Mycenes a Homere*, Paris, 1962); D. Page, *History of the Homeric Iliad*, Berkeley (California), 1960; G.S. Kirk, *The Songs of the Homer*, Cambridge, 1962. Trebuie semnalată și lucrarea colectivă- condusă de A.J.B. Vace și F.J. Stubbings, *A Companion to Homer*, Londra, 1963 (priviri generale, asupra diverselor aspecte ale problemei, utile și uneori discutabile). O importantă expunere referitoare la perioada intermediară dintre epoca miceniană și cea geometrică este cartea lui A.M. Snodgrass-S, *The Dark Age of Greece*, Chicago, 1971.

Privitor la ceramica geometrică se vor consulta lucrările generale despre ceramică indicate la capitolul IX, adaugîndu-li-se V.R. d'A. Desbo-rough, *Protogeometric Pottery*, Oxford, 1952. A se vedea, de asemenea, B. Schw.reitzer, *Die Geometrische Kunst Griechenlands*, 1969 și J.N. Cold-stream, *Greek Geometric Pottery*, Londra, 1968.

III și IV. EPOCILE ARHAICA ȘI CLASICĂ

Pentru istoria acestei perioade trebuie să ne adresăm mai întii textelor marilor istorici greci, He-rodot, Tucidide și Xenofon, cît și istoricilor „minori” (pentru cei din urmă a se vedea mai vechea, dar încă utila, ediție a lui C. Müller, *Fragmenta Historicorum Graecorum*, Paris, 1841 – 1870, cu traducere latină, și ediția recentă a lui F. Jacob) % Die Fragmente der griechischen Historiker, Berlin-Leida, în curs de apariție din 1923, cu comentarii în germana).

Expuneri istorice de ansamblu: 1. în franceza-F. Chappouthier și A. Aymard, în P. Jouguet: *Les premières civilisations*, Paris 193 (capitolele referitoare la Grecia); Ed. Will, ^

nf) »rec et f Orient, I Le V-e siècle (510 – 403) Paris, 1972; II, Le IV-e siècle et l'époque hellénistique (cu colaborarea lui C. Mosse și P. Roukowski), Paris, 1975. G. Glotz și R. Cohen, *Histoire grecque*, I, Des origines aux guerres macédonniennes. H» *La Grèce au Ve siècle avant J.C.* La Grèce V «IV-e siècle: la lutte pour l'hégémonie^ Paris, 5*925- – 1936 (lucrare amănunțită, dar depășită); P. T. Eveque, *Voyage grecque*, Paris, 1964. 2. în germana: H. Bengtson, *Griechische Geschichte*, ediția a IV-a, München, 1969 (excelent manual critic și foarte bine informat). A se vedea, de asemenea, I. Weiler, *Griechische Geschichte*, Ein-îlă:rung, Qitellenkunde, Bibliographie, Darmstadt, 1976. 3. In engleza: în *Cambridge Ancient History* se vor consulta mai ales volumele IV, V și VI\ ediția a IV-a, 1953. Expunere recentă și sintetică: N.G.L. Hammond, *A History of Greece to 322 B.C.*, ediția a II-a. Oxford, 1967.

Hărți utile la ț. Bengtson și V. Milojcic, *Groaser historischer Weltatlas*, I, Vorgeschichte und Altertum, München, 1953.

O expunere de ansamblu despre colonizare la J. Berard, *Uxpansion et la colonisation grecques jusqu'aux guerres*

mediques, Paris, 1960; a se vedea și C. Roebuck, *Ionian Trade and Colonisation*, New York, 1959. Despre epoca arhaică: A.R. Bum, *The Lyric Age of Greece*, Londra, 1960; Th.J.. Dunbabin, *The Greeks and their Eastern Neighbours*, Londra, 1957 și *The Western Greeks*, Oxford, 1948. A se vedea și C. Mosse, *La colonisation dans l'antiquité*, Paris 1970.

V. RĂZBOIUL

Pot fi consultate: J.P. Vernant (și colaboratorii), *Problèmes de la Guerre en Grèce ancienne*, Paris, 1968; A.M. Snodgrass, *Arms and Armour of the Greeks*, Londra, 1967; J.K. Anderson, *Military theory and Practice in the age of Xenophon*, 133 7-°; și ^ ucrânele lui Y. Garlan. Despre fortificații, vezi F.E. Winter, *Greek Fortifications*, Toronto,

Gorce și Mortier, *Histoire generale des Grecs, Grece-Rome*, Paris, 1944 (analiza fină, -ofundă și sugestivă, întemeiată pe mărturia lui Pausania și Pe cea a inscripțiilor și monumentelor arheologice); L. Gernet și A. Boulanger, *Le génie grec dans la religion*, Paris, 1932 (punct de vedere preponderent sociologic). 2. în germană: M.P. Nils-Geschichte der griechischen Religion, I, ed,

135

son

a I-a, 1967; II, ed. a II-a, 1961, München. Este manualul de baza pentru orice studiu privind religia greacă. Volumul II tratează despre religia elenistică și a epocii romane, dar conține și prețioase indicații pentru epoca anterioară. 3. în engleză: J. Harrison, *Prolegomena to the Study of Greek Religion*, Londra, 1903 (punct de vedere etnologic); L.R. Farnell, *Cults of the Greek States*, 5 volume, Londra, 1896–1909.

Referitor la mitologie, se va consulta micul Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine al lui P. Grimal, Paris, 1951 (foarte comod: dă principalele referiri la textele vechi); masivul Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie al lui W.H. Roscher, Leipzig, 1884–1937; sau manualul lui H. J. Rose, *A Handbook of Greek Mythology*, Londra, 1928 (reeditată de mai multe ori, ultima oară în 1958). Numeroase articole despre mitologie în *Real-Encyclopädie* (a se vedea sfârșitul cap. X). De asemenea și L. Sechan și P. Leveque, *Les grandes divinités de la Grèce*, 1966.

Despre culte: P. Stengel, *Die griechischen Kulturbilder*, ed. a III-a, München, 1920, și *Uptfrrbrauche der Griechen*, 1910; L.R. Farnell, *Greek Hero Cults*, Londra, 1921. Culegeri de Jgii sacre: I. Von Prott și L. Ziehen, *Leges sacrae*: 1896–1906; F. Sokolowski, *Lois sacrées de Mésopotamie*, Paris, 1955 și *Les hiérolies sacrées des cités grecques* (supplément), Paris, 1962.

Despre cultul morților: K. Friis Johansen, *The Grave-Reliefs of the Classical Period, an of Interpretation*. Copenhaga, 1951. Despre p. ^ ia ^-leusis: G.R. Mylonas, *Eleusis and Eleusinian Mysteries*, Princeton, 1961. Despre

Teogenes din Tasos: J. Pouillotix, *Recherches sur l'histoire et les cultes de Thasos*, I, Paris, 1954 p. 62 și urm. (cu rezervele exprimate în *Revue des études grecques*, 72, 1959, p. 359–361). Ța, blea de la Farsalos cu textul orfic a fost publicată de N. M. Verdilis, *Archeologike Ephemeris*, 195C__1951, p. 99. Studiu recent: G.D. Kurtz și J. Boardman, *Greek Burial Customs*, Oxford, 1971. Despre oracole: micul volum al lui R. Flacelière, *Devins et oracles grecs*, Paris 1961, cu o excelentă punere în tema. A se vedea și M. Delcourt, *L'oracle de Delphes*, Paris, 1955-HAV. Parke și D.E. Vroomell, *The Delphic Oracle*, 2 voi., Oxford, 1956; P. Amandry, *La mantique apollinienne à Delphes*, Paris, 1950. Prezentare generală a sanctuarului de la Delfi, cu excelente fotografii: P. de la Coste-Messelière și G. de Mire, *Delphes*, ed. a II-a, Paris, 1957.

VII. CETATEA

O excelentă introducere în problema este lucrarea lui V. Ehrenberg, *Der Staat der Griechen*, I, *Der hellenische Staat*, Leipzig, 1958, tradusă în engleză, *The Greek State*, ed. a II-a, Londra, 1969; tradusă în franceză sub titlul *État grec*, Paris, 1976, cu adăugiri bibliografice de Ed. Vill. Lucrarea lui G. Glotz, *La cité grecque*, reeditată de P. Cioche, Paris, 1953, este în egală măsură sistematică și confuză. O foarte bogată documentație despre instituții, în G. Busolt și H. Swoboda, *Griechische Staatskunde*, ed. a III-a, 2 voi., München, 1920-1926. Introducere în izvoarele epigrafice, în G. Klaffenbach, *Griechische Epigraphik*, ed. a II-3; Göttingen, 1966; A.G. Woodhead, *The Study of Greek Inscriptions*, Cambridge, 1959; J. Pouilloux, *Choix d'inscriptions grecques*, Paris, 1960; X-nt~veau choix d'inscriptions grecques, Paris, 1971; L. Robert, *L'Épigraphie*, în *Encyclopédie de la Pleiade*, *L'histoire et ses méthodes*, p. 453–497, Paris, 1961.

1°

Caracteristicile cetății grecești: E. Kirsten, *Die ariechische Polis als historisch-geographisches Problem des*

Mittelmeerraumes, Bonn, 1956; C.B. Vélles, The Greek City, în Stitdi in onore di A. Calderinî e R. Paribeni, I, 1956, p. SI – 99.

Despre economia lumii grecești: F.M. Heichelheim, Wirtschaftsgeschichte des Altertwns, ed a II-a, Leida, 1970. Despre sclavaj, \Y/.L. Wester-mann, The Slave System of Greek and Roman Antiquity, Filadelfia, 1955; M.î. Finley, Slavery in Classical Antiquity, 1960 și The Ancient Eco-nomy, 1973, cît și Probleme* de la terre en Grece ancienne, Paris, 1973.

Despre urbanism: R. Martin, Uitrbamsme dans la, Grece antique, ed. a II-a, Paris, 1975; R.E. Wycherley, How thc Grccks built the Citiel, Loiv dra, 1949, reeditată în 1962. Despre educație: H. I. Marrou, Histoire de l'education dans l'An-tiquite, ed. a VI-a, Paris, 1965; W. Jaeger, Paideia, The Ideals of Greek Culture Oxford I 1936; 11, ^1944; III, 1945. Despre viața zilnică: R. Hacehere, La vie quotidienne en Grece au vede de Pericles, Paris, 1959; Ch. Picard, La vie pnvee dans la Grece classique, Paris, 1930. Despre monedele grecești: Ch. Seltman, Greek Coins ed a II-a, Londra, 1955; B.V. Head, Historia Nummo-nun ed, a II-a, Oxford, 1911. Despre mărimea vaselor comerciale: L. Casson, în Stitdi.. . A Cal-aermi e R. Paribem, î, Milano, 1956, p. 231 – 238. . Despre relațiile dintre cetăți: V. Martin, La vie internaționale dans la Grece des cites (VI-e-^*--<? f iede), Geneva, 1940.

yni. FILOSOFIE ȘI LITERATURA

- «f^ura greaca: R. Flaceliere, ve • Arairc/le la G>^> Paris, 1962 (alertă cel mâir r.°?anea^ 1970). Manualul recent dersrferri info.rmat este A. Lesky, Geschichte Privhor I en Lltfrat»'> ^- a JH-a," Berna, 1971. •7 K. S<i,Jai?°rS?tele scr»"torilor și filosofilor greci: ^ Die Bildnisse cler antren Dichter,

Redner ttnd Denker, Bale, 1943. Vezi și G.M. \. Richter, The P or t mit s of tbc Grcekt, Londra, 1965.

Pentru gândirea filosofică, în afara lucrării lui Jaeger citată la cap. VII, se va consulta A. R;, vaud Histoire de la pbilosofic, I, Des ongenes ^ la scolastiqie. Paris, 1948; P.M. Scnuhi, /{,,,,; sur la fortrwtion de ia pensee grccque, cd. a II-a, Paris, 1949; C.J. de Vogei, Greek Pbilosphy. u Collection of Texts selectcd and supplicd with some notes and explanathns, I, ThalesJoPlat,, 1963; W.K.C. Guthrie, -I History of Greek Phi-losophy, 3 voi., 1962 – 1969. Despre stanțe a se vedea P.H. Michel și J. Beaujeu, în II. Taton, Histoire generale des sciences, i, La set etice an-tique et medievale, Paris, 1957. Vezi și K. von Fritz, Grundprobleme der Geschichtc aer anttken Wissenschaft, 1971.

IX. ARTA

Am făcut o scurta și sintetica trecere în revista a artei grecești din sec. VI pîna în IV în R. Huyghe, L'art et l'honmn', î, Paris, 1957, p. 251 – 298. A se vedea și albumul meu Ar t grec, Paris-Lausanne, 1966. Despre Atena melancolica se va vedea fiul le t in de correspondance helleniqu, 81, 1957, p. 141 – 159. Despre Hermes de la Maraton, vezi Ei ude s d'archeogie dassique, II, Anuale s de r Est, memoire no 22, Paris, 1959, p. 38 și urm. Despre tehnica ceramicii attice, a se consulta C.P.T. Naude, Acta Classica, II, Capetovvn, 1939, p. 106 – 116 și J.V. Noble, American Jnurndl of Archaeologv, 64, 1960, p. 307 – 318.

Exista vi multime de lucrări generale despre arta greacă. O inițiere lesnicioasa o constituie cartea lui G.M.A. Richter, *A Handbook of Greek Art*, Londra, 1959 și cea a lui R. Ginouves, *Urt grec*, Paris, 1964. O strălucită sinteză recentă: G-Hafner, *Geschichte der griechischen Kunst*, Zürich, 1961. Despre arta arhaică: G.M.A. Richter, *Archaic Greek Art*, New York, 1949. Despre

Dogeul artei clasice: P. Devambez, *Uart au Tpericles*, Lausanne, 1955. Album: J. Boardman, *J-D'riS' NV' Fuc%> part grec* Paris, 196-V fKpunere bogat ilustrată, în cele trei volume ale colecției *L'univers des formes* (Paris): P. Demargne, *naissance de l'art grec* (1964); J. Charbonneaux, R Martin, F. Villard, *Grece archaïque* (1968), *Grece hellénistique* (1969).

Manualele de baza privitoare la arhitectura sînt: D.S. Robertson, *A Handbook of Greek and Roman Architecture*, ed. a II-a, Cambridge, 1945; 1945; W.B. Dinsmoor, *The Architecture of Ancient Greece*, Londra, 1950; AAV. Lawrence, *Greek Architecture*, Londra, 1957; R. Martin, *Marine d'architecture grecque*, I, *Materiaux et techniques*, Paris, 1965;

Despre sculptura: Ch. Picard, *Manuel d'archéologie grecque: la sculpture*, 4 tomuri în 7 volume, Paris, 1935 – 1963 (tratat foarte detaliat, de la origini pînă în secolul IV); G. Lippold, *Die griechische Plastik* (în *Handbuch der Archäologie*), München, 1950 (manual foarte bogat, într o prezentare obiectivă și neîncărcată); G.M.A. Riefters, *The Sculpture and Sculptors of the Greeks*, ed. a III-a, Yale, 1950. Cărțile lui J. Charbonneaux, *La sculpture grecque archaïque și La sculpture grecque classique*, 3 voi., Paris, 1945–1946, rămîn o lectură deosebit de sugestivă.

Despre pictura și ceramică: M. Robertson, *La peinture grecque*, Geneva, 1959. O excelentă introducere în ceramică în F. Villard, *Les vases grecs* Paris, 1956. Manualul de bază aparține lui A. Rumpf, *Malerei und Zeichnung* (în *Handbuch der Archäologie*), München, 1953. A se vedea și R.M. Cook, *Greek Painted Pottery*, Londra, 1960. Despre numismatică, a se vedea G.K. Jenkins, *Monnaies grecques*, Paris, 1972.

Privitor la glicptică, se va consulta introducerea lui G.M.A. Richter, *Metropolitan Museum of Art, New York, Catalogue of Engraved Gems, Greek, Etruscan and Roman*, Roma, 1956, n. XV 51 "9 urm. , f

X. GENERALITĂȚI

Cititorul dornic să-și precizeze cunoștințele despre principalele așezări antice din Grecia va putea afla o primă orientare în: J. și G. Roux, *La Grèce*, Collection *Les Beaux Pays*, Paris-Gre-noble, 1964; P. Levcque, *Notis partons pour la Grèce*, Paris, 1961; Fougeres, Bequignon și continuatorii, *La Grèce*, Collection *Les Guides bleues* Paris (numeroase reeditări); E. Kirsten, *V. Kraiker, Griechenlandkunde*, ed. a IV-a, Heidelberg, 1962; M. Cary, *The Geographic Background of Greek and Roman History*, Oxford, 1949.

O menționare aparte merita două sinteze recente despre civilizația greacă: A. Aymard, în *Histoire generale des civilisations*, I, *L'orient et la Grèce antique*, Paris, 1953, p. 256–383 (capitole despre Grecia arhaică și clasică); A.J. Toynbee, *Hellenism, the History of a Civilization*, Londra, 1959.

În fine, nu pot fi trecute cu vederea trei mari enciclopedii ce constituie o inepuizabilă mină de informații despre antichitatea clasică: G. Daremberg, E. Saglio, E. Pottier, *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, 5 tomuri, în 9 volume, Paris, 1877–1919 (da despre instituții și termeni referitori la viața privată și publică o documentare foarte abundentă, bazată pe despuieră deosebit de amănunțită a textelor literare: titlul articolelor este în latină, iar textul în franceză); *Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft*, de Pauly, Wissowa, Kroll și colaboratorii, Stuttgart, din 1893, în curs de apariție (aproximativ 70 de volume de o mare bogăție de informație; unele articole sînt lungi monografii se referă atît la nume proprii din antichitate cit și la evenimente și monumente); *Enciclopedia dell'Arte Classica*, realizată sub conducerea H. R. Bianchi-Bandinelli, Roma, 1958–1966, 7 volume (puneri la punct recente și bine ilustrate) - *Complexele probleme ale cronologiei grecești și procedeele de calcul folosite în antichitate sînt expuse într-un mod inteligibil* de E.J. Bikerman, în *Chronology of Ancient World*, Londra, 1968.

LISTA FIGURILOR DIN TEXT

- i.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29.

30. 31.

32.

Grecia și insulele Mării Egce

Orientul Apropiat în finele mileniului II î.e.n.

Planul tezaurului lui Atreu de la Mycenae

Palatul de la Pylos

Dialectele grecești în secolul VIII î.e.n.

Coloniile grecești

Imperiul persan înaintea războaielor medice

Bătălia de la Maraton

Războaiele persane

Bătălia de la Salamis

Grecia în ajunul războiului p

Asediul Siracuzei

Siracuză în vremea lui Dionisiu

Grecia în 862 î.e.n.

Expansiunea Macedoniei sub

Bătălia de la Cheronea

Atena și Pireul

Sanctuarul de la Delfi

Planul orașului Milet

Planul unor case de la Olint

Acropola Atenei

Planul Erechtheionului

Agora Atenei în secolul V î.e.n.

Planul Teiesterionului de la Eieusis

Tolosul de la Epidaur

Hermă pilaștrii

Megaronul la Tirint, Pylos și Micene

emisia monedelor grecești

Sanctuarul lui Zeus de la Olimpia în epoca clasică

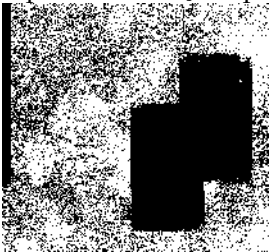
Teatrul de la Epidaur

teatrul și sanctuarul lui Dionisus Elouterios de la Atena

Partenonul

Interiorul Hefaisteionului

"«punerea vîslașilor pe trieră

LISTA ILUSTRĂȚIILOR

1. CAPUL SUNION (Vedere aeriană)

La extremitatea sud-estică a Atticeii, promontoriul abrupt Sunion este dominat de templul lui Poseidon cu colonada sa dorică încă parțial în picioare. Coasta stîncoasă este foarte fierăstruită, iar vegetația puțin bogată.

2. PENINSULA ACTE ȘI MUNTELE ATOS (Vedere aeriana)

În plan istmul de-a curmezișul căruia Xer-xes a tăiat un canal pentru ca flota sa să nu fie obligată a trece prin zona primejdioasă a Muntelui Atos (2 000 m. altitudine), al cărui profil se zărește la orizont, .i. VALEA TEMPE (Vedere aeriană)

După ce a urcat cîmpia Tesaliei, râul Peneu își croiește drum spre mare printr-un defileu adine între eontraforții muntelui Osa, la sud, (în partea dreaptă, pe fotografie) și masivul Olimpu-lui. Poeții au cîntat răcoarea acestei văi umbroase, în contrast cu munții golași ce o înconjoară.

. VEDERE A INSULEI PATMOS Peisaj tipic al insulelor din Marea E^{ree}; sol muntos, fierăstruiri adinei ale coastei, lipsa "proape totală a arborilor, culturi în terase, ziduri de piatră fără liant.

. PEISAJ DIN EPIDAUROS

Cîmpie mică, închisă, în Argolida. Sol fertil și bine cultivat. Măslini și pini. În zădărie, munți acoperiți de zăpadă, către interiorul Peloponesului-Sanctuarul lui Asklepios se întindea în picioarele colinei teatrului, de pe care a fost luată această fotografie.

VALEA RÎULUI PLEISTOS ÎN APROPIERE DE DELFI

Vale adîncă, plantată cu măslini între pantele abrupte. La dreapta, primele pante ale Parnasului, la stînga, muntele Kirfis. Stînga ce înaintează la capătul văii purta cetatea miceniană Krisa. Sanctuarul de la Delfi se afla ceva mai sus, spre dreapta. În fund, golful It-u și munții Locridei apusene.

7. PLAJA DE LA TOLOX Alături de Nauplia, și Alături de Nauplia, în goiul Argolidei, pitorescul Solon, de la Tolon era dominat în epoca miceniană de acropola Asinei. Nisip și prundiș, Eucaliptul din planul al doilea, destul de răs-pîndit în Grecia de azi, n-a fost introdus decît de curînd în țările mediteraneene.

8 ACROPOLA MICENEI (Vedere aeriana)

Se vede bine forma triunghiulară a acropolei. În primul plan, la stînga, intrarea principală (Poarta cu lei) cu puternicele ziduri. Imediat în spate, „cercul mormintelor”. Mai sus, terasa ce poartă palatele.

9, PALATUL MICENIAN DE LA TIRINT

La 20 m. deasupra cîmpiei Argeșului (ce se vede în planul doi), colina de la Tirint purta în vîrf un palat datînd de la finele secolului XIII. Înlătura nordică a curții interioare, cu solul betonat, se deschidea porticul ce precedea anticamera megaronului. N-a mai rămas decît baza zidurilor. Două mari blocuri rectangulare susțineau extremitățile (antele) zidurilor laterale, între ante, se observă pe sol amplasamentul a două coloane cilindrice (de lemn) care susțineau arhitrava. Zidul din blocuri neregulate, care se vede în dreptul celei de a doua coloane, aparține unui templu al Herei, ridicat în secolul VI î pe locul megaronului.

10. RAMPA DE ACCES A PALATULUI DE LA TIRINT

Fortificații puternice în zidărie grosolană mărginesc culoarul care, de-a lungul fortăreței, permite accesul în platoul superior al colinei.

11. INTERIORUL TEZAUURULUI LA ATREU DE LA MICENE

Se vede obîrșia boitei cu nisip în retragere. Peste enormul lintou monolit deasupra intrării se află un triunghi de descărcare. Zidurile cavoului sînt formate de asize regulate de blocuri uriașe.

12. POARTA CU LEI DE LA MICENE

În zidul de incintă cu apareiaj regulat (zis ciclopic din pricina dimensiunii uriașe a blocurilor degroșate ce-l alcătuiesc) se deschide o poartă accesibilă carelor, încadrată de patru enorme nionolite (liritul are 4,5 m, lungime, 1 m. înălțime și 2 m. lățime). Relieful cu lei ocupă triunghiul de descărcare. Capetele celor două fe-

line au fost lucrate separat și au dispărut. pa? nici ai porții, leii afrontați au labelle din fa{-sprijinite pe un altar, de o parte și cealaltă a un^ coloane ce-i separă. "!

n. URCIOR MICENIAN

Ceramică attică din veacul XIV. Formă amplă imitind vasele de metal. Decor pictat cu „firnis'-brun pe angobă crem. Pe pînțe, motiv linear cu trei spirale derivat din cele trei brațe ridicate ale nautilului atît de îndrăgit de ceram;^ cretană. (Colecție particulară).

14. TABLETA ÎN LINEARUL B

Această tabletă în lut ars, clasată în rubric'n AN I, este cea dinții care a fost descoperită în săpăturile de la Pylos. Pe ea este însemnată repartitia vîslașilor trimiși la Pleuron, în Etolia Fiecare din rîndurile de la 2 la 5 indică: 1 proveniența grupului de visla.și; 2 numărul vîslașilor fiecărui grup, printr-o linie verticală pentru fiecare om, precedată de cîte o ideogramă (însemnînd bărbat) de forma siluetei umane. (Muzeul Național din Atena).

15. AMFORA MICENIANA

Această amforă din secolul XIV este împodobită, conform tradiției, cu o mare caracatiță (din care se observă, la stînga, trei brațe coborînd vertical), dar și cu o scenă mai deosebită, reprezentau! două personaje pe un car, în fața unui al treilea, care poartă o balanță. Unii comentatori văd aici o scenă homerică (Zeus cumpănind soarta luptătorilor de sub zidurile Troiei). Astfel de scene amintesc de frescele din palate. {Muzeul din Cipru).

•16. CRATER MICENIAN

Acest vas din veacul XIII este împodobit cu tauri și capre. A fost descoperit în săpăturile de la Eftkomi. (Muzeul din Cipru).

17. VASUL CU RĂZBOINICI

Acest crater, descoperit pe acropola Micenci, datează de la finele secolului XIII, adică din perioada imediat premergătoare războiului Troici. El ne dă o imagine vie a războinicilor aheeni pornind la luptă, în formație strînsă, cu coiful pe cap, scutul scobit ținut cu brațul stîng și sulita în mîna dreaptă. Desen viguros și puțin caricatural. Impresie de disciplină și de fermă n^o lărire. (Muzeul Național din Atena).

18. FILDEȘ MICENIAN CU RĂZBOINIC

Acest relief din secolul XIII, găsit într-un do-pozitiv votiv scos la lumină în 1946 de sub sanctuarul Artemidei de la Delos, reprezintă un războinic aproape nud (doar cu bazinul acoperit). purtînd un scut mare în formă de opt și înal. l'ir!a" c u o lance. Pe cap are un coif împodobit c •

de mistreț, al cărui tip este cunoscut din arheologice și texte. (Muzeul din

20.

21.

145

ÎN FILDEȘ DE LA MICENE 19 Descoperit în împrejurimile palatului de la Mi-ene, grupul de statuete (secolul XIII) în ronde bosse reprezintă două femei șezînd, înălțuite n brațele și avînd între ele un copil. Unii cer-r'^tători le consideră divinități (Demetra, Kore, Triptolem), dar interpretarea nu este sigură (Muzeul Național din Atena). FIGURINA DE LUT ARS

Statuetă miceniană de un tip foarte răspîndit, numit și în corn lunar. Provine de la Tirint (secolele XIII — XII). Este imaginea foarte stilizată a unei divinități feminine, ai cărei sîni apar sub veșmîntul bogat. Capul, foarte simplificat (în „profil de pasăre"), este acoperit de o amplă bonetă. Pe ceafă atîrnă o coadă. Are brațele ridicate. (Muzeul Luvru). APOLO ALASIOTAS

Figurină de bronz, descoperită la Enkomi în 1948. înaltă de 55 cm., ea reprezintă un bărbat doar cu bazinul acoperit

și purtînd un coif conic împodobit cu coarne mari de taur. Împrejurările descoperirii permit datarea în secolul XII și fac posibilă interpretarea piesei ca înfățișîndu-1 pe Apollo Alasiotas, divinitate adorată în acele locuri. (Muzeul din Cipru).

22. CUPĂ DE AUR DE LA DENDRA

Descoperită într-o importantă așezare miceniană, situată pe latura estică a cîmpiei Argeșului, această frumoasă piesă de orfevrărie din secolul XIII este decorată cu un motiv caracteristic a cărui origine se află în arta cretană și care a fost foarte răspîndit în epoca miceniană. (Muzeul Național din Atena).

23. MASCĂ DE AUR DE LA MICENE

Una din măștile lucrate au repousse ce acopereau fețele trupurilor înhumate în mormintele cu groapă de la Micene (secolul XVI). Chipul, cu trăsăturile stilizate, cu ochii închiși, cu bărbia: parțial rasă, între mustață și barbă, ambele în-Srijite, poartă amprenta durității și maiestății. (Muzeul Național din Atena).

24. AMFORĂ GEOMETRICA

Acest vas attic aparține așa-numitului „geometric timpuriu” (secolul IX). Zonele decorate sînt încă despărțite de largi benzi negre, între toate se află un motiv dispus „în metope”: cercuri concentrice, în maniera perioadei precedente, zisă Protogeometrică. În schimb, apare noul motiv al meandrului. Atît pe gît, cît și pe pîntece, situat

vertical între două „metope”. Ansamblul, cu paștile, ternicul contrast între benzile negre și cele decolorate, stă mărturie a unui gust deosebit de sigur” (Muzeul Kerameikos, Atena).

25. URCIOR GEOMETRIC ATTIC

Frumos exemplar al geometricului „matur” (secolul VIII): întregul corp al vasului este acoperit cu motive lineare dispuse în benzi, cu un perfect simț al adaptării fiecărui motiv la locul ce i-a fost destinat. Meandrul este mult folosit sub diverse forme. Zvastica figurează pe umerii vasului. Corpul globular și gîtul cilindric sînt clar delimitate. Nu se recurge deloc la inspirația naturalistă, exceptînd figurarea unei păsări servind drept apucătoare a capacului. (Muzeul național din Copenhaga).

26. MAREA AMFORA DE LA DIPYLON (DETALIU)

Acest vas monumental, înalt de mai bine de 1,5 m., trece pe drept cuvînt ca o copodoperă a atelierului attic, zis de la Dipylon. În afara motivelor geometrice abstracte, ceramistul din secolul VIII a folosit două frize cu animale (pe gît) și mai ales, între toate, o scenă figurativă în care apare figura umană: expunerea mortului pe un catafalc, în mijlocul asistenței care jeluște în picioare sau în genunchi. Atare vase erau așezate pe morminte. (Muzeul Național din Atena).

27. DETALIUL UNUI MARE CRATER GEOMETRIC

Pe un alt vas funerar de la Dipylon, ceva mai recent, defilarea cailor (ale căror două roți sînt reprezentate una în fața celeilalte) ocupă zona de dedesubtul scenei expunerii mortului, așezată între toate. Recunoaștem șirul „bocitoarelor”, cu brațele ridicate în

semn de doliu. (Muzeul Național din Atena).

28. MIC URCIOR GEOMETRIC

Pe acest vas din veacul VIII elementul naturalist este mai dezvoltat: friză de cocostîrci, pe pînă-tec, cîini alergînd, pe umeri și mai ales o scenă curioasă pe gît. Ea reprezintă un naufragiat călare pe o corabie răsturnată, în vreme ce tovarășii săi morți sînt presărați în jur. Se înclină a se vedea ilustrarea unui mit, naufragiul lui Ulise' de pildă. (Muzeul artei miniaturale antice, Miin-chen).

29. FRAGMENTUL UNUI MARE CRATER GEOMETRIC

Scena vie evocă o luptă în apropierea unei corăbii. Nava este reprezentată cu precizie (pinten, ornamentul pupei, puntea superioară, pivoți i peiv" tru vîsle de-a lungul bordului). Pictînd, în Par~ tea stingă, cadavrele (văzute ci o sus). ceramisW a dat siluetele simplificate ale acestora al'" - " \. dini deosebit de veridice. In legătură cu ropre

•ntarea

30.

31.

32.

34.

35.

evocate pasaje din IliutJa. (Muzeul

IN FORMA DE CORABIE (SE-VIII)

în "spate, un personaj îndeplinește rolul de pilot: , față, pintenele și un ochi profilactic. Decorație geometrică. (Muzeul din Boston). CUPA LIII AHCESILAU

pe această cupă laconiană pictorul a reprezentat prin 560, o scenă contemporană. Regele Ar-ces'ilau II de la Cirene, sezînd în stingă, bogat înveșrnîntat, privește la depozitarea tributului a-dus de indigeni, tribut constînd din tuberculi de silfion. Regele se află sub un cort, iar funcționarii din fața lui cîntăresc, înregistrează si împachetează marii tuberculi de culoare albă pe care cărăușii îi depun apoi în pivnițele regale, supravegheați de un paznic'. Numele personajelor sînt înscrise alături de ele, în alfabet laco-nian arhaic. Vesel spirit de observație, detalii pitorești (animale caracteristice unui oraș african), simț al realității. (Biblioteca națională, Cabinetul de medalii, Paris).

POLIFEM ORBIT DE TOVARĂȘII LUI ULISE Fragmentul aparține unui mare crater lucrat în secolul VII într-un atelier argian. In mijlocul motivelor geometrice (zigzaguri și rețea), o scenă figurativă se inspiră, nu fără unele variante, din legenda relatată în cîntul JX al Odiseei. (Muzeul din Argos). OINOHOE

Frumos exemplar de ceramică rodiană (a doua jumătate a secolului VII). Decor în frize, în cadrul cărora animalele se detașează pe un fond presărat cu motive variate. Pe gît, o tresă. Influența țesăturilor orientale este vizibilă. (Muzeul din Argos).

OINOHOE CORINTICA

In ceramica corintică, foarte prosperă în perioada tiranilor (a doua jumătate a secolului VII și prima jumătate a celui următor) reîntîlnim procer deul decorației cu frize de animale, realizată însă eu o tehnică specială: siluete pline, detaliate Pnn incizii. (Muzeul Luvru). MONEDA ATENIANA

pe reversul pieselor figurează bufnița Atenei, împreună cu două frunze de măslin și primele J01 litere ale numelui poporului atenian. (Bi-oiioteca națională, Cabinetul de medalii, Paris). MONEDA DIN EGINA

rtf,, avorsv o țestoasă de uscat. Această emisiune clasică nu ș-a bucurat de larga răs-a „țestoaselor" eginetice arhaice pe care

figura o broască țestoasă de mare. (Bibu0j.0, națională, Cabinetul de medalii, Paris).

"c'a

37. MONEDA CORINTICA

Pe avers, vestitul Pegas, emblemă a Corintul n-din pricina căruia monedele orașului au fost n/' mite „mînji". Sub animal, o literă arhaică (u~ kopa), inițiala numelui corintienilor. • (Bibliotec** națională, Cabinetul de medalii, Paris).

38. CĂPRIOARA CU PUIUL EI

Mic bronz geometric din secolul VIII. Baza a-cestor figurine folosea uneori drept sigiliu. pe crupa căprioarei se află o pasăre. (Muzeul din Boston).

39. CVADRIGA ÎN LUT ARS

Descoperită în Beoția (secolul VII). Simplificarea moștenită din stilul geometric nu exclude viața în atitudinea

cailor, ca și în cea a ambilor răz' boinici. Auriga și-a atârnat scutul la spate, în vreme ce stăpînul său îl ține pe braț. Ddur a-cesta din urmă poartă coif. Evocare a bogaților aristocrați crescători de cai din societatea grecească a arhaismului timpuriu. (Muzeul Național din Atena).

40. JAFUL. METOPA UNUI MONUMENT SICIO-NIAN DE LA DELFI

Sculptorul (către 580–570) reprezintă capturarea turmelor de către Dioscurii Castor și Po-lux, împreună cu alți doi eroi. Oameni și boi sînt redați la pas, într-o defilare triumfală. Războinicii își țin în mînă sulilele. Sînt înveșmîn-tați în hlamidă și poartă părul lung. A se observa multiplicarea planurilor în adîncime. (Muzeul din Delfi).

41. CAPUL RAMPIN

Această capodoperă a sculpturii attice, datînd din anii 570–560, a fost cumpărată în Grecia de diplomatul francez al cărui nume îl poartă. Torsul călărețului căruia îi aparține acest cap, descoperit mai tîrziu, se află acum la Muzeul Acropolei. Tratarea bărbii și a părului (împodobit cu o coroană) este deosebit de rafinată. Urme de policromie. (Muzeul Luvru).

42. HIDRIE ATTICA CU FIGURI NEGRE

În ultimul sfert al secolului VI, vreme în care în avînt tehnica figurilor roșii, cîțiva ceramiști au încercat să mențină vechiul procedeu al fî" gurilor negre, îmbogățindu-l cu retu.se de ^ cU~ loare și făcînd ca acestea să iasă în evidență^ cu ajutorul unui fundal alb. Aici, o femeie tînăra. cu tunică și manta bicoloră, oferă o coroană unui tînăr care ține o pateră pentru sacrificii și Pe care caduceul ne obligă să-1 identificăm cu Her-mes (a se compara cu ii. 194). La stingă, o ca-

149

- A. se observa capul de leu în relief care îm-prdobește obîrșia toartei. (Muzeul de la Petit p^lais colecția Dutuit, Paris).

rOLFUL MARATON (Vedere aeriană)

43. r1 centru, muntele Kotroni separă actualul oră-l Maraton (la stingă) de satul Vrana (la dreap-t Ungă pantele împădurite ale muntelui Agri-rki) Bătălia a avut loc în cîmpia de pe coastă, stăzi acoperită de măsline, între ultimele po-vîrnișuri ale muntelui Kotroni și mare. Puțin mai la stingă se observă îngustul și lungul promontoriu Kynosura, care închide golful. În fund, Eu-beea.

44 PAUSANIA

Copie romană a unui portret din secolul V care a fost în chip plauzibil identificat cu învingătorul de la Plateea. (Muzeul din Oslo).

45. MILTIADE

pe partea superioară a herniei de epocă romană, ce ne-a păstrat copia acestui portret, se poate citi o epigramă grecească astfel concepută: „Perșii toți, Miltiade, îți știu glorioasele fapte, iar Maratonu-i un templu-al memoriei vitejei tale”.

Originalul era o statuie întreagă, ridicată în secolul V, după moartea lui Miltiade. (Muzeul din Ravenna).

46. TEMISTOCLE

Hernia de epocă romană care reproduce fidel un portret al lui Temistocle executat în timpul vieții acestuia (470–460). Identificarea este certificată de o inscripție. Față cu trăsături viguroase, demnă de acest personaj cu daruri excepționale. (Muzeul din Ostia).

47–50. BĂTĂLIA DE LA PLATEEA

Neîndoielnic că pe bună dreptate au fost puse în legătură frizele nordică, sudică și vestică ale templului Atenei Nike de pe Acropola Atenei, sculptate prin 420, cu episoadele acestei bătălii. Războinici greci în nuditate eroică sînt reprezentați în încleștări cu orientali (tunică lungă, scut în formă de corn lunar: ii. 48 și 49), ori cu alți greci (ii. 47 și oO) ce ar putea fi tebanii, aliații lui Xerxes. (British Museum).

51. GREC LUPTIN'D CU UN PERSAN

Această cupă attică cu figuri roșii, din păcate foarte deteriorată și restaurată (întreaga jumătate superioară a războinicului grec este repic-tată), este opera pictorului ceramist Duris. Ea evocă, în vremea Maratonului (490), luptele dintre cetățile grecești și imperiul ahemenid. Persanul căzut, cu costumul lui colant și multicolor, • era un stegar. (Muzeul Luvru).

405, cOnfr -
dreptul de cetățenie samienilor care au r-, fideli Atenei după Aigospotamos (pn M,\lu^U3 stelă
figurează și alte două decrete pentru ^ datînd din 403–402). Basorelieful r0p^

lor printr-o strângere de mână. Citim: „CefT.'U fon, din demul Peania, fiind secretar (al sf' t^" lui). Pentru samienii rămași fideli poporului '•ito" nian". Urmează textul decretului. Numele "iu" (Cefisofon este pomenit în frunte deoarece a f,->st însărcinat cu gravarea celor trei decrete 402. (Muzeul Acropolei, Atena).

53. PERICLE

Hermă ele epocă romană, identificată inscripției. Statuia originală, operă a lui C'resilas" a fost lucrată cu puțin înainte sau cu putui după moartea marelui om, prin 430–120. Coiful purtat de Perlele simbolizează funcțiile sale de strateg. Chip de o noblețe și demnitate clasice, ale cărui trăsături se apropie de tipul ideal; fără a pierde totuși în întregime caracterul individual. (British Museum).

54. MONEDA EMISA DE FILIP II AL MACEDONIEI

În 356, anul nașterii lui Alexandru, Filip a bătut, spre a sărbători victoria calului său la Jocurile olimpice, o serie de tetradrahme purtând pe avers capul lui Zeus, iar pe revers un cal călărit de un călăreț nud. Acesta are capul încununat cu o panglică și ține în mână o ramură de palm: însemnele victoriei sale. Sub cal, (Biblioteca națională. Cabinetul de ris).

55. LEKYTOS CU FOND ALB

Scenă funerară: un tânăr și o tinăra stau în fața unui mormânt a cărui stelă are drept coronament o palmetă și frunze mari de acant. Despre aceste vase attice clin a doua jumătate a secolului V, vezi ii. 113–11"). (Muzeul de w Petit Palais, colecția Dutuit, Paris).

56. HOPLIT

. Acest bronz miniatural descoperit la Doduna ci tează de la finele secolului VI. Războinicul, aparat de scut, înaintează cu lancea ridicată (a^' părută). Poartă un coif „corintic" cu mare c

o armură metalică „în clopot" și pulpare,

îl are lung. (Muzeul clin Berlin).

57. STELA FUNERARA A ATENIANULI I A A TION

r.

cu M-wt'.fl

153

peste părul săli buclat huplitui poarta corintic" ridicat (în parte dispărut). Deasupra "]nei tunicc fino poartă o armură cu lambrechi-nud- Are pulpare, și lancea o ține în mâna stîn-Multe detalii erau doar pictate, cîtova urme

58' LEOS

Acest călăreț, mort în 394 în timpul operațiunilor militare ale războiului corintic, este reprezentat în momentul în care lovește cu lancea (dispărută) un adversar căzut. Cel din urmă este înfățișat în nuditate eroică, Dexileos, cu tunica și hlamida sa, purtând costumația militară a timpului (Muzeul Kerameikos, Atena). 59.–60. DOUA COIFURI „CORINTICE" DE BRONZ Acest tip de coif, cu calota lui rotundă subliniată uneori de o nervură, cu apărătoarea de nas, de ceafă și obrăzarele sale, nu avea nici o parte mobilă (excopund panașul, care de regulă a dispărut), îndată după luptă (vezi ii. 62) era purtat ridicat (vezi ii. 53. 57, 87). Putea fi decorat cu incizii (ii. 59) și chiar cu basoreliefuri, pe obru-zare. Era prevăzut eu o căptușeală interioară de piele. (Muzeul din Olimpia).

61. ARMURA GEOMETRICA

Descoperite într-un niormînt de la Argos, coiful și armura datează clin a doua jumătate a secolului VIII. Cea din urmă este alcătuită dintr-un plastron și un dorsal ce se asamblau prin îmbucare și strângere cu șireturi. Coiful este prevăzut cu obrăzare și creastă înaltă ce susțin.ea un panaș din păr de cal. (Muzeul din Argos).

62. COIF „CORINTIC"

Acest detaliu al frizei nordice a tezaurului sif-nienilor de la Delfi, sculptată prin 530. exemplifică cum se purta în luptă coiful „corintic". Gigantul care fuge, în planul al doilea, privind în urmă, are un coif prevăzut cu o f Țeastă în formă de cantaros cu două panase, fiecare fixat de cîte o toartă a acestui cantaros. La stingă, chipul Artemidei. (Muzeul din Delfi).

63. SCUT DE BRONZ

Fotografiat în momentul descoperirii, scutul da formă circulară este turtit de greutatea pămîn-țului. Pe margine se observă fragmentele unei inscripții dedicatorii. (Olimpia). °*–66, ATACI'L UNUI ORAȘ FORTIFICAT

Aceste frize provin de la mormîntul monurnen-îal al unui prinț indigen din Trysa (Giolbaschi), m Licia (finele secolului V). Au fost lucrate în calcar local de către un sculptor grec. Soldați înarmați grecește iau cu asalt u fortificație crene-dta apărată de alți soldați. În mijlocul celor dia

151

Urmă, prințul și soția lui șed, în aparentă • diferenți la bătălie. Efort remarcabil de reri*31' a grupurilor numeroase de combatanți, în re da dificultăților tehnice ale basoreliefului- CIU~ babil influență a picturii de mari Această scenă a fost interpretată, în mod greșit, drept cucerirea Troici, risches

Museum, Viena).

67. AMAZOANA CALARE

Acest vas plastic attic, semnat de olarul Sotad (mijlocul secolului V), a fost descoperit într-o piramidă de la Meroe, în Nubia. Călăreața poartă coiful „attic”, cu creastă înaltă și obrăzarele nădădite. (Muzeul din Boston).

68. UN COLȚ AL CETĂȚII ELEUTERAI Interiorul fortificației, aproape de un turn de pe zidul de nord. S-a păstrat doar partea inferioară a zidului. Frumos apareiaj regulat. Poarta din mijloc dădea spre interiorul turnului. La dreapta se află în zid o ieșire secretă (vezi ii. 71)

69. ZIDUL DE INCINTĂ AL GELEI

Partea superioară a zidului, de cărămidă ne-arsă, este parțial păstrată deasupra soclului de zidărie de piatră. Pentru a proteja aceste rămășițe fragile au fost montate un cofraj și un acoperiș. A se observa ieșirea secretă ogivală, asemănătoare cu cele ale orașului asediat de pe friza de la Trysa (vezi ii. 65, 66).

70. FORTIFICAȚIILE AIGOSTENEI (Vedere aeriană) Într-un colț izolat al Megaridei, la poalele Cite-ronului, mica cetate ocupa o colină în apropierea mării. Incinta este destul de bine conservată și dominată încă de siluetele înalte ale mai multor turnuri (a se remarca mai ales turnul de colț, din dreapta).

71. FORTĂREAȚA ELEUTERAI (Vedere aeriană) Ridicată în a doua jumătate a veacului IV, ea încununează o înălțime stîncoasă ce domină principalul pas al Citeronului, pe drumul de la Atena în Teba. Întreaga parte nordică a incintei se vede încă foarte bine, cu turnurile ei pătrate ce ies în exterior. Turnul din ii. 68 este ultimul din stînga (situat în punctul de schimbare a jantei). Imediat la dreapta se vede deschizătura porții secrete.

72. AHILE

, Amforă attică cu figuri roșii. Pe acest vas datina din al treilea sfert al secolului V (contemporan cu Partenonul), Ahile este reprezentat ca un n^oPn din acea vreme, care și-a lăsat coiful și scutul. Poartă o armură cu lambrechinuri și cu n^oPn^o-rătoare ale umerilor. Pe piept, chipul Gorgon-j Ca veșminte, o tunică scurtă și o manta inițiată pe brațul stîng. Nu are pulpare. Eroul

tu

152

lunga-sa lance cu apucătoare mediană cărei talon este prevăzut cu un vîrf meta-; f'pentru a putea fi înfiptă în pămînt. O scurtă 1^{*-o} gonală susține sabia al cărei mîner apare la înălțimea stîngă. (Muzeul Vaticanului).

TRIPLUL GERYON

73. Amforă attică cu figuri negre (al treilea sfert al secolului VI). Adversarul lui Herakles are un scut triplu de hoplit. Monstruosul său cîine are două capete. Desenul îngăduie să se observe bine cele două fețe ale scutului rotund aflat în dotarea armatelor grecești. Pe fața exterioară, o emblemă, pictată sau în relief, are o valoare magică: ea trebuie să-l sperie pe dușman și să îndepărteze loviturile primejdioase (aici e vorba de chipul unui Silen). Pe partea interioară, scutul are o umplutură (uneori pictată ori brodată) de care sînt fixate prin atașe de metal sau curele o brasardă mediană, pentru antebraț, și un mîner lateral, pentru mîna. (Biblioteca națională, Cabinetul de medalii, Paris).

74. LUPTA CORP LA CORP

Crater corintic (al doilea sfert al secolului VI). Doi eroi înarmați ca hopliți se înfruntă deasupra cadavrului unui personaj numit Hipolit (nume scris în alfabet corintic). În spatele fiecărui luptător se află cîte un scutier călare. (Muzeul Luvru).

75. RĂZBOINICI SPARTANI ÎNTORCINDU-SE DE LA LUPTĂ

Cupă laconiană (mijlocul veacului VI). Pictorul a decupat un fragment de friză pentru a decora fundul cupei sale. Războinicii nuzi aduc trupurile camarazilor lor morți. Asprimea izbitoră a acestei defilări funebre ilustrează de minune idealul militar al Spartei. În predelă, fără nici o legătură cu scena principală, sînt reprezentați doi cocoși afrontați. (Muzeul din Berlin).

76. AHILE ȘI PENTESILEEA

Cupă attică cu figuri roșii (de prin 470–460). În momentul în care Ahile o rănește mortal pe amazoană, se îndrăgostește de ea. El e reprezentat în nuditate eroică, iar Pentesilea este înveșmîntată ca o tînără grecoaică (tunică scurtă, părul strîns cu o panglică). Războinicul din stîngă însă are echipamentul unui hoplit din veacul V

(vezi ii- 73), cu coif „attic” cu obrăzarele lăsate, iar amazoana moartă din dreapta poartă îmbrăcămintea colantă a orientalilor, ca în ii. 51. (Muzeul <i>in Munchen).

?7' pOI\ABII DE RĂZBOI CU PINZELE SUS 153 ;-upă attică cu figuri negre a olarului Nicos-
tenes (prin 530–520). Cele două nave, cu vislele

78.

79.

80.

81.

82.

^

sto °^~ aza-

trase, țin capul constant spre jar.t.; < ^ teza. Nu se văd decît pilotul de la c j observator la proră. Pintenele este în bot de animal. In spate, sub ornamentul pupă (aplustru), se află scara ce servește borfrea pe uscat atunci d n d nava aco (Muzeul Luvru). PENTECONTERA ATENIANĂ Cupă" attică a olarului Exekias (al treiU-a al secolului VI). Nava, de același tip cu denta, merge cu visle și cu ajutorul vîntuhV spate. Pictorul n-a reprezentat decît 22 de \isl~--K* în loc de 25. (Roma, Muzeul de la Villa Giuli\ ' TRIERA ATENIANA "

Acest basoreliev, din păcate deteriorat, dă cele mai precise indicații privitoare la dispunerea vîslașilor pe trieră. Se văd tranziții, ale căror rame se sprijină pe galeria ieșită în afară. Nu se văd decît vislele zeugiților si tăiam iților care trec prin deschizăturile practicate între elementele de structură ale navei. Deasupra tranzițiilor se află o punte superioară susținută de o șarpantă la vedere. (Muzeul Acropolei, Atena). O1NOHOE DE LA SALA .CONSILINA Frumos exemplar din seria acelor bogate vase de bronz pe care grecii le apreciau atît si pe care le vindeau celorlalte popoare, etrusci ori chiar celți (craterul de la Vix). Piesa de față a fost descoperită în sudul Italiei, in munții Lucaniei. Ea datează din ultimul sfert al secolului VI. Toarta reprezintă un kuros încadrat la pici oare de .berbeci si de Ici la înălțimea umerilor. Vase de acest fel erau lucrate în diverse locuri ale lumii grecești; cele corintice se bucurau de cea mai mare faimă. (Muzeul de la Petit Palais, colecția Dutuit, săpăturile de la Sala Consilina, Paris).

APOLO AL LUI MANTICLOS

Statuetă de bronz de la începutul Veacului VII, rprozentînd un bărbat nud în picioare (Apolo?). In mîna stîngă, întinsă înainte, ținea neîndoielnic un arc. Pe pulpe este gravată o dedicație către Foibos-Apolo, în două versuri epice evocînd un pasaj din Homer. Exemplu tipic de artă „de-dalică”. (Muzeul din Boston).

ZEUS AMON

Pe monedele de la Cirene, din epoca clasvca, 7,e'us apărea cu coarne de berbec, prin _ asimilarea zeului grec cu divinitatea egipteană Amon, care avea capul de berbec și un oracol la Siwan. în deșertul Libiei. Atare atribut animalier ra" mîne însă discret, fără ca chipul lui Zcus sa.e*~ prime mai puțin noblețea zeilor bărboși creați oe Fidias și emulii acestuia. (Biblioteca națională. Cabinetul de medalii. Paris).

86.

87

(MONEDA DIN ARGOS, SECOLUL IV) * avers, profilul zeiței lîera, purtînd un pofos, decorat cu palmete legate prin volute, și cercei o'nconici. Chipul cu trăsăturile regulate poate <r replica miniaturală a statuii hryselefantine reată de Policlet pentru Heraionul din Argos, C ' 420: după descrierea lui Pausania însă, or-

83-

amentul capilar al acesteia era de un tip dife-it (Biblioteca națională, Cabinetul de medalii, •paris)

DIONYSOS (MONEDA DIN NAXOS) Orașul sicilian Naxos (care nu trebuie confundat cu insula cu același nume din Ciclade) a bătut in secolul V admirabile tetradrahme avînd pe avers profilul lui Dionysos, iar pe revers figura uimitoare a unui Silen șezînd (vezi ii. 214). Acest Dionysos, cu părul lung, încununat cu iederă și strîns pe ceafă într-un coc, este o capodoperă a stilului sever. (Biblioteca națională, Cabinetul de medalii, Paris). 85 POSEIDON

Statuia pescuită în mare, în largul capului Arte-mision, aproape de Histieea, în Eubeeea, este, împreună cu Auriga de la Delfi, reprezentanții cea mai do seamă a mării statuarii de bronz a stilului sever (prin 460). Este un Poseidon nud, ținînd în mînă tridentul ridicat, gata să lovească o țință arătată de mîna stîngă întinsă. Fața divinității, căreia ochii policromi (astăzi dispăruți) îi adăugau un plus de viață, este impresionantă prin forța si maiestatea ei. (Muzeul Național din Atena).

VICTORIA LUI PAIONIOS DE LA OLIMPIA Unul dintre foarte rarele originale ce ne-au rămas, a cărui atribuire unui mare sculptor clasic este sigură. Menționată de Pausania, ale cărui indicații au fost confirmate prin descoperirea inscripției cu semnătura artistului, această Victorie a fost consacrată pe un pilastru cu trei muchii ridicat în fața templului lui Zeus, puși u după 455. Fața a dispărut, dar trupul, conturat de vesmîntul strîns de vînt, este de o mare frumusețe plastică. Efect îndrăzneț al acestei siluete surprinsă în plin zbor. La picioare, vulturul lui Zeus. Este posibil ca același Paionios să fi sculptat cu zece ani mai înainte frontoanele templului vecin. (Muzeul din Olimpia). ATENA „MELANCOLICA"

Mic relief votiv de la mijlocul secolului V re-Prezentînd-o pe zeiță gînditoare în fața unuia din pilaștrii ce marcau linia de plecare și de sosire pe Pista stadionului. Atena apare astfel drept pa-tvounu Jocurilor panatenaice celebrate în cin-stea ei. (Muzeul Acropolei, Atena).

100

SCENA DE SACRIFICIU

Vas attic cu figuri roșii din al treilea veacului V. În vreme ce preotul depune fert

măruntaiele victimei ce vor fi arse în întrefim<lr un tînăr asistent face o libație dintr-un ur^ole în cu al

cu vin. Altul frige pe focul altarului, înfipte ^or frigări lungi, cărnurile ce vor fi consumate ocazia banchetului ritual care va urma. \n treilea ministrant, încununat ca și ceilalți cu la ține în mînă o ramură lungă. Un dafin aflat în sn^m tele altarului ne face să credem că sacrificiul <^t celebrat în cinstea lui Apolo. (Muzeul Luvru) °

101. DIONYSOS ȘI DOUA MENADE

Vas attic cu figuri negre lucrat de olarul Ania și s (al treilea sfert al secolului VI). Deasupî--, personajelor se află scris: „Dionysos. Lucrat ele Amasis". Zeul ține în mînă un mare cantaros lese în întîmpinarea a două Menade înlănțuite și dansînd, îmbrăcate în rochii multicolore (una poartă și o piele de panteră) și împodobite cu coliere și cercei. Fiecare ține cîte un vrej de iederă, plantă dionisiacă, și un animal (una un iepure, cealaltă un cerb reprezentat în miniatură). Ele vor sfîșia aceste animale și le vor devora carnea crudă conform ritualului homofagiei. (Biblioteca națională, Cabinetul de medalii, Paris).

102–103. DOUA „URSOAICE"

Aceste statuete din secolul IV, descoperite de curînd în sanctuarul Artemidei de la Brauron (vezi ii. 90 și 122), reprezintă cu o fermecătoare naturalețe pe micile ateniene participante la cultul Artemidei Brauronia, sub numele ritual de ursoaice. (Muzeul Național din Atena).

104. TEMPLUL HEREÎ DE LA OLIMPIA

Aflat în mijlocul pinilor care umbresc Altisul. este cel mai vechi templu din sanctuar (pe la 600). Vedere frontală a fațadei principale. Cele două coloane, încă în picioare, în apropierea colțului sud-estic, au căpițele arhaice în forma de „turte". Pe fusul uneia din ele se află prevăzut un lăcaș menit a primi un mic panou votiv de lemn, pictat. Se vede baza zidurilor laterale ale edificiului, cu zidul transversal, străbătut de o ușă largă, ce separa porticul de la intrare do sala cea mare. În fund, un zid fără ușă, despărțea ceZZa de opistodom. În depărtare, se vad coloanele palestrei elenistice.

105. RUINELE TEMPLULUI LUI ZEUS DE LA OLIMPIA

Construit între 468 și 456 din calcar local, templul este foarte ruinat. Vedem aici o parte d ni colonada exterioară de pe latura lungă, suciica-La dreapta, baza zidului; la stingă, tuinbun coloane în locurile lor de pe stilobat.

TEMPLUL LUI APOLO DE LA DELFI I^- QU excepția fațadei, unde au putut fi ridicate cî-teva coloane, n-a mai rămas decît o parte a postamentului edificiului. Este vorba de templul reconstruit în secolul IV, după catastrofa din •573. Lucrarea era realizată în calcar de Parnas. 'fju mai poate fi reconstituită în detaliu dispu-nrrea interioară a templului în care aveau loc Consultările oraculare. În ultimul plan, faleza stîncoasă a uneia dintre Fedriade, la picioarele căreia trece drumul către Livadia. 107. TOLOSUL DE LA DELEI

Construită în marmură, în prima jumătate a secolului IV, această rotondă se ridică în sanctuarul Atenei Pronaia, la o oarecare depărtare de sanctuarul lui Apolo, pe drumul spre Livadia. Capodoperă a arhitectului Tcodoros, avea o colonadă exterioară dorică (parțial restaurată) de douăzeci de coloane, care împrejmuia o sală circulară. În interior, linsă perete, se ridică, pe un .soclu continuu ce formează o banchetă (vizibil în dreapta fotografiei), colonada cu căpițele corintice. N;u se cunoaște destinația culturală a acestui edificiu.

108. TEZAURUL ATENIENILOR DE LA DELFI Construit pe la 500, în marmură, este tipul în suși al micilor tezaure dorice, cu un portic cu idouă coloane între ante, urmat de o mică sală

; fără ferestre. Pe metope, decorație sculptată (ama-
, zonpmahie, muncile lui Herakles și Tezeu). Clă-
, direa a fost reconstruită în întregime cu ele-
: mentele antice reasezate în locurile lor inițiale.

109. COLOANA CELOR TREI ȘERPI ÎMPLEȚIȚI DE LA DELFI, COMEMORÂND VICTORIA DE LA PLATEEA

:!upă victoria din 479, cetățile aliate au consacrat la Del f i o ofrandă comună: un trepied de aur așezat pe o coloană de bronz al cărei fus era format din trei șerpi împlețiți. Această coloană a fost ulterior transportată la Constantinopol, unde se află acum pe locul vechiului hipodrom bizantin. Partea superioară a dispărut, dar pe cele unsprezece spirale inferioare mai pot fi citite numele celor treizeci de cetăți care au luptat împreună împotriva trupelor lui Mardonios. (Constantinopol, Atmeidan). HO. QMFALOSUL DE LA DELFI

Există un sanctuar (neîndoielnic alături de statuia lui Apollo, vezi ii. 89) o piatră sacră 'de for-!^a conică, acoperită cu o rețea din fire de lână. Era numită buric (omfălos) căci marca centrul 'Urnii. Existau și copii, ca cea de față, descoperită în partea de est a templului. (Muzeul din

111. INTRAREA ÎN SANCTUARUL DE LA ELEIJS -• Esplanada cu dale din primul plan, precum Marile Propilee, ale căror ruine se văd pe po-t^ mentul lor format din șase trepte, datează <v epoca romană, în stîngă Propileelor se află nui Calihoros, lingă care se spune că s-ar f\ Od |f nit Demetra, atunci cînd își căuta prin lume ft-(Kore) răpită de Hades. Drumul care urcă T ultimul plan, pe stîngă, duce la Telesterion, s-n tuat în spatele pintenului stîncos pe care se 'an ~ acum o capelă a Fecioarei. d

112. CIMITIRUL KERAMEIKOS

Ii această zonă situată imediat în afara inci" tei, aproape de poarta Dipylon, săpăturile au degajat un mare număr de morminte dintre care unele erau prevăzute cu stele funerare de mari dimensiuni, adăpostite cîteodată de un mic edificiu cu streșină (ca cel din ultimul plan, dreapta) iar altele erau marcate doar de un simplu cin cilindric. Chiparoșii plantați în zilele noastre ascund casele moderne din acest popular cartier al Atenei.

113–114. HARON ȘI HERMES PSIHOPOMPUL Pe un lekytos funerar attic cu fond alb, din secolul V, pictorul 1-a reprezentat pe Hermes, călăuza sufletelor. Poartă o pălărie mare (petasos) și o hlamidă, aidoma călătorilor, iar în mina dreaptă ține caduceul. Lîngă el, barcagiul infernului, Haron, își împinge barca cu prăjina. Poartă tunica muncitorului, cu un umăr gol, și o căciulă de blană. Artistul i-a făcut un profil caricatural, cu totul diferit de frumusețea clasică a zeului. (Muzeul Național din Atena).

115. OFRANDĂ FUNERARA

Lekytos attic cu fond alb, din secolul V. De obicei, aceste vase sin t împodobite cu scene funerare, căci erau destinate a fi depuse ne morminte. Tînăra femeie reprezentată aici ține tocmai unul din aceste lekytoi, gata să-l depună pe mormîntul ce se vede în dreapta și deasupra căruia se află o stelă cu palmetă înaltă, în n"una stîngă ține un coș mare cu ofrande. (Muzeul Național din Atena).

116. JELUIREA MORTULUI

în jurul patului funerar pe care se află întins defunctul, cu capul încununat cu o coroană, doua femei bocesc, ridicîndu-și brațele în semn de durere. Vas attic cu figuri roșii, din secolul Iv-(Colecția von Schoen, Lugano).

117. STELA FUNERARA A LUI TEANO

. Exemplu tipic de relief funerar attic (ultimii an ai secolului V). Tînăra moartă, al cărei nume est consemnat de inscripție, este așezată pe un scau^ fără spătar, odihnindu-și picioarele pe un taD

161

t Soțul ei Ctesileos, sprijinit de un baston lung ; sub subțioara stînga, privește intens către ce i-a fost răpită. Scena mărturisește fără crandilocvență că legăturile afective ce i-au unit e cei în viață nu sînt sfărîmate de moarte. A ?e remarca decorația arhitecturală, cu frontoriul acrotere și cei doi pilaștri de antă, care fac din stelă echivalentul unui templu miniatural. (Muzeul Național din Atena).

TEMPLUL LUI HEFAISTOS ȘI LATURA VES-TICA A AGOREI DIN ATENA Această machetă înfățișează aspectul restaurat •il zonei, astfel cum a fost văzută de Paxvsania în secolul II e.n. (configurația ei în secolul IV era ușor diferită: a se vedea fig . 23. Recunoaștem, de la sud la nord: în primul plan, în spatele unui zid străpuns de propilee, rotonda sau tolosul prytanilor. Ceva mai departe, templul Mamei zeilor și anexele sale, precedat la fațadă de un portic lung. Mai la stînga, clădirea mai ridicată este Buleuterionul, destinat ședințelor sfatului. Mai la nord, ușor retrasă, fațada micului templu al lui Apollo. In fine, Porticul Regal sau porticul lui Zeus, cu aripile laterale ieșind în față. Necunoscută rămîne destinația mării clădiri elenistice care se înalță pe pantă, în partea stînga a Porticului Regal. Mai sus, templul lui Hefaistos ocupă înaltul colinei Kolonos Ago-raios, dominînd întreaga agora: este templul care se află și astăzi în picioare, numit prin tradiție Teseion. (Muzeul Agorei, Atena). 119. ACROPOLA ATENEI

Machetă realizată de arheologul american G. Ph. Stevens. Ea înfățișează monumentele platoului sacru în secolul I

e.n. în dreapta rampei ce urcă spre Propilee se află bastionul și templul Atenei Nike. Corpul central al Propileelor este flancat la stînga de Pinacotecă, iar la dreapta de porticul prin care se ajunge pe bastion. Mai în spate se află incinta Artemidei Brauronia, cu un portic cu aripi laterale, iar apoi Halcoteca cu un portic la fațadă, plasată într-o incintă prevăzută cu mici propilee. La stînga, în fața unui zid, colosala Atena de bronz a lui Fidias, numită și Promahos. Și mai la stînga, în spatele unei clădiri de serviciu, Erehteionul cu înaltul său portic nordic, cu fațada vestică dînd spre sanctuarul Pandrosei, și, în spatele măslinului sacru, tribuna cariatidelor, în partea de sus a platoului se observă incinta lui Zeus Polieus, care cuprinde doar un altar. Intre această incintă și Partenon, mica rotundă a Romei și a Jui. Augustus. Masa armonioasă a Parteonului domină ansamblul. (Muzeul Agorei, Atena).

120. ATENA ȘI ACROPOLE VĂZUTE DE ÎNTR-UN ANSAMBLU

J:0,

De la stînga la dreapta se văd: clădirile .p., leelor (cu porticul de la intrarea Pinacotecii)0^" cadrînd templul Atenei Nike de pe bastion; lru teionul (din care se observă latura vestică a lui Zeus Polieus) și tribuna cariatidelor și porticul (fațada vestică și latura sudică). y"j1", ridicat de Cimon, spre a susține terasamentele -de pe latura sudică a platoului, este astăzi î

mare parte acoperit de refaceri medievale și ni ^ . ;... derne. În fața și la picioarele pantei Propilec,il" vedem fațada înaltă de epocă romană a Odontostadionului lui Herodes Atticus (secolul II e.n.), prcl~ lungită spre dreapta de ruinele lungului portic al lui Eumene II (secolul II î.e.n.). La orizont silueta triunghiulară aplatisată a muntelui Peni telie se detașează ca un fronton pe cer, în spatele Partenonului. Mai aproape, și la dreapta, colina înaltă și ascuțită a Licabetului.

121. TEATRUL DE LA EPIDAUROS (Vedere aeriană) Vasta scoică cu bănci se sprijină de colină. În spatele amenajării provizorii a scenei pentru o reprezentație, se observă orchestra. Mulțmura, totuși numeroasă, a spectatorilor moderni n\î ocupă decît o mică parte a băncilor care puteau găzdui în cele cincizeci și șase de rînduri suprapuse ale lor circa 14 000 persoane.

122. PORTICUL SANCTUARULUI DE LA BRAURON (Vedere interioară din colțul nord-vestic al colonadei dorică restaurată) a porticului cu aripi (secolul V) ce delimita o curte dreptunghiulară deschisă către sud. Fundalul porticului era format pe două laturi din camere ce dădeau sub colonadă. În primul plan se văd ușa și pragul uneia din aceste camere. Edificiul era în calcar local, cu excepția capitulelor, care erau de marmură. 123. DIOLCOS PE ISTMUL CORINTIC

Săpăturile recente au degajat pe mai multe sute de metri drumul (Diolcos) ce permitea transportarea navelor dintr-o mare într-alta, de-a curmezișul istmului. Un dalaj de calcar forma o șosea largă de circa 4 m. pe care erau săpate două șanțuri paralele, la o depărtare de 1,5 m. (circa 5 picioare). În aceste șanțuri rula sau aluncau vagoanele ori șasiuri pe care erau trase ciorăbiile. Se pare că lucrarea datează din secolul v *• 124. AGORA DIN CORINT (Vedere aeriană).

Fotografia este luată de la nord spre sud. y stînga, drumul ce duce spre portul Lehaion t1^ nord, pe golful corintic). La dreapta acestui drum • o movilă, care domină agora, poartă templul l Apolo, construit prin f)40 î.e.n., din care diu

cîteva coloane au mai rămas în picioare (fațada vestică și colțul sud-vestic). Agora formează un mare dreptunghi mărginit de portice și monumente de epocă romană: aici a predicat sfîntul paul- l n stînga locului unde drumul spre Lehaion pătrunde în agora, se află fîntîna Pirene, cu instalații săpate în stîncă. 125 LATOMIILE DIN SIRACUZA

! Muncitorul care lucrează în această parte a carierelor antice ne face să apreciem scara acestor exploatari grandioase, în aceste grote artificiale au fost închiși în 413 prizonierii atenieni.

126. SĂRITOR

Exteriorul unei cupe attice cu figuri roșii (finele secolului VI). În fața antrenorului lor, care ține în mînă o vergea simbolizînd funcția sa, doi atleți se antrenează la sărituri. Ei folosesc haltere ca să aibă un avînt mai mare. (Muzeul din Boston).

127. ARUNCĂTOR CU DISCUL

Fund de cupă attică cu figuri roșii (linele secolului VI). Un efeb nud (a se observa părul său lung, strîns la spate într-un fel de coc) se pregătește să arunce discul. Mișcarea, care a fost reconstituită în detaliu, era mult diferită de metoda modernă de aruncare. În spatele atletului, o greblă pentru netezirea sau afinarea nisipului, în cîmp, două haltere pentru săritură. (Muzeul din Boston).

128—129. BAZA UNEI STATUI DECORATE CU SCENE DE PALESTRA

Acest basorelief împodobește laturile bazei unei statui (finele secolului VI), el fiind refolosit după 480 ca material de construcție în incinta lui Te-mistocle. Lespezile reprezintă jocuri de palestră: jucători cu mingea (ii. 128), într-o mare varietate de poziții, și efebi distrîndu-se să asmuță unul împotriva altuia un dîne și o pisică, ținuți în lesă (ii. 129). A se remarca înrudirea cu pictura vaselor contemporane. Aceste basoreliefuri cu profihiri foarte nete erau întărite cu culoare din care s-au mai păstrat unele urme. (Muzeul Național din Atena).

130. FEMEI CINTIND DIN LIRA

Pe o pixidă (cutie cu capac) de lut ars, decorată în aceeași tehnică policromă ca și lekytoi cu fondul alb, pictorul ceramist attic a reprezentat două cîntărețe (mijlocul secolului V). Una, șezînd pe un scaun pliant, ține o liră cu șapte coarde avînd drept cutie de rezonanță o carapace de țestoasă (ii. 132). în mîna stîngă ține plectrul, bastonaș pentru ciupitul cordelor. Femeia din stînga, în picioare, cîntă din gitară,

instrument cu șapte corzi, ca și lira, dar H construcție mai complexă, cu cutie de rezon ? din lemn, care amplifică și mai mult sun tñ^ (Muzeul din Boston). tele-

131. ÎNAINTE DE CONCERT

Crater attic cu figuri roșii, semnat de Eufron1 (finele secolului VI). În mijlocul unui cerc ^ tineri cure șed pe scaune, un cîntăreț din fin-rtil dublu urcă pe estradă spre a da un co cert. În mîna își ține instrumentul, aulos aT" cărui două țevi sînt lipite una de alta. Ele nu sînt legate decît la gură, iar cîntărețul ie țin în direcții diferite atunci cînd cîntă; vezi ii. m (Muzeul Luvru). 132–133. EDUCAȚIA ATENIANA

Această cupă celebră a pictorului Duris (începutul secolului V) este decorată la exterior cu scene reprezentînd lecții date de profesorul de muzică și de gramatic (învățător). Lecții de liră și de recitare în ii. 132 (se va observa că textul lizibil pe ruloul de papirus este scris, pentru comoditatea spectatorului, într-un fel ce nu corespundea realității), lecție de dublu flaut și corectarea unui exercițiu de scriere (profesorul, cu stilul în mîna, recitește exercițiul spre a sublinia greșelile), în ii. 134. De fiecare dată, la dreapta, un bărbat cu barbă asistă la lecții: este, fără îndoială, tatăl unuia din elevi. Pe perete, instrumente de muzică, un paner, cupe de băut, tăblițe de scris. (Muzeul din Berlin).

134. ARATUL

în ciuda sărăciei mijloacelor, acest grup în teracotă (Beoția, secolul VII) este plin de viață. O pereche de boi trage un plug de lemn de tipul cel mai primitiv, asemănător celui descris de Hesiod (Munci și zile, v. 427 și urm.). Țăranul îi mîna și, aplecat de efort, apasă pe singurul corn al plugului spre a înfunda tăișul de lemn. (Muzeul Luvru).

135. SILFION

Această plantă sălbatică, pe care botaniștii moderni n-au putut încă să o identifice cu precizie, creștea în Cirenaica, în stepa de la marginea deșertului. Adunată de indigeni, care o aduceau ca tribut regilor Batiazi (vezi cupa lui Arcesilau, ii. 31), din ea se scotea un suc folosit în medicină sau drept condiment. Cireneenii au făcut din ea, pe toată durata epocii clasice, emblema monetară a orașului lor. Numele poporului cirenean se C1~ teste, aproape în întregime, pe monede, de la stînga la dreapta și de jos în sus, de ambele părți ale plantei. (Biblioteca națională, Cabine- ^ ; tul de medalii, Paris).

„« SPIC DE GRI U

Emblemă a orașului Mctapont {al cărui nume Orescurtat se citește în cîmpul sting) din sudul Italiei', spicul figurează pe reversul monedelor sale. El- simbolizează fertilitatea solului italic, earc stîrnea admirația țăranului grec. (Biblio-tpc'i națională. Cabinetul de medalii, Paris). ? vî^ATOARE DE MISTREȚ

Cupă attică cu figuri roșii (prima jumătate a secolului V). Vînătorul, purtînd tunică și hlamidă, se apără cu spada contra atacului unui mistreț. În mîna stîngă ține un par. (Muzeul Luvru).

138. ARATUL ȘI SEMĂNATUL

'cupă attică cu figuri negre (seria numită a micilor maștri, al treilea sfert al secolului VI), Țăranul nud, cu strămurarea în mîna, îndeamnă atelajul format din doi tauri enormi (vezi ii. 134). În spatele lui, un alt țăran parcurge invers brazda, lăsînd să cadă semințele pe care le scoate dintr-o traistă. Desen viguros și evocator, puțin caricatural. (British Museum).

139. SCUTURATUL MĂSLINELOR

Amforă attică cu figuri negre (al treilea sfert al secolului VI). Trei țărani cu prăjini lungi lovesc ramurile pentru a face măslinile să cadă: unul dintre ei s-a urcat în pom ca să ajungă la ramurile de pe vîrf. Al patrulea adună fructele căzute pe pămînt și le pune într-un coș. (British Museum).

140–141. ANIMALE DE LUT ARS

Aceste statuete de la Tanagra (a doua jumătate a secolului VI) mărturisesc, ca și cea din ii. 134, preferința țăranilor

beoțieni pentru scenele rustice. Doi moloși enormi țin în gură un berbec (dimensiunile sensibil reduse). Pe spatele unui cîine la pîndă s-a cocoțat, fără frică, o pasăre. Toate aceste teracote erau pictate. (Muzeul Luvru).

142–144. BUCĂTĂRESE ȘI BRUTĂRIȚE

Teracote beoțiene de la finele secolului VI. O bucătăreasă șezînd pe un scăunel se apleacă asupra unui platou mare sau lighean dreptunghiular; lingă ea, pe pămînt, două străchini (ii. 142). Alta amestecă cu o lingură lungă conținutul unei oale de mari dimensiuni; pe pămînt, un vas rotund și un cîine de casă (ii. 143). Patru brutărițe frămîntă coca în același ritm pe care li-1 imprimă o cîntăreață din fluier, ii. 144. (Muzeul Luvru).

145. SCENĂ DOMESTICĂ

Basorelief în teracotă lucrată cu tiparul (mijlocul secolului V). O femeie tînără, în peplos, fără 165 cingătoare, asază un veșmînt împăturit cu grijă într-un cufăr. Marginile acestuia sînt împodo-

pe

bite cu meandru, iar panourile eu scene logice (la stingă poate fi identificat un gigantomahiei: o zeiță zdrobește un armat). In spatele femeii, un jilț cu perne perete, un cantaros, un lekytos, o oglindă și coș de lucru răsturnat. Atmosferă calină de •" neceu. (Muzeul din Tarent). ' gl~

140–147. OCUPAȚII ALE FEMEILOR

Lekytos attic cu figuri negre (al treilea sfert al secolului VI). Două femei țin o bucată de stofă în fața unui mare război vertical. Una trece su' veica printre firele urzelii, cealaltă asază bătă" turn cu un fel de pieptene (ii. 146). Mai la stingă o femeie își umple furca cu lina dintr-un paner' în vreme ce vecina ei toarce. Alte două femei strîng și clădesc bucățile ele stofă. (Metropolitan Museum, New York).

148–149. SCENE CASNICE

Teracote beoțicne de la finele secolului VI. Un bărbat este tuns cu briciul de către un frizer foarte atent la ceea ce face (ii. 148). Un bunic cu fruntea ridată, părul și barba albe, întinde un ciorchine nepoatei sale (ii. 149). Cîtevn urme de policromie. (Muzeul din Boston).

150–151. SCENE DE BUCĂTĂRIE

Teracote beoțiene de la începutul secolului V. Modelatorul își răscumpără neîndemînarea prin simțul' înăscut al observației și viului. Urme de vopsea albă ori de strat pe care se așter-nea policromia. (Muzeul din Boston).

152. LA CIZMAR

Amforă attică cu figuri colului VI. In vreme ce (în picioare, la dreapta) urcat pe masa de lucru Meșterul cizmar, în în mîna custura, în

muncește în dreapta. Pe pereți, bucăți de piele, un paner, botine. Tînăra femeie și-a ales pielea pe care o întinde cizmarului. Pe podea, un vas și o pereche de sanda;le. (Muzeul din Boston).

153. LA FIERAR

, Reversul amforei precedente, în prezența a doi flecari care le comentează treaba, doi lucrători fierari își văd de muncă. Unul fasonază cu barosul pe nicovală o bucată de fier ținută de celălalt cu niște clești lungi. Pe perete, o oino-hoe, xinelte, o mărita. Alte unelte se află pe podea. (Muzeul din Boston).

154. CINTARIREA

Amforă attică cu figuri negre din al treilea sfert al secolului VI. Pe o mare balanță, asemă-nătoare celei pe care o vedem pe cupa 1": Ar~

negre de la finele se-soțul ei asistă la scenă o ateniană elegantă s-a ca să i se ia măsurile. stingă, o servește, ținînd vreme, ce lucrătorul său lui Ar-

• j,LU (U. 31), un bărbat completează greuta-f° unei banițe de bunuri alimentare, probabil, lunțe sau legume uscate, pentru ca aceasta â ajungă egală cu taraua așezată pe celălalt taler £>oi ajutori înlesnesc operațiunea, ținînd cu mina talgerele balanței, în cîmp se citește aclamația: „Clitarh e frumos!" și semnătura olarului: „Taleides 1-a făcut". (Metropolitan Mu-cpnm New York). ,- IN ATELIERUL SCULPTORULUI

Crater cu figuri roșii, provenind dintr-un atelier din sudul Italiei (prima jumătate a secolului IV). Artistul, purtînd o pînză în jurul șoldurilor și o bonetă conică de fetru, tipică muncitorilor, tocmai a terminat sculptarea unei statui de marmură a lui Herakles. Execută ultimele operații, colorînd-o spre a obține un efect realist. Herakles în persoană asistă la operație. Victoria care domină scena simbolizează reușita artistului. (Metropolitan Museum, New York).

156 ÎN ATELIERUL OLARULUI

Crater attic cu figuri roșii de la începutul secolului IV. Trei lucrători se află la lucru. Unul pictează un crater, al doilea duce un vas de același fel, iar al treilea pleacă cu un pahar mare. Pe perete, cupe, cană și o teacă cilindrică conținând un fluier dublu. (Muzeul din Oxford).

157. OGLINDA CU PICIOR

Discul de bronz lustruit servea drept oglindă. La finele epocii arhaice oglinzile au început a fi montate pe un picior în formă de kore. Exemplarul de față datează din al doilea sfert al secolului V. fînăra femeie cu peplos este flancată de doi Amorași înaripați. (Muzeul d«> la Petit Palais, colecția Dutuit, săpăturile de la Sala Consilina, Paris).

158. HOMER

De-a lungul antichității au existat mai multe tipuri de „portrete” ale lui Homer, toate absolut imaginare. Cel de față, cunoscut prin mai multe copii romane, răspunde ideii despre poet în epoca elenistică și romană: un bătrîn orb și inspirat. (Muzeul din Napoli).

159. CINTĂREȚ DIN CITARĂ

Amforă attică cu figuri roșii de pe la 430 î.e.n. Cîntărețul lovește coardele cu plectrul, care-i legat de instrument printr-o sfoară lungă. În același timp, cu mîna stîngă, oprește vibrația corzilor în momentul dorit. Citară era probabil atîrnată cu o curea de umărul sting (pentru deosebirea . dintre liră și gitară, a se vedea ii. 130). Citaris-tul cîntă în același timp și din gură, dîndu-și

capul pe spate sub impulsul inspir-Hiei zeul din Boston).

160. CÎNTAREȚ DIN DUBLU FLAUT

Amforă attică cu figuri roșii, lucrată de torul Cleofrades pe la 500 î.e.n. Dublul sau auto s este ținut lipit de buze printr-o prevăzută cu două bride. Cîntărețul poartă deasupra lungii lui tunice un veșmînt scurt P fără mînci, de un tip cu totul ieșit din Mișcarea faldurilor arată că în timp ce își răsucesce puternic trupul. (British Museum

161. ALCEU ȘI SAFO

Vas attic cu figuri roșii, datînd de prin 48Q-— 470 î.e.n. Pe acest vas de un tip foarte special (existența unui orificiu la bază permite golirea fără a-1 deplasa), un pictor ceramist, de mare talent, a reprezentat pe cei doi mari lirici de la Lesbos, morți de aproape un secol. Atare „portrete” fanteziste vădesc felul în care cei de pe atunci și-i închipuiau pe acești poeți, ale căror cîntece erau acompaniate de liră. (Muzeul din Munchen).

162. ANACREON

Copie romană a unei statui din secolul V. Originalul, care era neîndoielnic de bronz, este atribuit pe bună dreptate lui Fidias. Este un portret imaginar, executat la o jumătate de veac ; după moartea lui Anacreon. Trunchiul de copac constituie o adăugire a copistului. Poetul era reprezentat cîntînd la liră (instrumentul a dispărut, împreună cu mîinile care-1 țineau): el era ușor amețit de beția inspirației (Gliptoteca Ny Carlsberg, Copenhaga).

163. SOFOCLE

Copie romană a unei statui din secolul IV. Cu toate că este vorba de un portret postum, trăsăturile individuale nu pot fi puse în discuție. Sculptorul ce a executat originalul, prin 340— S.W î.e.n., trebuie că s-a inspirat din portretele . autentice ale poetului. (Muzeul Lateran, Roma).

164. ESCHIL

Bust de epocă romană după un portret original executat în ultimii ani ai vieții poetului, cu puțin înainte de moartea sa, în 456. Identificarea a fost recent făcută, cu argumente temeinice. Multe pietre gravate din epoca romană derivă din acest portret; a se vedea ii. 178. (Muzeul Capitoliului, Roma).

165: EURIPIDE
Bust de epocă romană după o statuie din secolul IV, ea însăși inspirată de un portret autentic. Acest tip este reprezentat, de. mai mult de douăzeci și cinci de copii păstrate, ceea ce-i dovedește popularitatea, egală cu cea a rpoptului, după

1*8

rtea acestuia. În comparație cu severitatea lirl0'tretului lui Eschil și cu noblețea senină a p°, ;; -a lui Sofocle, chipul lui Euripide exprimă bunătatea și melancolia. (Gliptoteca Ny Carls-herg Copenhaga). , 167 HERODOT ȘI TUCIDIDE

It>fr~Tn admirația lor pentru literatura greacă, romanii cultivați au pus deseori să fie sculptate, centru grădinile și bibliotecile lor, portretele autorilor clasici, grupînd pe același pilastru capetele adosate a doi scriitori. Este și cazul her-nlei duble a istoricilor Herodot (ii. 166) si Tu-c;dide (ii. 167), identificați după o inscripție. După caracterele lor stilistice, cele două portrete par a fi inspirate de originale executate la finele secolului V sau la începutul celui următor Trăsăturile sînt destul de individualizate ca să 'ne dea dreptul să le socotim drept portrete fidele. (Muzeul

din Xapoli).

168. HIPOCRATE – – . Bust de epocă romana, după un portret original de la finele veacului V ori de la începutul celui următor. O celebră maximă hipocratică se află gravată pe soclul ce susține bustul, identificând astfel personajul. (Muzeul din Ostia).

169. SOCRATE

Bust de epocă romană. Se cunosc trei tipuri principale ale portretului lui Socrate, toate trei conforme, exceptând unele variante de detaliu, tipului tradițional descris de Platon, după care filosoful avea urîțenia pitorească a unui Silen. Tipul căruia aparține acest document este cel mai vechi, datînd de la începutul secolului IV, puțin după moartea lui Socrate. (Muzeul Vatican).

170. PLATON

Hermă din secolul II e.n. Se cunosc aproape douăzeci de replici ale acestui portret, derivînd probabil din statuia executată de sculptorul Si-lanion în timpul vieții lui Platon, prin 365. (Gliptoteca Ny Caisberg, Copenhaga).

171. VASUL LUI PRONOMOS

Acest vestit crater cu volute își datorează numele cîntărețului din dublu flaut pe care-l vedem în mijlocul registrului inferior (o inscripție de deasupra capului indică numele acestuia). În jurul său, un cîntăreț din liră și mai mulți coreuți costumați ca satiri (unul își ține masca în mină). În registrul superior, Dionysos și Ariadna stau întinși pe un pat, chiar deasupra lui Pronomos. Mai la dreapta, o femeie șezînd la picioarele patului, ține o mască. Eros îi întinde o ghir-9 landă. Și mai la dreapta, doi actori, cu măștile în mîna, îi reprezintă pe Herakles și Silen. Evocare vie a personajelor care participă la Q prezentare dramatică la Atena, la finele celui V și începutul celui următor. (Muzeul Napoli). 172–174. CORURI COMICE

Cupă attică cu figuri negre (începutul V), decorată cu două grupuri de coreuți, cui u'

173

17

176.

177

178.

, , Uil

călărind struți, altul delfini, în fața fiecărui gnt cite un cîntăreț din flaut. Exemple tipice de " tezie a costumației, menită să atragă teia publicului încă de la începuturile comedie attice (Muzeul din Boston).

I

. CAVALERII

Amforă attică cu figuri negre (al treilea sjert al secolului VI). Un cor de cavaleri călare p^ oameni deghizați în cai înaintează în sunete!" dublului flaut, în vremea lui Tespis, mai bjn<> de un veac înaintea Cavalerilor lui Aristoiian avem deja de a face cu aceeași mascaradă. (Muzeul din Berlin).

DEMOSTENE

Copie romană a unui celebru portret postum datorat sculptorului Polieuct și ridicat în agora Atenei în 280 î. e. n. Oratorul este reprezentat în vestimentul pe care-l purta de obicei cînd își ținea discursurile. Cu mîinile împreunate, meditează înainte de a vorbi. (Gliptoteca Ny Carlsberg, Copenhaga).

ESCHINE

Copie romană a unui portret al oratorului executat în a doua jumătate a secolului IV. A se compara cu statuia postumă a lui Sofocle (ii, 163) care datează din aceeași vreme. Originalele acestor statui, ca și cea a lui Demostene, erau de bronz. (Muzeul din Napoli).

ESCHIL

Pe un intaliu de cornalină de epocă tîrzie gravorul a reprodus profilul portretului cunoscut prin bustul de la Muzeul Capitolului (ve/i ii-164), care a fost pe bună dreptate identificat cu Eschil. (Colecție particulară).

TEMPLUL DE LA BASAI

Izolată în munții Arcadiei, templul lui Apollo Epicurios a fost ridicat în a doua jumătate a secolului V, după planurile lui Ictinos, arhitectul Partenonului. Împrejmuit de o colonadă dorică. Era împodobit în interior cu o colonadă ionică formată din semicoloane lipite de pereți prin intermediul unui fel de pilaștri, totul constituind o serie de nise. După cinci perechi de coloane laterale se afla un zid transversal decorat cu două semicoloane de același tip și o coloană mediană detașată, toate trei avînd capiteluri corintice, cele mai vechi cunoscute. Deasupra a-

170

171

stei colonade interioare se desfășura o friză ionică sculptată (amazonomahie și centauiromahie, -um la British

Museuni). Templul era construit >din Calcar local, cu excepția capitelurilor interioare și a frizei care erau de marmură. J-180. **TEMPLUL AFAIEI DE LA EGINA 1** Construit în primii ani ai secolului V, este un perfect exemplu de arhitectură dorică. Materialul folosit este o excelentă piatră de talie. Un strat de ^tuc îi dădea strălucire. De curînd au fost reșezate la locurile lor o parte a antablamentului de deasupra colonadei exterioare și cîteva coloane ale ordinului interior cu două niveluri (vezi ii. 180), pe care se sprijineau plafonul și șarpanta. Cele două frontoane erau decorate cu statui de marmură (vezi ii. 231) reprezentînd luptele din fața Troici, cu Atena în centrul fiecărui fronton. Statuile descoperite sînt la Mun-

181–182. **TEMPLUL ZIS AL LUI NEPTUN DE LA PAESTUM**

Unul dintre cele mai bine păstrate temple grecești. Construit din calcar local, el își păstrează încă întreaga-i colonadă exterioară, cu cele două frontoane (vezi ii. 222), și o parte a colonadei interioare, cu două niveluri (ii. 181). În partea opusă fațadei principale, dinspre est, se mai află încă baza altarului (ii. 182). Templul era, probabil, dedicat Herei.

183. **PARTENONUL VĂZUT DINSPRE PROPILEE** Edificiul se desprinde de pe fundalul luminos al dimineții, deasupra solului stîncos al Acropolei. În antichitate, clădirile Halcotecii acopereau în parte fațada apuseană a templului ce nu putea fi văzută în întregime decît de la aproape jumătatea distanței.

184. **INTERIORUL TEMPLULUI DE LA SEGESTA** De la finele veacului V acest templu a rămas neterminat: singură colonada exterioară a fost pusă în operă. Coloanele nu au fost canelate, căci această operație se făcea abia în ultimă instanță.

185. **PORTICUL INTERIOR AL PROPILEELOR VĂZUT DINSPRE SUD**

Această vedere laterală arată, pe fața sudică a zidului anteii, urmele nefinisării: penele de apucare (ce serviseră manipulării blocurilor de marmură) sînt încă vizibile, ultima operație de fă-țuire nefiind niciodată efectuată.

186. **PARTENONUL: COLȚUL VESTIC AL LATURII LUNGII DE NORD**

A se remarca rigoarea perfectă a câmpurilor, datorată faptului că erau tăiate pe coloana în cu un gest larg de întîmpinare. În spatele lui, o femeie ține o cunună ori un colier. Pe plintă se află gravată interdicția culturală de a sacrifica Grațiilor capre sau porci. (Muzeul Lu-vru).

.05 **PROFILUL LUI ZEUS DE LA OLIMPIA** ' Această monedă de bronz, bătută la Elis, sub domnia împăratului Hadrian, dă cea mai fidelă reproducere a copodoperei lui Fidias. În ciuda uzurii, recunoaștem maiestrea severă care i-a impresionat atît de mult pe cei vechi. (Cabinetul de medalii din Berlin).

196. **ZEUS**

Reconstituit din mai multe fragmente, acest cap, mai mare decît dimensiunile naturale, aparținea unei statui așezată în templul lui Zeus Olimpianul de la Cirene. El datează din vremea lui Hadrian. Sculptorul s-a inspirat substanțial din Zeus al lui Fidias, fără a fi voit să-1 copieze în chip fidel. Marmura a păstrat o parte din policromia originală (Muzeul din Cirene).

197. **CAPUL AURIGĂII DE LA DELFI**

Statuia făcea parte dintr-un grup reprezentînd carul lui Polyzalos, tiranul Gelei, fratele lui Ge-lon și al lui Hieron al Siracuzei, după ce acesta dștigase victoria la Jocurile pitice din 478 sau 474. Capul amintește mult de operele sculptorului attic Critios. A se remarca ochii realizați din pastă de sticlă albă pentru cornee și din pietre colorate pentru iris și pupilă. Buzele sînt acoperite cu o foaie de aramă roșie. (Muzeul de la Delfi).

198. **O KORE ATTICA**

Sculptată prin 500–490, ea are grația arhaismului tîrziu și fața abia surîzînd, ceea ce anunță stilul sever. Importante urme de policromie. Un vîrf de metal era fixat pe creștetul capului spre a îndepărta pășurile ce ar fi vrut să se așeze pe această ofrandă în aer liber. (Muzeul Acropolei, nr. 674, Atena).

199. **CAP FEMININ APARȚINÎND STILULUI SEVER**

Una din capodoperele ce împodobeau sanctuarele din Cirene. Contemporan cu sculpturile lui Paionios de la Olimpia (prin 470–460), se apropie și mai mult de arta attică prin „caligrafia” sa un pic cam rece, dar de mare ținută stilistică. (Muzeul din Cirene).

200. **BOL DE AUR DEDICAT DE CIPSELIZI** Ofranda somptuoasă făcută de fiii lui Cipselos, tiranul din Corint (a doua jumătate a secolului VII), acest bol polilobat ilustrează virtuozitatea bijutierilor corintieni. O inscripție în alfabet corintic arhaic glăsuiește: „Cipselizii au consa-

Jv
Vi)

cruț vasul rămășițelor lui Herakles". Este de un oraș cucerit de armatele lor, în vestul Greciei. (Muzeul din Boston).

201. MONEDA A CALCIDIENILOR

Liga cetăților calcidiene a bătut în secolul monede federale avînd pe revers o citară. pînd din stingă sus, citim pe trei laturi calcidienilor (la genitiv).

202. CANA ATTICĂ

Olarul Lisias (a doua jumătate a veacului a semnat acest vas pe îngusta bandă roșie de »« mijlocul pîntecului. Pe drept cuvînt era mînd'ru de atare reușită tehnică: formă simplă și pură „tîmiş" negru impecabil acoperind întregul din n' fără a fi nevoie de vreo decorație. (Muzeul Lu-vru).

203. AFRODITA DIN CNIDOS

Una din bunele replici antice (deosebit de numeroase) ale capodoperei lui Praxitele. Originalul a fost executat pe la mijlocul veacului IV, He-prezentînd-o pe zeiță nudă, în momentul eobo-ririi în baie, sculptorul ilustra un aspect ritual; se obișnuia ca statuile de cult ale zeiței să fie îmbăiate. Pe de altă parte nuditatea completa constituie o aluzie la puterea fecundantă a divinității. Frumoasele versuri ale lui Lucrețiu prin care o cîntă pe Venus, la începutul poemului său Da natura rcrnm, răspund aceleiași idei, (Muzeul Luvru).

ILUSTRAȚIILE INDICELUI

CERAMICA

Artizanatul grec a triumfat în artele miniaturale și mai ales în ceramică. Olarii attici, în secolele VI și V, au produs din abundență o veselă pictată ce intra uneori în competiție cu cea de bronz ori de argint de pe mesele bogaților amatori, atît din Grecia cît și din străinătate: în Etruria erau plasate în morminte, de obicei, vasele la care ținuse defunctul și care, împreună cu alte obiecte, figurau în inventarul funerar. Datorăm astfel necropolelor italice vasele attice cele mai bine păstrate. Varietatea și eleganța formelor iese bine în evidență din reunirea acestor cîteva documente alese pentru calitatea lor excepțională.

204 CRATER CU VOLUTE

Ceramică attică cu figuri negre din a doua jumătate a secolului VI. Pe gît o friză cu războinici (care, hopliți, arcași sciți, călăreți) ritmata de personaje sezînd. (Muzeul din Boston).

205. CRATER CU CALICIU

Ceramică attică cu figuri roșii din al treilea sfert al veacului V. Gigantomahie. Zeus și Atena tncă pe giganți înarmați ca hopliți. în centru, carul lui Zeus condus de o Victorie. (Muzeul d:u •jrerrara).

nr CUPA ATTICĂ

Tip de cupă caracteristic celui de al treilea sfert al secolului VI, perioada de înflorire a ceramicii atticc cu figuri negre. Cupa, destul de adîncă, prezintă la mijlocul corpului o ușoară profila-tură, subliniată la exterior do o linie neagră. Buza înaltă ce lua astfel naștere a dat acestor vase mimele de „cupe cu buze11. Semnătura olarului Neandros la înălțimea torților. (Muzeul Luvru).

207. VAS DE BĂUT

Ceramică attică cu figuri roșii din primul sfert al secolului V. Triptolem, sezînd pe x\n car înaripat, încadrat de șerpi, primește într-o fială de libații vinul vărsat do Koro-Persefona (desemnată cu celălalt nume al ei: Ferefata). Iu stînga, Demetra, care i-a dat tînarului grîul ce-l va răspîndi printre oameni. Cele două zeițe de la Eleusis au fiecare cîte o făclie aprinsă în mină. (British Museum).

RYTON ATTIC CU FIGURI ROȘII

Vas „plastic" în formă de cap de catîrcă cu hățuri. Se bea din țisnitură. destupînd un orificiu plasat în partea inferioară a vasului, în cazul de față la extremitatea botului. Gîtul este decorat cu o scenă de gen: un bătrîn cherchelit face salturi (prima jumătate a secolului V). Forma aceasta de vas descinde din epoca mieeniană. (Petit Palais, Paris).

MONEDELE

Descoperitori ai monedei, grecii rămân maeștrii inegalabili ai acestei arte miniaturale în cadrul căreia gravorii lor au creat o mulțime de capodopere de o uimitoare bogăție plastică. Posibilitățile de care dispune fotografia au permis mai bună apreciere a valorii, într-adevăr, monumentale a acestor mici reliefuri în argint sau aur, care suportă fără nici o depreciere mărirea pînă la douăzeci de ori. Fiecare cetate ținea la onoarea de a avea propriul ei atelier monetar, precum și tipuri originale care să-i illustreze cultele și legendele ei specifice. Arta monetară greacă ne-a păstrat astfel un mare număr de informații, prețioase pentru istoric.

| 209. APOLO

Monedă de la Amfipolis, de la începutul secolului IV. Îndrăzneț racursiu al chipului, văzut din față. Zeul poartă o cunună de laur. (Cabinetul de medalii, Paris).

210. IJERMES

Monedă din Ainos (începutul secolului IV). «eași îndrăzneală a racursiului. Hermes poartă o cap o calotă de fetru, a cărei margine strîmtă este împodobită cu un șir de perle. Moneda e ost mutilată în partea dreaptă. (Cabinetul de medalii, Paris).

211. NIMFA SAU ZEIȚA

Monedă din Opus (începutul secolului IV). Vorbitorul s-a inspirat mult din magnificele deca' drahme cu capul nimfei Aretuza. semnate de Evainetos, bătute la Siracusa, la finele secolului V. El a păstrat cununa de frunze acvatice, dar a îmbogățit și îngreunat cerceii. (Cabinetul de medalii, Paris).

212. ATENA

Monedă corintică din secolul IV. Tip obișnuit al aversului, pe revers aflîndu-se „mînzul" (vezi ii. 37). Zeița poartă coiful „corintic" ridicat și încununat cu laur, cu o mare și suplă apărătoare de ceafă din piele. Egida din cîmp este un simbol complementar, care marchează emisiunea, ca și litera A. (Cabinetul de medalii, Paris).

213. TAUR ATACÎND

Monedă din Turioi, de la finele veacului V. Viguros realism animalier, în exergă, un pește mare. probabil un ton dintre cei pescuiți în apropierea coastelor din sudul Italiei. Inscripție: „Tu-rion". (Cabinetul de medalii, Paris),

214. SILEN GHEMUIT

Monedă din Naxos, în Sicilia (de pe la 460). Acestui tip de revers îi corespunde un avers cu efigia lui Dionysos (ii. 84). Racursiu îndrăzneț, caracteristic pentru inițiativele tehnice ale stilului sever. Silenul ține în mina dreaptă un can-taros fără picior; sub el, coada lui de cal. Inscripție: „Xaxion". (Cabinetul de medalii, Paris),

215. FALANTOS SAU TARAS PE DELFIN Monedă din Tarent (secolul V), întemeietorul cetății a intrat în legendă, aceasta spunîndu-ne că după un naufragiu a fost salvat de un delfin (Pausania, X, 13, 10). Scoica simbolizează valurile marine. Atitudine degajată, realismul părului bătut de vînt și al rînii întinse către țarm. Inscripție: „Tarantinon". (Cabinetul de medalii, Paris).

216. HERAKLES ȘI LEUL DIN NEMEEA

Monedă din Heraclea (finele secolului V și începutul celui următor). Colonie apropiată de Turioi, acest oraș are pe reversul monedelor sale prima dintre faptele lui Herakles, patronul ei. Bufnița dintre picioarele eroului simbolizează

177

sprijinul Atenei. Lingă el, măciuca. La dreapta, numele heracleenilor. (Cabinetul de medalii, Paris).

ggONZURI MINIATURALE ȘI PODOABE

Minuția și conștiinciozitatea exemplară a meste-ilor greci este evidentă în bronzurile miniaturale, statuete menite să servească drept ofrande ori ca obiecte utilitare, lucrate după modelul operelor de 3rță majore, în orfevrărie, tehnica repusajului a fost folosită pentru vasele și podoabele de aur, din vre-mea arhaismului timpuriu. Tot așa și arta gravării j.n adâncime, atât de bine cunoscută prin decorația monedelor (acestea fiind bătute cu matrițe gravate în adâncime), era o moștenire a mileniului II, vreme în care a fost intens practică de cretani și micenieni. Gravarea pietrelor dure, destinate utilizării ca sigilii, nu a încetat nici în epoca romană. 217. ARTEMIS DAIDALEIA

Statuetă de bronz (a doua jumătate a secolului VI), provenind din împrejurimile Olimpului. Dedicatie a lui Himaridas către Daidaleia. Ar-temis, cu peplos arhaic, fără pliuri și puțin răs-frînt, ține arcul în mîna stîngă. (Muzeul din Boston).

218–219. BIJUTERII DE ELECTRUM (SECOLUL VII)

S-au descoperit un număr mare de plăcuțe de aur, electrum sau argint, lucrate au repousse, elemente ale unor bogate podoabe. Artistul a reprezentat în stil „dedalic” un centaur, conform tipologiei arhaice (un om cu partea din spate de cal), ținînd un iepure de urechi (ii. 218) și o divinitate feminină înaripată (ii. 219) de tipul „Mumei fiarelor”, ținînd două animale de laele dinapoi. (Muzeul din Boston).

220–221. MULAJE DE INTALII (A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI V)

Aceste două admirabile figuri de animale, un cal și un bitlan, sînt desprinse de pe două sigilii în calcedonie. Sînt atribuite gravorului (litoglifului) Dexamenos din Chios, care a semnat mai multe intalii de o excepțională calitate. (Muzeul din Boston).

ORDINELE GRECEȘTI

Caracterul original al ordinelor grecești poate fi cel mai bine sesizat în cazul colonadelor, elemente de compoziție folosite frecvent la temple și la porticuri.

222. ANTABLAMENT ȘI CAPİTEL DORIC (AȘV • ZISUL TEMPLU AL LUI NEPTUN DE LA PAESTUM)

Templul E, dedicat probabil Herei, era împodo-ț)it cu metope de calcar, ale căror chipuri feminine erau lucrate separat din marmură de Páros, și apoi remontate (al doilea sfert al secolului V). Acest cap provine de la o metopă pierdută. Ea demonstrează că „stilul sever” care a lăsat capodopere în Attica, la Olimpia, la Ci-rene și în alte părți, n-a avut nici cea mai mică influență în Sicilia.

228. „SUPLĀNTA BARBERINI”

Statuie originală, datînd de prin anii 430 – 420, sau copie executată în epoca romană, făcea parte dintr-un grup (poate dintr-un fronton). Nu se știe ce personaj și ce scenă reprezenta. Regularitatea trăsăturilor și răceala expresiei, proprii artei aceluia timp, nu ne ajută să împrăstiem aceste incertitudini. (Muzeul Luvru).

229. CAP DE FEMEIE

Plină de grație fără moliciune, opera se leagă de creațiile praxiteliene din a doua jumătate a secolului IV. A se

compara cu Hermes de la Olimpia, ii. 233. (Muzeul din Smirna).

230. „CLEOBIS"

Una din cele două statui de la Delfi ce glorificau pe argienii Cleobis și Biton, doi frați a căror poveste a fost istorisită de Herodot. Realizate la începutul veacului VI, sînt semnate de un sculptor din Argos. Vigoare și simplitate a modelajului cu volume mari. Omul se înfățișează, încrezător în zeul său. (Muzeul din Delfi).

231. RĂZBOINIC DIN EGINA

Unul din răniții întinși în colțurile frontonului vestic al templului Afaiei (începutul secolului V). Suferința nu apare pe chipul marcat încă de su-rîsul arhaic, multă vreme numit „eginetic" din pricina acestor sculpturi. (Gliptoteca din Mun-chen).

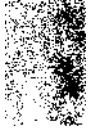
232. CAPUL DORIFORULUI

Copie fidelă executată sub forma unei hernie de bronz de către atenianul Apolonios, fiul lui Arhias, pe vremea lui Augustus. Frumusețe regulată, puțin cam rece, caracteristică operelor lui Policlet. (Muzeul național din Napoli).

233. HERMES AL LUI PRAXITELE

Operă originală a marelui sculptor sau copie extrem de îngrijită din epoca romană; este cea mai bună mărturie ce o avem privitoare la grația ușor evanescentă care a făcut faima lui Praxitele. Pe brațul sting al zeului se află Dionysos copil. (Muzeul din Olimpia).

ȘI PRAXITELE în lipsa unei opere în mod cert autentice a vreunui din cei doi vestiți sculptori greci, iată trei

documente ce ne îngăduie să-i evocăm: numele tns. al lui Fidias scris de mîna sa pe o cupă ce i-a apa^ ținut, o copie parțială a scutului Atenei Parter^ și frumoasa statuie de bronz a tînărului Hermes, ? păstrează reflexul tulburător al grației praxiteliene

234. HERMES DE LA MARATON

Bronz original de la mijlocul secolului IV, pps cuit în mare, în golful Maraton, îl înfățișează pi tînărul Hermes, încîntat de a fi găsit o broască țestoasă (dispărută acum de pe palma sa stingă) din care va face cutia de rezonanță a lirei, (jy^ zeul Național din Atena).

235. SCRISUL LUI FIDIAS

Grafit pe piciorul unui mic vas de băut, în ceramică attică foarte simplă, de care Fidias s-a folosit pe vremea cînd lucra la Zeus din Olim. pia. Se citește: „Sînt al lui Fidias". (Muzeul din Olimpia).

236. SCUTUL STRANGFORD

Copie în marmură, sumară și foarte simplifi. cată, a scutului Atenei Partenos, care era împodobit în exterior cu o amazonomahie în relief. După o tradiție antică, poate legendară, personajul cu capul gol, chel și în hlamidă, care ține în mîna ridicată un fel de secure sau baros de sculptor, puțin la stingă, sub masca Gorgo-nei, ar fi Fidias însuși. (British Museum).

TABEL CRONOLÓGIC

INDICE DOCUMENTAR

BIBLIOGRAFIE

LISTA FIGURILOR DIN TEXT

LISTA ILUSTRĂȚIILOR

5

21 130 111 112

. C,

Bun de tipar: 1.03,1985; ^Apărut: 1085; Coli de tipar: 7,66; planșe bb. întreprinderea poligrafică Sibiu Soț Alba lulia nr. 40 Republica Socialistă Re.mân ia

JBSB